

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ASKOV LÆRLINGE

ÅRSSKRIFT 1954

*UD OG IND . MANGE SIND
ORDET FLYR I SOL OG VIND
SKALLEN BRISTER . KÆRNEN GROR
HØSTEN DØMMER SÆD OG JORD*

Danmarks Lærerhøjskole
Bibliotek
Emdrupvej 101, København NV.

UDGIVET AF ASKOV HØJSKOLES
ELEVFORENING . JANUAR 1955

GLIMT FRA TRUSTERNES VERDEN

1.

Det ord der bedre end noget andet giver udtryk for den tendens der har behersket det økonomiske livs udvikling i det 19. århundrede, er vel nok ordet liberalisme. Allerede omkring midten af det 18. århundrede var liberalismens program blevet udformet af franske og engelske tænkere, og det egentlige hovedpunkt i programmet var kravet om frihed for den enkelte.

Den enkelte skulde have frihed til at udfolde sine evner og kræfter efter eget valg og egen vilje, frihed til at bevæge sig hvorhen han vilde og drive hvilken næringsvej han vilde, ligesom han også skulde have ret til at sælge sit arbejde til hvem han vilde og til hvilken pris han vilde. Individet skulde på enhver måde have selvbestemmelsesret i social og økonomisk henseende, og statsmagtens eneste opgave skulde være den at sikre individet frihed til på alle samfundslivets områder at virkeliggøre den frie selvbestemmelsesret.

Man var overbevist om, at når blot der blev givet frihed for alle samfundets kræfter til at udfolde sig frit, så vilde disse kræfter holde hinanden i ligevægt, og der vilde af sig selv opstå et lykkeligt og harmonisk samfund. Der blev derfor ikke alene stillet krav om personlig frihed, men om næringsfrihed, kontraktfrihed og ejendomsfrihed. Arbejdet og ejendommen der hidtil havde været bundet til bestemte former, gilder og laug, skulde nu frigøres fra sine gamle skranker, og i stedet for de gamle samfundsformer skulde der ikke sættes nye samfundsformer, men der skulde sættes den personlige frihed og det private initiativ.

Liberalismen har bragt os store fordele. Den har skabt det vældige fremskridt i velstand og teknik der har bevirket at vi i dag har en levestandard som man for 200 år siden, eller bare for 100 år siden, ikke engang kunde forestille sig i fantasien. Men

samtidig er der også sket noget andet. Der er nemlig sket det at de nye virksomheder som liberalismen havde kaldt til live begyndte at slutte sig sammen i truste og karteller og lignende sammenslutninger. Og derved blev der igen lagt store hindringer i vejen for den personlige frihed og det private initiativ.

Og det er for at belyse dette, at der i det følgende skal fortælles lidt om den svenske tændstikkonge Ivar Kreuger.

2.

Kreuger begyndte sin karriere, da han overtog ledelsen af en ret beskeden tændstikfabrik efter sin fader, og det endte med at han blandt finansmænd i Amerika blev omtalt som »the biggest in the world« (den største i verden). Det vil sige, det endte jo egentlig ikke med det, det endte som bekendt med at han skød sig en kugle gennem panden nede i Paris i 1932; men i årene før sin død var han ubestridt anerkendt som Europas mægtigste mand og havde altså i Amerika opnået titlen af den største af dem alle. Hvad der gjorde Kreuger stor var at han i løbet af få år fik skabt en trust eller koncern, der var så stærk og verdensomspændende at han kunde forhandle på lige fod med selv de mægtigste stater i Europa og tvinge dem i knæ.

Det begyndte med at han overtalte otte mindre tændstikfabrikker i Sverige til at slå sig sammen under hans ledelse. Flere af disse småfabrikker havde vanskeligt ved at klare sig på grund af konkurrencen med en større koncern i Sverige der hed Jönköping-Vulcan, men Kreuger fik dem til at indse, at hvis de slog sig sammen, kunde de rationalisere driften og derved sætte deres konkurrencedygtighed betydeligt i vejret. Det næste skridt Kreuger foretog var at han gav sig til at udbygge denne trust med virksomheder der gjorde ham uafhængig af råvarer udefra. Han oprettede kemiske fabrikker som gav ham tændsats, han opkøbte trykkerier der fremstillede hans tryksager og etiketter, han oprettede et selskab til fremme af dyrkning af espetræer i Sverige, eller han opkøbte store skove for på den måde at sikre sig levering af træ, han anlagde savværker, og blev således i løbet af kort tid i stand til at beherske tændstikkens tilblivelseshistorie i alle dens forskellige trin lige fra den stod og groede i skovene til den kunde sælges i æsker i butikkerne.

Derefter var han parat til at tage kampen op med den hidtil mægtigste koncern i Sverige, Jönköping-Vulcan, og det varede ikke længe inden han havde besejret den. Der er dem der vil sige at hans sejr over Jönköping-Vulcan kun var et held. Sejren hang nemlig sammen med at da den første verdenskrig udbrød, blev det vanskeligt for Jönköping at få kemikalier fra udlandet; og det var i hvert fald en af grundene til at man måtte overgive sig til Kreuger. Det kan man jo nok kalde et held. Men som en klog mand engang har sagt, heldet kommer kun til den der har forberedt sig godt på at tage imod det. Og det havde Kreuger, han fremstillede nemlig selv sine kemikalier og var uafhængig af udlandets tilførsler. Og uden denne forberedelse havde heldet jo ikke hjulpet Kreuger noget.

Vi ser altså at Kreuger i sin kamp med de andre konkurrerende virksomheder fra første færd var en fremragende feltherre, lige så stor eller måske større end dem der i historien omtales som store feltherrer på det militære område, men også lige så hensynsløs, lige så ubekymret om hvor mange menneskeliv han måtte ofre for at vinde sine sejre. Ethvert stort slag koster som bekendt mange faldne. Det er sikkert ikke muligt at gøre op hvor mange faldne f. eks. Napoleon eller Hitler hver for sig har på deres samvittighed. Men lige så umuligt er det at gøre op hvor mange faldne Kreuger har på sin samvittighed. Ordet rationalisering er i vore dage blevet et magisk ord. Når dette ord nævnes, forstummer al diskussion: naturligvis skal der rationaliseres. Når Kreuger foretog sine store sammenslutninger af fabrikker, var det også nødvendigt at foretage en rationalisering af fabrikationen i disse fabrikker, hvis sammenslutningen skulde kunne betale sig. Men enhver rationalisering i større stil som Kreuger foretog, betød altid arbejdsløse i store mængder, undertiden i tusindvis. Og nu er det jo muligt at Kreuger personligt havde medfølelse med disse arbejdsløse, ligesom det siges at Napoleon havde medlidenhed med sine faldne og lemlæstede soldater. Men det var der som bekendt ikke noget at gøre ved. Hvis krigen skulde fortsætte, var der for Napoleon ingen anden vej at gå end at gå hen over de faldne og lemlæstede, ligesom der ikke for Kreuger var nogen anden vej at gå end at gå hen over ruinerede hjem og arbejdsløse mennesker.

Med erobringen af Jönköping-Vulcan havde Kreuger skaffet sig herredømmet over hele tændstikfabrikationen i Sverige og havde derfor nu heller ikke nogen vanskelighed ved at opnå statsmonopol på denne fabrikation. Men hans mål var større endnu. Efter at have erobret Sverige drog han ud for at erobre Europa, og derefter hele verden. Og hans taktik var imponerende. Danmark overgav sig uden kamp, af bare imponerethed for fyrsten. Samtlige danske tændstikfabrikker — fire var der den gang — kom på denne måde ind under Kreugers kommando. Andre steder måtte der kamp til. Genstridige fabrikker blev belejret, deres tilførsler blev besværliggjort, derved at Kreuger bød overpriser på råvaremarkedet, og deres konkurrencedygtighed blev vanskeliggjort, fordi Kreuger lavede dumping af priserne på tændstikker. Eller han angreb dem indefra derved at han i al hemmelighed gennem dertil beskikkede agenter opkøbte aktier og en skønne dag, når han havde skaffet sig aktiemajoriteten, mødte han op på generalforsamlingen og kunde uden videre forhandling diktere kapitulationsbetingelserne.

Som enhver anden feltherre benyttede Kreuger sig af alle midler, altså også af hemmelige agenter der skulde udspionere de virksomheder han ønskede oplysning om. Og han var ikke kræsen i valget af medhjælpere. Han kunde godt undertiden bruge ligefrem lyssky personer, der ikke alene var ukendt for hans offentlige medarbejdere, men i regelen ikke engang selv fik at vide hvem de arbejdede for. Men senere benyttede han sig også af fine folk der havde deres gang i de højeste kredse og kunde give værdifulde oplysninger fra hoffer og ministerier. Vilhelm Grønbech, der har skrevet en lille, meget oplysende afhandling om Kreuger, mener ikke at Kreuger ligefrem bestak nogen, men at han ofte viste sig meget gavmild over for politikere og indflydelsesrige personer, vel vidende at den slags diskrete gaver, der som regel også blev besørget af hemmelige agenter, i almindelighed har en ejendommelig evne til at frembringe venlighed og forståelse. Selv den svenske statsminister, der den gang blev anset for et højdepunkt af moralsk hæderlighed og ubestikkelighed — og også var det, var ikke desto mindre ved en vis lejlighed ubesindig nok til at modtage 50.000 kr. af Kreuger, bare som gave. Kort efter anmodede Kreuger om statsmonopol i Sve-

rige, og følgen var naturligvis at statsministeren stod frem i den svenske rigsdag og anbefalede monopolet.

Men Poul Bjerre, der har studeret Kreuger indgående og skrevet en interessant bog om ham, mener at der også i høj grad var tale om mere direkte og ganske åbenlyse bestikkelser. Bjerre fortæller at en af hans venner engang blev ringet op af Kreuger, der forlangte en samtale med ham. Kreuger fortalte at han var i færd med at forberede monopolet i et land af stor vigtighed. Bjerre fortæller ikke hvad det var for et land, men af hele sammenhængen synes det at fremgå at det må have været England. Det var lykkedes Kreuger at vinde en af de ledende politikere for sagen. Men når sagen kom for i parlamentet, var det nødvendigt for den omtalte politiker at han kunde henvise til andre, helst til hele grupper i befolkningen som var begejstret for monopolet. Kreuger vidste at Bjerres ven gennem sin virksomhed havde gode forbindelser i England; han vilde derfor gerne spørge om ikke han kunde tænke sig at rejse derover og forsøge at vinde disse kredse for sagen, sådan at den engelske politiker siden under debatten i underhuset kunde henvise til dem. Og Kreuger føjede til at det jo ikke kom an på pengene. Han skulde nok få sin ulejlighed betalt o. s. v. Den omtalte ven af Bjerre sagde imidlertid nej, Bjerre fortæller at han var for retlinet til at tage imod bestikkelser af nogen, og desuden havde han i det hele taget ikke lyst til at arbejde for Kreuger. Men man får igennem denne episode ikke desto mindre et glimt af hvordan Kreuger arbejdede. Og i regelen havde han ingen vanskelighed ved at finde personer der var villige til at modtage hans gaver.

Også aviserne købte han på denne måde til at arbejde for sig; han købte dem til at tie når det var nødvendigt, og til at tale når det syntes ham mest passende. Til at tage sig af disse sager oprettede han et særligt kontor, et pressekontor, der fik sæde i Paris og var en af de kreugerske virksomheder der havde størst omsætning af alle. Man kunde også kalde det et slags propagandakontor. Kontorets opgave var at diktere hvad der skulde stå i verdenspressen om de kreugerske foretagender, ikke ved trusler om hemmeligt politi og koncentrationslejre, men ved hjælp af milde gaver. De vanskeligste at få til at makke ret skal have været de franske finansblade; men også de faldt til føje

efter en passende dusør i hvad man i vore dage kalder »hård valuta«.

Kreugers mål var verdenstrusten. Kreuger havde gjort den beregning at hvert menneske i Sverige dengang i 1920erne gennemsnitlig brugte tændstikker til 70 øre om året; og det var omtrent det samme som at få tændstikkerne foræret gratis. Det vilde ikke spille nogen rolle, om prisen blev ti gange højere. Selv om man skulde forøge sit årsbudget med 6,30 kr., vilde det sikkert ikke af den grund falde nogen ind at give sig til at spare på sin tændstikkonto. Da der nu verden over til den daværende pris solgtes tændstikker til en samlet sum af 300 mill. svenske kroner, er det indlysende at et verdensmonopol der selv suverænt fastsætter prisen, og altså kan gøre den 10 gange større, eller 20, eller 30 gange større, vilde blive i stand til at opnå fabelagtige indkomster. Og Kreuger var jo meget nær ved at nå sit mål. Salmonsens leksikon oplyser i sin sidste udgave, at han ved sin død ejede ikke mindre end 90 % af alle tændstikfabrikker i hele verden.

Størst vanskelighed havde han med de lande hvor det var staten selv der havde monopol på tændstikfabrikationen. Over for sådanne lande havde han to slags fremgangsmåder. Enten søgte han at tilluske sig retten til at indføre luksustændstikker i det pågældende land. Fra statens side anså man i almindelighed den slags tændstikker for ufarlige i konkurrencen med statens produktion, men ofte endte det med at Kreugers luksustændstikker erobrede befolkningen på grund af deres finere kvalitet, og dermed var så vejen banet til statsmonopolet. Eller han brugte en anden fremgangsmåde; han købte sig ganske simpelt ind i et sådant modvilligt land ved at yde landet et større eller mindre statslån. Det var f. eks. tilfældet med både Frankrig og Tyskland. De små lande kunde han klare forholdsvis billigt med nogle håndfulde millioner, men stormagter som Frankrig og Tyskland havde jo ganske anderledes brug for penge, Kreuger forstrakte dem med statslån på mange milliarder hver. Det var i 1927 han fik bugt med Frankrig, ved hvilken lejlighed han iøvrigt reddede Frankrig fra statsbankerotten; og to år senere erobrede han Tyskland under lignende omstændigheder. Det sidste har interesse også af en anden grund. Med erobringen af

Tyskland lammede han nemlig tændstikfabrikationen i Rusland, der hidtil havde haft Tyskland som sit største afsætningsmarked. Der var altså ingen, ikke engang det kommunistiske Rusland, der undgik at mærke Kreugers magt.

Han var begyndt som leder af en beskeden tændstikfabrik i Sverige, og det endte med at han i løbet af en halv snes år blev så mægtig, at engelske og franske statsministre, ambassadører og nationalbankdirektører alle vegne fra, endogså trustchefer fra Amerika, ja selv den sovjetrussiske gesandt, søgte audiens hos ham og tålmodigt ventede i hans venteværelse, indtil det blev deres tur. Kreuger var nemlig ikke alene tændstikkonge, han var — som det også fremgår af det foregående — også en slags finanskonge eller børskonge, eller hvad man nu skal kalde det. Samtidig med tændstiktrusten oprettede han også finansieringstrusten Kreuger og Toll, der fik en hel syndflod af dattertruster under sig og derfor herskede over meget andet end bare over tændstikker. Den beherskede f. eks. alt det jern der fandtes i Chile, den ejede alle de malmlejer i Østrig som det ikke i forvejen var lykkedes Mussolini at sætte sig i besiddelse af, den beherskede papirproduktionen i Finland og Sverige og ejede bygningskomplekser rundt omkring i hele verden, og meget andet, så meget at ingen rigtig vidste hvor meget der var inde under Kreugers kommando, ikke engang Kreugers nærmeste medarbejdere. Alt hvad Kreuger rørte ved, blev til guld, som man vilde have sagt i middelalderen; i vore dage hedder det værdipapirer.

Jeg skal nævne et par eksempler på Kreugers evne til at lave penge af det rene ingenting. Da den amerikanske dollar engang stod i lav kurs til 2,60, købte Kreuger pludselig ti millioner dollars gennem en svensk bank. Den svenske bank gjorde ganske vist indvendinger og talte om hasardspil, men da Kreuger svarede: Nonsens, intet er så sikkert som dollars nu, det kan da den stupideste se, kom købet i stand. Og Kreuger fik ret. Nogle måneder senere var dollaren steget, og da Kreuger solgte sine ti millioner tjente han andre ti millioner, ligesom manden med talenterne i evangeliet.

Eller et andet eksempel: Da Kreuger overtog Jönköping-Vulcan, havde denne koncern et tilgodehavende i Tyskland på 40 millioner mark. Det var på det tidspunkt — i begyndelsen af

20erne — da marken stadig faldt, og det så ud til at den vilde falde til nul, hvad den jo også senere gjorde. Kreuger kunde ikke dengang undvære sine tyske millioner, men ifølge tysk lov var det forbudt at føre penge ud af Tyskland. Hvad gjorde han så? Han satte pengene i tyske grundejendomme og købte bygningskomplekser i Hamborg, Berlin og Danzig i så store mængder at han på den måde kom i besiddelse af mange tønder land tæt besat med høje mangeétages bygninger. Dermed havde han reddet pengene imod inflationen, selv om han ikke endnu havde fået dem ud af landet. Men også dette lykkedes ham. Det næste han gjorde var nemlig at han oprettede et aktieselskab i Amerika (American Kreuger and Toll), der skulde have til opgave at formidle amerikanske ejendomshandler i Europa og opkøbe europæiske ejendomme for amerikanske penge og amerikanske interesser. Til dette selskab solgte Kreuger sine tyske ejendomme og fik salgsprisen udbetalt i dollars. På den måde reddede Kreuger ikke alene sine 40 millioner mark, men da ejendomspriserne var steget til det tredobbelte i mellemtiden, menes han desuden ved den lejlighed at have tjent ekstra 100 millioner mark.

Vi ser af disse eksempler at det som storkapitalen lægger mest vægt på ikke så meget er at forsyne folk med de varer de har behov, men ønsket om at gøre en god forretning. At dette er et gennemgående træk ved alt hvad storkapitalen har med at gøre, fremgår også på en anden måde af den tændstiktrust som var Kreugers værk. Det ejendommelige er jo nemlig at den vigtigste af de varer en tændstiktrust har at handle med ikke er tændstikker, men værdipapirer: aktier og obligationer. Når et selskab er konsolideret, går det gerne sådan at den vigtigste post på et sådant selskabs regnskab ikke er indtægterne, men aktiverne, som de kaldes — disse aktiver hvorom det hedder, når selskabet er godt, at det er et godt papir på børsen. Indtægten på selvø varen har naturligvis også en vis betydning; det er klart at der nok kan opnås fortjeneste ved at fabrikere tændstikker, når da ellers de rette forudsætninger er til stede. Og dog vil denne fortjeneste altid være begrænset, fordi der nu engang er grænser for hvor mange tændstikker et menneske er istand til at rive i løbet af et år, selv om også han river mange. Men hvad der kan indvindes af gevinst på værdipapirer, når de rigtige forudsæt-

ninger er til stede, det skal ifølge de sagkyndiges udsagn være næsten ubegrænset. Og det er blandt andet her Kreugers geni viser sig. Han var en heksemester i retning af at tilvejebringe de rigtige forudsætninger, og det vil sige i retning af at tilvejebringe den tillid iblandt folk der gjorde at hans papirer altid stod i en høj kurs. Vi kan også sige at han var en heksemester i retning af at skabe kredit.

Et vigtigt middel til at fremskaffe denne tillid havde han i sine årsregnskaber. Et årsregnskab fra Kreuger var et diplomatisk aktstykke i højere grad end det var et regnskab. Eller som Poul Bjerre udtrykker det, det var et digterværk. Men i så fald må vi tilføje at det var et digterværk som der skulde geni til at frembringe lige så godt som der skulde geni til at frembringe Goethes Faust. Enhver kan lave et forfalsket årsregnskab, men det er ikke enhver der kan lave et forfalsket årsregnskab som han får hele verden til at tro på. At Kreuger kunde dette, er et af de afgørende træk i hans storhed.

Når Kreuger skulde angive størrelsen på sin årsindtægt, digtede han en størrelse; og denne digtede størrelse var altid større end den virkelige. Herom vil vi andre almindelige mennesker der ikke har forstand på finanspolitik uvilkårligt mene, at det er bedrageri eller i hvert fald bluff. Men de kloge siger nej, de holder ikke af at kalde det bedrageri, de kalder det taktik. Og ved nærmere eftertanke må man måske indrømme at der kan være noget om det, og at det er en taktik vi også kender andet steds fra; det var nemlig omtrent den samme taktik som de tyske hære benyttede da de erobrede Frankrig i 1940. Deres sejrsmeldinger var jo også digtede på det tidspunkt da de blev udsendt. Når de meldte at de havde erobret de og de franske byer, var det måske i regelen nogenlunde rigtigt, men når de samtidig sagde at de havde omringet de og de divisioner af den franske hær, så var det digt; men deres digtede påstande virkede opløsende på kampmoralen i de pågældende franske divisioner, de trak sig tilbage eller flygtede i vild uorden, og dagen efter var de tyske hære langt længere fremme end deres sejrsmeldinger dagen i forvejen, skønt de var løgn, havde påstået. Deres digtede sejrsmeldinger var altså ikke forgæves. De var et meget vigtigt våben i kampen mod den franske hær.

Og noget lignende gælder Kreugers årsregnskaber. De var hans vigtigste våben i kampen om offentlighedens tillid. Når han f. eks. fastsætter årsudbyttet for 1926, sætter han et tal der er betydeligt større end det virkelige, men dette store tal bevirker at folks tillid til Kreuger vokser, de strømmer til og køber hans aktier og obligationer, hvilket igen bevirker at både aktier og obligationer stiger, og dermed stiger samtidig Kreugers indtægter. Og det har igen til følge at årsindtægten for 1927 ikke alene overstiger den virkelige årsindtægt for 1926, men endogså overstiger den digtede. Når Kreuger derfor skal aflægge regnskab for 1927, bærer han sig ad på samme måde, han sætter et tal der er alt for stort, men som ikke desto mindre overgås i 1928 o. s. v.

Hvis man vilde sige til Kreuger at sådan noget er bedrageri, vilde han ikke kunne forstå hvad man mente. Det kan vel ikke være bedrageri at jeg giver folk 30 % af deres aktier, vilde han sige, og så er man leveret, for det gjorde han. Og også finansfolkene giver ham ret. En mand som Cederschiöld, der var Kreugers medarbejder i 13 år og har skrevet en bog der nærmest må forstås som et forsvarsskrift for Kreuger, hævder at hvad Kreuger gjorde ikke er væsensforskelligt fra hvad de alle gør, enten de er lændstikkonger, olie konger, kulkonger eller hvad de er. Hvis Kreuger var bedrager, er alle storkapitalens folk bedragerere.

Det interessante ved Kreuger, det der gør at der er grund til at beskæftige sig med ham, er i virkeligheden ikke spørgsmålet om hvorvidt Kreuger var bedrager eller ikke, men den omstændighed at han var en slags personliggørelse af kapitalismens ånd, og at han var dette på en sådan måde at det afslører mekanikkens indre tomhed. Hvis man nemlig spørger hvad Kreuger egentlig vilde, får man ikke noget svar. Han havde ingen interesser af nogen art, hverken for politik, religion, litteratur eller kunst, ja ikke engang for luksus. Hans eneste mål var at gøre forretninger for derigennem at få midler til at gøre flere forretninger, og således videre i det uendelige. Man kan også sige at hans eneste mål var at få magt og komme til at beherske den finansielle udvikling, men tomheden viser sig i at han ikke havde noget at bruge magten til. Han vidste ikke andet at gøre ved den end det samme som Hitler: blive ved med at udvide den, gøre den større

og større, lade den opsluge flere og flere virksomheder, ligesom Hitler lod den opsluge flere og flere lande.

Med andre ord: en skikkelse som Kreuger vilde ikke være mulig i noget andet samfund end vort. En sådan skikkelse vilde ikke være mulig f. eks. i det gamle Israel eller i det gamle Hellas eller det gamle Norden, hvor man havde ganske andre målestokke for hvad det var at være menneske. I den slags samfund kunde der opstå høvdinge som Jefta og Gideon og Egil Skallagrimsson, konger som Saul og David og Olaf Trygvason, seere som Amos og Elias eller Snorre Sturlason og mange andre særprægede skikkelser, men ikke en person som Kreuger. Kreuger er kun mulig i et samfund som vort, i et gennemindustrialiseret og et gennemkapitaliseret samfund. Han er kød af vort kød og blod af vort blod, og det vil sige han har sin forudsætning i vor tids vurdering af penge, eller rettere, i dens trang til at omsætte alle andre værdier til pengeværdier. En tings værdi er for os dens værdi i penge. Tingen selv — dens ydre skikkelse — det er dens krop, dens legeme eller hvad man nu skal kalde det, men dens værdi i penge, det er efter vore begreber tingens sjæl, og den interesserer os mere end tingen selv.

Om denne opfattelse af tingene er vi sikkert alle i det store og hele enige, enten vi har tænkt over det eller ej. Men det geniale ved Kreuger var at han forstod at arbejde denne opfattelse ud i dens yderste konsekvens. Han forstod den kunst fuldstændig at løsrive tingenes pengeværdi fra ethvert forhold til tingene selv. Han vidste, som alle andre pengemænd ved det, at når blot folk får 30 % af deres aktier, så er det ligegyldigt om det er tændstikaktier, jernaktier eller bare simpelthen aktier. Men ingen har forstået som han at arbejde denne konsekvens ud i alle sine muligheder. Når et af hans foretagender gav underskud kunde han f. eks. bruge den taktik at udbetale særligt høje dividender netop i det foretagende. Hvorfor det? Fordi så strømmede folk til og købte aktier i stor stil, og dermed var foretagendet jo reddet.

Men her rører vi samtidig ved det som er det ømme punkt i hele Kreugers virksomhed. Så længe Kreuger har offentlighedens tillid, d. v. s. så længe folk er rede til at købe hans værdipapirer, går alle hans foretagender strålende, men hvis denne tillid pludselig svigter, hvis folk pludselig hører op med at købe aktier,

fordi de har fået mistanke om at nu kan han ikke klare den mere, så styrter det hele sammen som et korthus, og så viser det sig at de 50 %, eller måske de 80—90 %, af de værdier Kreuger arbejdede med i virkeligheden er bluff. Det var denne tillid der pludselig svigtede i 1932, og det gav så anledning til at Kreuger skød sig. Det kom af at der på verdensmarkedet i 1929 opstod en økonomisk krise der af Kreuger blev anslået til at ville vare et år, og da det så viste sig at den i stedet for ét år varede to år, var der visse forpligtelser Kreuger ikke kunde klare, og så svigtede tilliden. Og Kreuger faldt.

3.

Men som sagt, det interessante ved Kreuger er ikke Kreuger selv, men det han er et udtryk for. Hvis man vil have et indtryk af hvad trusternes verden er for en verden, og i hvor høj grad den har mulighed for at beherske det samfund vi lever i, kan man sikkert ikke gøre noget bedre end at studere Kreugers historie.

Der tales i disse år meget om modsætningen mellem Øst og Vest, og vi er alle sammen klare over den fare der truer os fra Øst, men hvor mange af os mon egentlig er klare over den fare der truer os fra Vest. Det alvorlige ved situationen i Vest er jo nemlig, at selv om Kreuger har skudt sig, så regerer han endnu, d. v. s. det er folk af hans slags der regerer. Hvis man nemlig spørger, hvem der er de egentlig store magthavere i Vesten — i hvert fald på mange meget afgørende punkter — så er det i virkeligheden hverken Truman eller Eisenhower eller Churchill eller Attlee, men det er stadigvæk folk som Kreuger. Vi kan jo bare tænke på sådan noget som margarinetrusten. Selv midt under krigen måtte den engelske regering med Churchill i spidsen finde sig i at margarinetrusten, »Unilever«, der har sæde i London, gjorde forretninger med tyskerne og trods blokaden leverede tyskerne både det ene og det andet, som den engelske regering ikke kunde ønske leveret til tyskerne.

Eller vi kan tænke på Palæstinaspørgsmålet. Da det engelske arbejderparti var i opposition, arbejdede partiet energisk på at få oprettet en jødisk stat så jøderne kunde få adgang til Palæstina. Da så partiet overtog regeringsmagten, blev der en endeløs

jubel blandt jøderne, de troede at nu vilde de engelske løfter gennem mange år endelig blive opfyldt. Men der skete det modsatte. Da først Attlee var blevet statsminister, tog han parti for araberne og imod jøderne. Og hvorfor? Ikke fordi han havde skiftet mening og fandt at det af hensyn til araberne var forkert at oprette den påtænkte stat (hvad der visselig nok kunde være grund til at overveje), men fordi det — på det tidspunkt i hvert fald — ikke var den engelske regering, men de engelske og amerikanske olietruster der bestemte hvad der skulde ske i Palæstina.

Eller vi kan tænke på det af USA støttede militære angreb på republikken Guatemala i Mellemamerika i juli måned i fjor. Også her var det en stor koncernagtig trust eller sammenslutning der stod bag ved angrebet, nemlig sammenslutningen United Fruit Company, se herom David Philips artikel i dette hæfte.

Vi ser altså at der måske er noget om det som en engang har sagt, at de stærkeste stater i Vesten hverken er Frankrig, England eller Amerika, men at det er truststaterne eller koncernstaterne eller hvad vi nu skal kalde dem, altså olietruster, frugttruster, margarinetruster og meget andet. Og det er stort spørgsmål, om ikke de er en lige så stor fare for menneskelighed og medmenneskelighed som statskoncernen i øst. Og ikke det alene, men også en lige så stor fare for freden i verden — og undertiden måske endda en endnu større fare. Da Sydkorea blev overfaldet af kommunisterne, var det jo nemlig muligt at sætte FN i aktion for at standse dem; men da Guatemala blev overfaldet, var det ikke engang muligt at få sagen debatteret i FN, endsige at sætte FN i aktion.

4.

Der skal ikke hermed være sagt, at der ikke også findes en fare fra øst, en russisk fare eller hvad vi nu skal kalde den. Det gør der i høj grad, en fare der vist endda er endnu mere alvorlig end selv amerikanerne har forstået. Men hvori består denne fare? Om den i så høj grad som man er vant til at tro, består i en trusel om krig, er næppe sikkert. Russerne ved jo nemlig meget godt, at hvis der kommer en tredje verdenskrig, så taber de den sandsynligvis, eftersom det er Amerika, der har det største produktionsapparat, snarere består den i et tilbud til de såkaldte

underudviklede lande, især i Asien, om at hjælpe dem i deres sociale nød. Det er ganske tydeligt at Rusland med dette tilbud har en stor mulighed for at vinde disse lande for sig.

Når et folk i den grad lever på grænsen til hungersnød som de fleste asiatiske lande jo gør det, er det vel ikke så underligt at det de først og fremmest spørger om, er brød og andre hjælpemidler der kan anvendes i kampen mod døden. »De har hørt rygter om moderne landbrugsmetoder der kan forhindre hungersnød. De har hørt rygter om læger og hospitaler, som kan bekæmpe de store epidemier. De har hørt rygter om skoler, hvor man kan lære at læse og skrive. De har hørt rygter om store dæmningsanlæg, som på én gang kan forhindre de katastrofale oversvømmelser, gøre ørkener frugtbare ved overrisling og producerer elektrisk kraft. De vil have alle disse ting, og de vil have dem nu. Grunden er at de kan stille disse ting imellem sig selv og døden og trænge den 10, 20, 30 år tilbage fra dem selv og hindre den i at gå sin vej med deres små børn. Det er derfor dette de indtil videre forstår ved frihed. De kender ikke ordet demokrati, og da de ikke kan læse og ikke har radio, kan man heller ikke forklare dem det nu. De aner ikke hvad ytringsfrihed eller forsamlingsfrihed er, og ordet konstitution eller grundlov siger dem ikke noget. Men de har hørt rygter om ting der kan stilles mellem dem selv og døden. Derfor spørger de efter folk, der kan skaffe dem disse ting, skaffe dem traktorer, elektricitet og læsebøger, og de spørger efter folk der er villige til at gennemføre jordreformer, så at også andre end de store godsejere får mulighed for at glæde sig over jordens frugbarhed. Og ikke det alene, men de er parat til at give regeringsmagten til den der kan skaffe dem disse ting« (sml. Arne Sørensen: Mellem Øst og Vest, De unges Forlag, 1950).

Der kan ikke være tvivl om at det er her vi i egentligste forstand har den russiske fare. Amerikas hovedpine er nemlig at den der først så de ting klarest der her er tale om, var en mand der hed Lenin. Det var ham der startede feltråbet: traktorer, elektricitet og læsebøger; traktorer, elektricitet og læsebøger! Og i samme grad russerne i dag ikke bare bekender sig til dette slagord som til et feltråb, men også gør alvor af det og virkelig kommer til asiaterne med de ting som asiaterne først og fremmest har behov, er der en meget stor mulighed for at de på den måde

kan vinde asiaterne for deres synspunkter. Og det er deri den russiske fare består, en fare der virkelig for ramme alvor er overhængende; men en fare der ikke kan bekæmpes bare ved hjælp af flyvemaskiner eller bomber og kanoner, og som heller ikke kan bekæmpes ved hjælp af truster eller andre lignende former for sammenslutninger. Den kan kun bekæmpes ved at man skaber socialt rimelige kår for dem der ellers har al mulig grund til at gå hen og blive kommunister.

5.

Ser vi på problemet som det tager sig ud her i Europa, kan vi vel sige at hvad det drejer sig om er en omorganisering af det menneskelige arbejde.

Den egentlige ulykke ved den storkapitalistiske ordning af erhvervslivet er at den betragter den menneskelige arbejdskraft som en handelsvare på samme måde som kul og petroleum er handelsvarer. Og det er her vi har grunden til at det sociale problem ikke alene er et økonomisk problem, men også — og måske først og fremmest — er et åndeligt problem. Det som er proletarietets egentlige nød, er ikke alene spørgsmålet om lønninger og boliger og andre materielle og økonomiske ting, men det er først og fremmest spørgsmålet om menneskeværdighed. Det er rigtigt at den arbejdsløse i første række naturligvis hungrer efter brød og arbejde, og dog er der noget andet, han, måske uden selv at vide det, hungrer endnu mere efter, han hungrer efter at der skal være nogen der har brug for ham, ikke bare for at tjene penge på ham, men brug for ham for hans egen skyld; han hungrer efter at komme til at leve et menneskeværdigt liv og blive respekteret som et menneske.

Men netop menneskeværdigheden er det man har berøvet ham ved at behandle hans arbejdskraft som en handelsvare. Og det er uden tvivl det der er den egentlige kerne i det sociale problem. Men hvis det er rigtigt, må vi vist indrømme at dette problem stiller et spørgsmål som ikke er blevet besvaret hverken i Rusland eller Amerika, nemlig spørgsmålet om hvordan mennesket genfinder sin værdighed; men måske er der mulighed for at der i Danmark findes noget der kan bidrage til en besvarelse, nemlig andelsbevægelsen. Spørgsmålet er om ikke man ved at indføre

andelsbevægelsen også i industrien — og omdanne fabrikkerne til andelsfabrikker — kunde få mulighed for en sådan omorganisering af vort forhold til teknikken, at det igen blev mennesket der kom til at herske over teknikken og ikke teknikken over mennesket. Er det arbejderne der selv ejer fabrikken som andelshavere, kan de jo nogenlunde selv bestemme hvad de vil bruge overskuddet til, om de vil bruge det til nye investeringer i fabrikken eller de vil bruge det på anden måde, f. eks. til at bygge sig en koncertsal, som de gjorde det ved Cadbury's chokoladefabrik i England, da de engang havde haft et ekstra godt årsudbytte. Så meget er i hvert fald sikkert, at hvis det er arbejderne der selv ejer fabrikken, er der ikke megen sandsynlighed for at de går hen og bliver kommunister, eller ønsker fabrikken overtaget af staten. Mon ikke vi i andelsbevægelsen har en mulighed for en ny form for liberalisme, en liberalisme der giver mulighed for at bevare den personlige frihed, samtidig med at den giver større mulighed for social retfærdighed.

Og så blot en ting endnu til sidst. Vi plejer at kritisere kommunismen, fordi den er materialistisk. Og det er rigtigt; ifølge hele dens filosofi er det ligefrem en hovedsag for den at være materialistisk. Men vi må ikke glemme at også Kreuger var materialist, og at hele Vestens civilisation i øjeblikket er materialistisk. Hele den måde hvorpå vi i Vesten har behandlet det sociale spørgsmål, siden dette problem første gang dukkede op, har jo været så godt som næsten udelukkende materialistisk. Og det samme gælder vort forhold til de fremmede kolonier, der jo først og fremmest har været et forhold der bestod i at udnytte kolonierne, så vi selv blev rige og kolonierne blev fattige.

Vi har ganske vist troet på kristendommen, der taler om at elske Gud af hele sit hjerte og sin næste som sig selv. Men hvor meget har vi gjort af det vi selv siger. Der er vel ingen der har stillet dette spørgsmål skarpere end Søren Kierkegaard. Det er nu godt og vel 100 år siden han udsendte sit berømte værk »Indøvelse i Kristendom«, hvor han erklærer hele den bestående kirkelighed for et sansebedrag, der består i at den siger et og gør det modsatte. Og denne anklage kan vi vel heller ikke i dag komme udenom.

Derfor er det egentlig store problem i dag ikke modsætningen

mellem Øst og Vest, for selv om denne modsætning måske nok er stor, er den i hvert fald ikke nær så stor som vi er vant til at tro, eftersom det er det materialistiske syn på mennesket som en handelsvare der har overtaget begge steder, i hvert fald i praksis. Men det egentlig store problem i dag er spørgsmålet om »vort forhold til Gud og mennesker«, som Dostojevski udtrykker det. Så længe vi nemlig ikke selv har overvundet materialismen, så længe vi ikke selv har mod til at forlange en løsning af det sociale spørgsmål ud fra menneskelige synspunkter i stedet for ud fra økonomiske synspunkter, har vi ingen mulighed for at besejre kommunismen. Hvis det sociale spørgsmål udelukkende gøres til et økonomisk spørgsmål — hvad også mange af vore egne politikere inden for alle politiske partier er tilbøjelig til at gøre — så er det et spørgsmål om der findes nogen mere fornuftig løsning på dette spørgsmål end netop kommunismen.

Der er sikkert derfor grund til også på dette punkt at lytte til Søren Kierkegaard. Den menneskelige personlighed, siger han et sted, bestemmes ikke alene ved sit forhold til tiden, men også ved sit forhold til evigheden. Og bortset fra hvad han har ment med det, er selve ordene jo rigtige nok. Det er alle sikkert også nogenlunde enige om, i hvert fald ved mere højtidelige lejligheder. Spørgsmålet er så blot, om vi har mod til at lade denne opfattelse have indflydelse også på vor daglige tilværelse, og dermed også på vor politiske. Den menneskelige personlighed bestemmes ikke alene ved sit forhold til tiden, ved sit forhold til priser og indtægter, men også ved sit forhold til evigheden, og det vil blandt andet sige: ved sit forhold til det spørgsmål, om der findes noget her i verden der er værd at elske, og om det er noget der er værd at elske endnu højere end priser og indtægter.

KNUD HANSEN.

ERHVERVSORGANISATIONERNE OG SAMFUNDET

Et af de væsentligste problemer i dansk politisk liv i øjeblikket er den mangel på interesse for politik, som er karakteristisk for den danske vælgerbefolkning, ikke mindst for de yngre årgange. Denne mangel på interesse viser sig vel endnu ikke i manglende valgdeltagelse. De fleste vælgere har den opfattelse, at stemmeret også betyder stemmepligt, men et stedse stigende antal mennesker lægger uden begejstring deres stemmeseddel i valgurnen.

En af grundene til den svigtende politiske interesse er, at mange mennesker har en fornemmelse af, at de politiske problemer vokser dem over hovedet. Europahær, devaluering, byggestop, NATO, importregulering, EPU er alt sammen problemer, som vælgeren bliver stillet overfor og skal tage stilling til. Er der noget at sige til, at mange har lyst til at smide kortene og lade dem, »der har forstand på det«, tage sig af det politiske liv?

Imidlertid er det jo en livssag for et demokrati, at befolkningen interesserer sig for og har forstand på de politiske spørgsmål. Problemet, den manglende politiske kundskab, lader sig dog erkende, og løsningen er en opgave for presse og folkeoplysning. Men her nytter det ikke at fremstille det politiske liv som en kamp mellem ideologier, da det jo snarere er en kamp mellem magtgrupper og en afvejen af interessesynspunkter.

Fornemmelsen af denne magtkamp er imidlertid den måske vigtigste grund til, at mange har mistet interessen for politik. Der er en udbredt fornemmelse af, at samfundet er en maskine, der går sin egen gang, upåvirkelig af den enkelte samfundsborger, og at magtudøvelsen i samfundet ikke alene foretages af de organer, som forfatningen forudsætter, at der altså findes

magtfaktorer i samfundet udenfor regering, folketing og domstole, som har indflydelse på disse forfatningsmæssige organer, på samfundslivet i almindelighed og dermed på den enkelte borgers tilværelse.

Disse magtfaktorer finder vi i de organisationer, som danner rammen om vort erhvervsliv, fagforeninger, arbejdsgiver- og brancheforeninger, aktie- og andelsselskaber, truster og monopoler.

Foreningsdannelsen hører til de grundlovssikrede friheder. Det lå imidlertid de gammelliberale tanker fjernt, at der skulle kunne dannes interesseorganisationer, der kunne blive en stat i staten. Tværtimod ophævede man i 1857 de gamle laug for at sikre samfundet imod, at en enkelt kreds skulle kunne udbytte flertallet af samfundets borgere. Med den frie konkurrence, der hermed skabtes, regnede man med at have sikret sig herimod.

Den tekniske udvikling har imidlertid forlængst taget livet af læresætningen om den frie konkurrences velsignelser. For byerhvervenes vedkommende betød den tekniske udvikling en øget kapitalkoncentration. Der er således i de to sidste menneskealdre blevet forholdsvis langt flere større og færre mindre virksomheder, de selvstændige håndværkere og mindre forretningsindehavere er blevet forholdsvis færre, mens storvirksomhederne er vokset både i antal og størrelse. Dette kom til at spille en afgørende rolle for arbejderbefolkningens levevilkår. Da befolkningstallet voksede kraftigt i industrialismens vækstperiode o. 1870, og da samfundet netop på grund af interesse for den formelle erhvervsfrihed så med den største uvilje på enhver »sammenrotning« fra arbejderside, levede arbejderstanden i denne periode under yderst ringe vilkår. Men ikke desto mindre voksede fagforeningerne i perioden efter 1870 nogenlunde støt, indtil De samvirkende fagforbund kunne dannes i 1898. Som et modtræk mod arbejderens organisationer dannedes arbejdsgiverforeningen året efter, og med septemberforliget 1899 skete den reelle anerkendelse af organisationssystemet. I dette århundrede har de fleste erhverv dannet interessesammenslutninger efter fagforeningernes mønster med det formål at varetage deres medlemmers interesser overfor samfundet og over for andre organisationer.

Landbruget havde allerede tidligere dannet organisationer, der dog udelukkende havde et fagligt oplysende formål. Først i 1919 dannedes landbrugsrådet som en sammenslutning af landboforeningerne og andelsorganisationerne. Grunden til, at landbruget kom relativt sent med i dannelsen af interesseorganisation på linie med fagforbund og arbejdsgiverforening, var, at landbruget siden de store landboreformer var beskyttet af en lovgivning, der sikrede de mindre virksomheder. Denne lovgivning lod sig så meget bedre opretholde og senere udbygge gennem udstykningslovene, som det mindre og middelstore landbrug både økonomisk og socialt viste sig at være den mest fordelagtige brugsstørrelse. Men dette lod sig kun gøre, fordi landbruget gennem et mægtigt net af lokale »fagforeninger«, andelsforeningerne, kunne udnytte stordriftens fordele og ved anvendelse af moderne industri kunne producere ensartede, forædlede landbrugsprodukter af høj kvalitet, der let lod sig sælge på verdensmarkedet.

Mens andelsbevægelsen på denne måde løste en opgave, der var både i landbrugets og det øvrige samfunds interesse, kunne fagbevægelsens krav ikke undgå at komme til at støde sammen med andre erhvervsgruppers interesser. Imidlertid er det fagbevægelsens ære, at det nu er almindelig anerkendt, at den formelle frihed og lighed i grundloven ikke er tilstrækkelig for et demokratisk samfund. Gennem arbejderbevægelsen er der for den største danske samfundsklasse skabt den økonomiske lighed og tryghed, der gennem landboreformerne og senere gennem udstykningslovene blev skabt for landboerne, en tryghed, der i et industrialiseret samfund må være den økonomiske friheds reelle indhold. På lignende måde har andre erhvervssammenslutninger foruden at varetage deres medlemmers økonomiske interesser gjort en samfundsnyttig gerning ved at iværksætte et fagligt oplysningsarbejde blandt deres medlemmer. Dette gælder ikke mindst landbrugets sammenslutninger.

Inden for byerhvervene er det imidlertid først og fremmest de store virksomheder, der er gået i spidsen for den tekniske udvikling. Kun store, kapitalstærke firmaer har kunnet overkomme at foretage det tekniske forsøgsarbejde og den rationalisering, der er forudsætning for produktionens billiggørelse. De

erhverv, der væsentligst drives i mindre virksomheder, fx. landbruget og byggeriet, har i meget høj grad været afhængige af det forsøgsarbejde, som staten har organiseret og finansieret.

Dannelsen af storvirksomheder og truste lader sig derfor meget vel forsvare ud fra et samfundsmæssigt synspunkt. Men trusterne har dog ofte en tendens til at blive prisbestemmende på en måde, der er til skade for forbrugerne. Denne udbytning er imidlertid blevet bekæmpet af forbrugerorganisationerne, som både gennem produktion, import og varefordeling har kunnet være en gavnlig konkurrent for trustdannelserne til fordel for forbrugerne. Man kan dog undre sig over, at forbruger-koope-rationen ikke er stærkere end tilfældet er, idet alle samfundets medlemmer har fælles interesser som forbrugere. Men for adskillige mennesker spiller de individuelle producentsynspunkter åbenbart en større rolle end de fælles forbrugersynspunkter.

Organisationerne har således gennem deres aktivisering af borgerne i høj grad været med til at opbygge det danske samfund, ikke blot erhvervsmæssigt, men også politisk og kulturelt. Men efterhånden som samfundet er blevet gennemorganiseret, har organisationerne også skabt nogle problemer af samfundsmæssig karakter.

Organisationernes samfundsmæssige betydning skulle bl. a. ligge i deres aktivisering af borgerne. Men jo større organisationerne er blevet, des mindre interesserer medlemmerne sig for aktivt at deltage i organisationernes indre liv. I visse fagforeninger er tilslutningen næsten 100 %, men kun et fåtal af medlemmerne kommer til generalforsamlingen. Man har tiltro til, at organisationernes ledere ordner sagerne på bedste måde. Og efterhånden som organisationerne er vokset, og det gælder både interesseorganisationer som fagforeninger og økonomiske sammenslutninger som aktieselskaber og andelsforetagender, er de problemer, som organisationerne stilles overfor, ofte af en sådan karakter, at kun organisationernes ledere og andre kvalificerede specialister kan tage stilling til dem. Organisationerne ledes af direktører og forretningsførere, og de demokratiske organer, generalforsamlingen, repræsentantskabet, og i mange tilfælde også bestyrelserne, har ofte reelt kun kontrollerende, ikke bestemmende magt.

Det er ofte blevet hævdet, at andelsforetagenderne repræsenterer den folkestyrede økonomi over for privat- og monopol-kapitalismen. Men i denne henseende adskiller andelselskaberne sig ikke fra andre forretningsforetagender. Også de er i mange tilfælde blevet upersonlige kapitalkoncentrationer, som reelt ikke ledes af ejerne, andelshaverne, men af direktører og forretningsførere. Mon ikke selv lederne for mindre virksomheder, mejeribestyrere og brugsforeningsuddelere, vil indrømme, ihvert fald på tomandshånd, at der nu om dage kræves en sådan sagkundskab for at lede selv et mindre andelsforetagende, at forretningen går bedst, hvis bestyrelse og generalforsamling blander sig mindst muligt i lederens dispositioner. — Bestyrelse og generalforsamling kan ganske vist afsætte direktøren, — men kun for straks at ansætte en ny.

Disse organisationernes indre problemer nævnes i denne forbindelse, bl. a. fordi de ganske svarer til selve det politiske livs problemer i det demokratiske samfund. Den almindelige vælger vil over for de politiske problemer have de samme fornemmelser som andelshaveren, aktionæren eller fagforeningsmedlemmet kan have over for sin organisations problemer. De spørgsmål, der ved bestyrelses- eller folketingsvalg skal tages stilling til, er så store, at menigmand giver op over for dem og overlader bestemmelsen til specialisterne, bestyrelsesmedlemmerne og politikerne. »Genvalg!« er en fast replik ved danske foreningsgeneralforsamlinger. Og ligesom bestyrelsesmedlemmerne ofte vil være aldeles afhængige af direktørerne, vil de aktive politikere i mange tilfælde være afhængige af økonomiske og administrative specialister. I begge tilfælde vil det sige, at det er de demokratiske organer, der har ansvaret for de trufne afgørelser, direktører og andre specialister, der har den faktiske indflydelse på afgørelserne.

En anden grund til at beskæftige sig med organisationernes indre problemer er, at i disse indre forhold ligger spiren til de problemer, der opstår mellem organisationerne og udenforstående enkeltindivider, mellem organisationerne indbyrdes og mellem organisationerne og statsmagten.

Som tidligere nævnt har fx. fagforeningerne spillet en afgørende rolle m. h. t. at sikre de enkelte arbejdere en betrygget økonomisk tilværelse og rimelige arbejdsvilkår, og arbejderne har herigen-

nem opnået en større reel frihed. Men på grund af fagbevægelsens styrke har den på den anden side været i stand til at tvinge de enkelte arbejdere til medlemskab af fagforeningerne ved at træffe aftaler med arbejdsgivernes organisationer, håndværkernes mesterforeninger, stat og kommuner om kun at antage organiseret arbejdskraft, og ved på andre virksomheder at nægte de organiserede arbejdere tilladelse til at arbejde sammen med uorganiserede. Man har desuden eksempler på, at domstolene har anerkendt fagbevægelsens solidaritetsdogme og deres ret til organisationstvang over for udenforstående. Fagforeningstvangen gælder også, selv om fagforeningen påtager sig opgaver af ikke faglig karakter, fx. støtte til et bestemt partis presse. Fagforeningsmedlemmer må således uanset politisk overbevisning være med til at støtte den socialdemokratiske presse, ligesom arbejdsgivere af forskellig politisk observans er med til at støtte det konservative partis hovedorgan. Men netop herved anerkendes det, at der ikke kan skelnes mellem organisationernes faglige og politiske opgaver. Faglige spørgsmål er på de væsentligste punkter politiske.

Et friskt tilfælde med hensyn til organisationstvang har vi i de forsøg, som osteproducenternes organisation har gjort på at tvinge en udenforstående fabriksvirksomhed ind i organisationen. — Den pågældende fabriks søsterselskab havde efter sigende påført organisationens medlemmer »illoyal konkurrence« ved at sælge ost til underpriser i udlandet. — Et sådant forsøg lader sig muligvis nationaløkonomisk forsvare. Men der ligger også i det organisationsledernes trang til at hævde deres egen magtfuldkommenhed. Det kan anføres, at det pågældende forsøg på trustdannelse ledes af folk fra andelsbevægelsen og den »frie handel«.

Organisationerne kan også øve deres indflydelse over for udenforstående ved at nægte dem medlemskab. Noget sådant har fundet sted bl. a. i handelsstandens brancheforening. Under påvirkning af krigs- og krisetidens restriktionsøkonomi har virksomheder, som ellers var konkurrenter, sluttet sig sammen for at varetage fælles interesser over for det offentlige og for at kunne fordele de begrænsede varemængder og markedet imellem sig. Sammenslutninger af denne art var under de pågældende for-

hold til fordel også for forbrugerne, og i visse tilfælde har brancheforeningerne nydt officiel anerkendelse og varetaget opgaver for centraladministrationen. Imidlertid er der ofte sluttet aftaler mellem leverandører og foreningen om kun at levere til foreningens medlemmer, så at nye firmaer ikke kunne opstå inden for branchen. Der er således i virkeligheden dannet et monopol, der til syvende og sidst gennem udelukkelses- og pris-aftaler er til skade for det øvrige samfund.

En lignende monopoldannelse er håndværkets mesterforeninger. Disse kan gennem pris-aftaler og licitationsbestemmelser i meget høj grad dirigere priserne på forbrugernes bekostning.

Som nævnt har en af interesseorganisationernes vigtigste opgaver været at varetage medlemmernes interesser over for andre organisationer. Således blev arbejdsgiverforeningen dannet som et direkte modtræk mod fagbevægelsen. Fagbevægelsens opgave var oprindeligt den meget simple at øge arbejdernes timeløn. Pengene hertil skulle tages fra arbejdsgivernes og aktionærernes profit.

Stort set er denne problemstilling for arbejdskampene opretholdt den dag i dag, selv om de fleste sagkyndige også inden for arbejderbevægelsen er enige om, at man ikke kan opnå forbedringer for den jævne mand ved at fordele indtægterne ligeligere. Den profit, der kan fordeles, uden at virksomhedernes rentabilitet ødelægges, er forsvindende lille i sammenligning med tallet af arbejdere. Man kan have en begrundet mistanke om, at mange organisationsledere fastholder den gamle problemstilling og de gamle kampformer, dels på grund af traditioner fra et langt livs kampe, manglende evne eller mod til at se nye veje og til at tage det opgør med deres egne folk, som de nye opgaver kræver, men også for at skaffe resultater, som de kan forevise deres medlemmer, og for derigennem at sikre deres egen magtstilling i organisationen. Medlemmerne kan forstå, at der kommer et par kroner mere i lønningsposen. At det samtidig medfører prisstigninger, som arbejderen som forbruger må betale sin rundelige del af, bekymrer medlemmerne mindre. I tider med restriktionsøkonomi, hvor udenlandsk konkurrence betyder mindre, er arbejdsgiverne desuden ikke uden videre modstandere af at sætte lønningerne op. De stigende omkostninger bliver dækket ind ved

højere varepriser. Dette er naturligvis til skade for samfundet som helhed og ikke mindst for arbejderne. Dels kommer de som nævnt til at betale deres del af de stigende priser, dels bliver det under en inflationsskrue, der på denne måde sættes i gang, vanskeligt for regeringen at føre en beskæftigelsespolitik, der er til gavn for arbejderklassen som helhed.

Organisationerne, der engang var nyskabende og dynamiske, slider således deres kræfter op i en lønkamp, der stort set er ligegyldig for dem selv og som oftest skadelig for samfundet som helhed. Der er blandt sagkyndige også inden for den yngre kreds af socialdemokratiske ledere enighed om, at vejen til en højere levestandard for arbejderne må gå gennem en rationalisering og effektivisering af erhvervslivet. Dette vil igen betyde, at de snævre faggrænser på arbejdsmarkedet, navnlig grænserne mellem den faglærte og den ufaglærte arbejdskraft, delvis må udslettes. I bestræbelserne herfor var det naturligt, at fagforeningerne gik i spidsen. Men de har på dette område været yderst tilbageholdende, for ikke at sige bagstræberiske.

Som nævnt besidder de store interesseorganisationer et faktisk monopol. Disse sammenslutninger, der hver for sig kun repræsenterer et mindretal af befolkningen, kan i mange tilfælde foretage handlinger, der virker som en tvang både over for enkeltindivider og over for hele samfundet. Arbejdskampe berører jo ikke blot de pågældende erhvervsgrupper, men har en dybtgående indflydelse på samfundets økonomi. Det eneste organ, der kan kontrollere og eventuelt hæmme organisationernes magtudøvelse, når den er til skade for det øvrige samfund, er statsmagten. Vi har da også adskillige eksempler på, at lovgivningsmagten og administrationen har grebet ind over for erhvervslivet ved at ophøje forligsmandens forslag til lov, ved importkontrol, priskontrol og lignende foranstaltninger. Det sidste led i rækken af det offentliges kontrolforanstaltninger over for erhvervslivet er den trustlovgivning, der er under forberedelse. Det er imidlertid betegnende, at en af de største og vigtigste truste, fagforeningerne, der har monopol på arbejdskraften, ikke inddrages under denne lovgivning. Arbejderne ønsker ikke, at lønningerne, som har en afgørende betydning for samfundsøkonomien, kommer under offentlig kontrol. Arbej-

derne adskiller sig dog i deres bestræbelser i denne henseende ikke fra de andre store erhvervsgrupper. Handelens og industriens organisationer prøver efter bedste evne at modarbejde trustloven, og landbrugsorganisationerne, der har monopol på udenlandshandelen med landbrugsprodukter, skal meget have sig frabedt, at det offentlige blander sig i dette område.

I kampen mellem organisationerne og statsmagten kan de førstnævnte øve deres indflydelse på det politiske liv på mange måder. For det første er den danske partiudvikling sket i nær tilknytning til bestemte erhvervsgruppers udvikling. Den faglige og den politiske arbejderbevægelse har fra begyndelsen gået hånd i hånd. Landbrugsrådets synspunkter repræsenteres af venstre, handel og industri af venstre og konservative, og selv det mindst udprægede af klassepartierne, de radikale, ledes i forståelse med husmandsforeningerne. — Erhvervsgruppernes indflydelse på partierne viser sig på mange måder. Dels sidder adskillige organisationsledere som folketingsmænd, dels støttes partierne og deres presse direkte eller indirekte økonomisk af erhvervsorganisationerne.

Intet af partierne er imidlertid et rent klasseparti. Selv om organisationerne kan have stor indflydelse på lovgivningsarbejdet gennem deres repræsentanter i folketinget og i regeringen, må denne indflydelse dog ikke overvurderes. Folketingsmænd og ministre må foruden deres erhvervs interesser også varetage parti- og almeninteresser, hvorved de kan blive tvunget til at handle mod deres organisation. Vi har således eksempler på, at en socialdemokratisk regering ved lovgivningens hjælp har standset en strejke mod fagbevægelsens ønske i tilfælde, hvor store samfundsinteresser stod på spil. Når ledende organisationsfolk i de senere år har forladt rigsdagen, har det antagelig været for at kunne varetage deres organisations interesser uden at være hemmet af hensyn til partiet eller samfundet som helhed.

Organisationernes indflydelse på det politiske liv er ikke blot afgjort med, at organisationerne er repræsenteret i folketinget. Det er naturligt, at organisationerne deltager i det forberedende lovgivningsarbejde, hvor de sammen med administrationen kan repræsentere en uundværlig sagkundskab. Dette bevirker imidlertid, at de organiserede medlemmer af samfundet

får en dobbelt indflydelse på lovgivningsarbejdet, dels gennem deres folketingsmænd, dels gennem organisationslederne i det forberedende kommissionsarbejde. Meget lovgivningsarbejde er desuden af en så indviklet karakter, at folketingsmændene i almindelighed ikke kan sætte sig ind i det; derved bliver kommissionens udformning af lovforslaget afgørende, og den ansvarlige part, folketinget, bliver unddraget den egentlige indflydelse på lovgivningen.

Dette sidste har også en forfatningsmæssig betydning. Hvis regeringen under det forberedende arbejde med en lov dækker sig ind hos de store erhvervsorganisationer, vil oppositionen ikke med vægt kunne opponere mod lovforslaget. Den frie, offentlige diskussion om lovforslaget, der er det parlamentariske livs nerve, vil derved være dræbt.

Endvidere spiller organisationerne en væsentlig rolle også i visse dele af statsadministrationen. Således administrerer fagforeningerne de arbejdsløshedskasser, som også staten giver tilskud til, og inden for visse af landbrugets salgsorganisationer, som staten lægger navn til, har organisationerne hovedindflydelsen. Også her er et tilfælde, hvor indflydelse og forfatningsmæssigt ansvar er adskilt.

Jeg har i det foregående søgt at vise, hvilken betydningsfuld rolle organisationerne har spillet i det danske samfund. Det var det liberale folkestyres oprindelige tanke, at der ingen organisationer skulle være, men at der skulle være et direkte forhold mellem stat og individ, og at den enkelte kun behøvede den beskyttelse, som statens love og domstolene kunne give ham. Denne beskyttelse for individet slog imidlertid ikke til. Det er organisationernes fortjeneste, at de skabte den økonomiske tryghed for borgerne, som gammelliberalismen anså for at være en opgave, der var statsmagten uvedkommende, men uden hvilken demokratiet kun har et formelt, intet reelt grundlag. — Samtidig var organisationerne rammen om en borgerlig aktivisering, der ligeledes er af livsvigtig betydning for demokratiet, ligesom organisationerne har udført et uvurderligt samfundsnyttigt arbejde, fx. landbrugsorganisationerne gennem deres faglige oplysningsarbejde, andelsbevægelsen gennem sin organisering af landbrugsproduktionen og forbruger-kooperationen.

Imidlertid er det nu fra alle sider anerkendt, at det er statsmagtens opgave at varetage borgernes økonomiske interesser gennem lovgivningen. Arbejderne ønsker fx. en lovgivning, der sikrer fuld beskæftigelse, landbruget en handels- og valutapolitik, der sikrer gode afsætningsmuligheder osv. Ingen erhvervsgruppe er uafhængig af lovgivningen på det økonomiske område. Og dog viser organisationerne en inkonsekvent holdning derved, at de nok ønsker, at staten skal sikre og støtte deres erhvervsgruppe, men de vil have sig meget frabedt, at staten iøvrigt blander sig i erhvervets forhold.

Jeg har yderligere forsøgt at vise, at erhvervsorganisationerne er magtfaktorer i samfundet, ikke mindst i det politiske liv, uden at de har eller under vor nuværende forfatning kan have et ansvar, der svarer til deres indflydelse.

I det danske demokratis barndom var det et af de vigtigste problemer at sikre det politiske mindretal overfor flertallet og de mange økonomisk svage overfor de få stærke. Nu er problemet snarere at sikre den enkelte overfor de mægtige organisationer og at sikre samfundets flertal overfor det mindretal, som organisationerne hver for sig repræsenterer. Det er så meget mere nødvendigt, som et af demokratiets vigtigste kendetegn er, at magthaverne kan kontrolleres og stilles til ansvar.

Ved organisationernes magtstilling i samfundslivet er denne hovedregel for parlamentarisk liv imidlertid sat ud af kraft ligesom grundlovens bestemmelse om den frie og lige adgang til erhverv. At det er en svaghed i et demokrati, at de egentlige magthavere ikke er de ansvarlige og at de ansvarlige ikke har magten, er let at se. — Virkningen på vælgerne lader sig let eftervise. Hvis vælgerne i stigende grad blir klar over, at det politiske ansvar ikke lader sig placere, vil den politiske ligegyldighed brede sig. Dette vil simpelthen betyde demokratiets undergang.

På enevældens baggrund var det naturligt, at de vigtigste bestræbelser i det danske folkestyres barndom gik ud på at sikre den enkelte individ overfor statsmagten ved at trække klare grænser mellem statens magt og individets frihed, ikke mindst på det åndelige område. Kampen for åndelig frihed kom dog naturnødvendigt til at hænge sammen med kampen for politisk

og social frigørelse. Dette problem, at sikre den enkelte overfor statsmagten, fik ny aktualitet under krigen og kan i visse af vore nabolande endnu ikke tages af dagsordenen. — Imidlertid er der i dansk demokrati almindelig enighed om, at statens magt skal anvendes til at sikre individets frihed, også på det åndelige område. Det er derfor efter mit skøn ikke nødvendigt her i landet at trække grænser mellem stat og individ, dvs. at svække statsmagten for at beskytte individets frihed, da individet ikke trues af statsmagten. Tværtimod er staten det eneste organ, der beskytter og kan beskytte de enkelte individer overfor de magter, der som påvist findes i samfundslivet.

Hermed mener jeg ikke, at organisationerne skal afskaffes. Men organisationerne må anvises en plads i samfundslivet, hvorfra de kan repræsentere deres medlemmers interesser uden derved at knægte samfundets flertal og de forfatningsmæssige organer.

Det må indrømmes, at regering og folketing har begrænsede muligheder for at gribe effektivt ind overfor organisationerne. Dog kan statsmagten, hvor der er tale om en konflikt mellem to organisationer, spille disse ud mod hinanden; og det må noteres som et sundhedstegn i vort samfund, at arbejdsmarkedets organisationer ved statsindgreb overfor arbejds konflikter har anerkendt, at »lov er lov og lov skal holdes«. Men det ville betyde en yderligere styrkelse, om den megen tale, man hører — navnlig i liberale kredse — om statsindgreb som noget principielt forkasteligt, ville forstumme. Derved ville en af grundtankerne for vor forfatning, at der skal være et direkte forhold mellem stat og individ, dvs. at der ikke skal være nogle politiske organer i samfundet udenfor de forfatningsmæssige institutioner, igen styrkes. Herved ville man opnå, at politisk magt og politisk ansvar igen blev placeret på samme sted, hos folket og hos dem, der vælges til at handle på folkets vegne.

JOHS. ENGBERG.

Litteratur bl. a.:

G. Heckscher: Staten och Organisationerna, 1951.

K. Lindberg og *J. Paldam*: Fagforeningerne og samfundet, i Tidehverv og samfundsorden, 1954.

Lauge Dahlgård: Organisationerne og samfundet, i Socialliberale tanker i dansk politik, 1950.

A. OEHLENSCHLÄGER

SKUESPILLER, STUD. JUR. OG LITTERAT

De husker sikkert den eventyrlige beretning om, hvordan den unge student Adam Oehlenschläger pludselig i løbet af blot en dag forvandlede sig til vor største digter fra at have været en ukendt og ikke spor genial person, som mange vist endda anså for at være et godt stykke af en døgenigt. Det er historien om et regulært mirakel i virkelighedens verden, og derfor er det så uforglemmelig en historie. Den 22-årige unge fyr, der gav sig ud for at studere jura, blev på en restaurant præsenteret for Henrik Steffens, der gav sig ud for at være mineralog og filosof, og da de to nogen tid efter havde haft en lang samtale med hinanden, hvorunder filosofen indviede studenten i en ny slags filosofi kaldet den romantiske, så blev studenten på een gang en stor digter. Allerede dagen efter skrev han et genialt digt, som han kaldte *Guldhornene*, og inden året var omme, udkom hans første bog, der er noget af det bedste i vor digtning. Sådant lyder historien kort fortalt, og det er jo virkelig en utrolig historie.

Oehlenschläger kunne ikke, som H. C. Andersen, have givet sine erindringer titlen *Mit Livs Eventyr*; derimod kunne han have kaldt første del *Min Ungdoms Eventyr*. Men ordet eventyr ville da have haft en anden betydning, end det har i H. C. Andersens levnedsbog. Mens den verdensberømte fynbo mest skriver om alt det forunderlige, der hændte ham i det ydre, er Oehlenschlägers eventyr næsten udelukkende et indre mirakel. Andersen kom fra en fattig skomagers hus, men endte med at færdes ved hofferne. Oehlenschläger voksede op på et slot, men hans liv forblev fattigt på ydre glans og herlighed.

Det der gør Oehl.s ungdoms eventyr så fængslende er det

samme som gør, at vi alle husker myten om Uffe hin Spage. Der er blot den forskel, at Uffes forvandling fra svaghed til heltekraft gav sig udslag i en bedrift, som ingen vil nægte at vurdere efter fortjeneste. Den vil altid være til at tage og føle på. Oehl.s geni derimod, som havde hjemme i virkeligheden og ikke i en myte, vurderes ikke mere efter fortjeneste. Mange kan slet ikke indse, at der var noget stort ved Oehl.s bedrift; når de kommer til de steder i hans digtning, hvor de skulle høre klangen af sværdet Skræp, hører de ingenting, og endelig lukker de bogen i med et opgivende suk og siger sidenhen, når folk spørger, at tiden er løbet fra Oehl., at han ikke »gi'r vor tids mennesker noget«.

Men hvad bliver der så tilbage af Oehl.s ungdoms eventyr? Det mister sin glans. For nogle bliver det endog ironisk som eventyret om *Kejserens nye Klæder*. — Og selv om de nok bukker som de andre hofmænd, når monarken går forbi, så tænker de dog inderst inde den formastelige tanke, at han jo ingenting har på.

Men Oehl. rammes ikke af H. C. Andersens ironiske eventyr om den upåklædte stormægtighed. Snarere rammes hans høflige, men uforstående læsere af et andet berømt eventyr af Andersen, hvori der siges noget andet og dog noget lignende: eventyret om den kunstige og den levende nattergal.

Nu er det jo sådan, som de sikkert ved, at de levende nattergale ikke fødes med deres kunst, men at de først må lære at synge, før de driver det til noget. Ligesådan kan vi ikke nyde deres sang og skønne på den uden simpelthen at lære det. — Vil man det, er det derfor allerbedst at lytte til de unge nattergale, som endnu går i lære, og følge deres fremgang i kunsten, til de en dag har nemmet den helt. På samme måde som den nattergal, vi her skal tale om, pludselig, i et glimt, blev forvandlet fra lærling til mester, på samme måde kan vi da måske, pludselig, i et glimt, forstå *hvad* det var der gjorde den til mester.

Oehlschläger blev født på Vesterbro, »i Huset Nr. 53«, fortæller han selv, »straks paa højre Haand, naar man kommer ud af Alleen«, og det skete for godt 170 år siden. Oehl.s forældre flyttede snart efter ud på Frederiksberg, hvor faderen blev ansat som fuldmægtig på Frederiksberg Slot, og dør uden for by-

murene, ude på landet, groede Adam i vejret, en køn knægt, naiv og åbenhjertig som alle sunde børn. Hvis man mener, at digterspirer i reglen er hængehoveder, så taler Adam Oehlenschläger den mening imod på det kraftigste. Ikke engang de velærværdige pager, som han boede sammen med på slottet, gav han anden behandling end jævne folks afkom — det vil sige, at de fik nogle på kassen, hvis de fornærmede ham. Adam var en dreng, som drenge er flest, skrev ganske vist lidt vers i ny og næ, men det er der så mange, der gør, og særlig geniale var de ikke. Meget tydede på, at han skulle være købmand — familien kendte en købmand i Magstræde; og Adam kunne efter eget sigende også være endt som murer, muligvis en dygtig murer. I stedet blev han nu en dygtig digter, netop *dygtig*, én der kunne håndværket og havde gået skolen igennem, som han gerne selv med stolthed betonedede, da han femten år senere stod som mester i sit fag.

Han kom altså i digterlære, d. v. s. fik endnu nogle års frihed til at udvikle sig. Digteren Edvard Storm skaffede ham en friplads på Efterslægtsselskabets Skole, og her gik han, til han blev konfirmeret.

Nu blev spørgsmålet om fremtiden og det borgerlige erhverv atter brændende; men igen kneb Adam udenom. Hans bedste ven, Bernt Winkler, var af velstående familie og var derfor kommet i Borgerdydskolen. Det samme fik Adam selvfølgelig lyst til — hvorfor skulle han ikke ligesågodt være student? Men fuldmægtig Oehlenschläger havde ikke råd til at sætte sin søn i latinskolen, og den eneste udvej blev da at lade Adam gå op som privatist. En teologisk kandidat skulle undervise ham hver morgen fra otte til ni, og resten måtte han så selv klare. Det siger sig selv, at det aldrig kunne gå. Bedst som han en dag sad og oversatte Pauli brev til romerne fra græsk til latin, blev det ham for meget; han kunne ikke udholde det mere, og resolut gik han ind til sin far og erklærede, at han agtede at blive skuespiller med det samme. Om han gav nogen grunde for sin beslutning, ved vi ikke; kun ved vi, at han under sin eksamenslæsning havde spillet mere diletantkomedie, end han havde læst, og at han sværmede heftigt for en ung skuespillerinde fra den kongelige scene. Intet under da, at han ville til teatret. Og faderen gav ham lov. Adam var da 18 år.

Længe var han ikke på Kongens Nytorv, før han også blev lunsk ked af det, og da han en dag fik en reprimande for at snakke for højt under prøverne, benyttede han lejligheden til i en stolt og krænket skrivelse at anmode om sin afsked nu straks; om teatret ville vise ham den villighed, det blev i så fald både den første og den sidste!

Selvfølgelig var den reprimande ikke den virkelige årsag til Oehl.s afskedsbegæring, skønt han havde et hidsigt blod. Årsagen var den, at han ikke kunne finde sig til rette i den tilværelse — han var utilfreds, ville mere. Noget var groet frem i ham lidt efter lidt, som forlangte at komme ud; men det sad og var klemmt fast og kom *ikke* ud, når han spillede komedie. Det blev tydeligere og tydeligere for ham, at han dueede ikke til det. Og samtidig fornam han det som et tryk og en beklemmelse indvendig, at han dueede til noget. Det var på een gang som en sult og et overskud i ham. Han brændte efter at vise, *hvad* det var, han dueede til, brændte inde med det. Han måtte væk fra det teater!

For et par år siden havde han truffet to studenter i logiet på Vestergade, hvor han slog sig ned, da han begyndte som skuespiller. De var nevøer af hans værtinde, madam Møller, og hed Ørsted. Den ene var jurist — Anders Sandøe — og den anden, der bar navnet Hans Christian, studerede fysik. De to blev hans venner, især Hans Christian. Hans Christian var nemlig klar over, at der var noget i ham, hvor han så havde det fra. På den anden side følte Oehl. sig meget lille alligevel ved siden af ham. Han kunne kun lytte til ham og suge til sig, ingenting yde selv. Begejstres kunne han ganske vist, så han blev gloende hed bag øjnene og ligesom for stor til at være i sig selv, men så bagefter var han igen den samme pjat skuespiller, der ingenting drev det til. — Han måtte væk fra det teater!

Også i Dreiers Klub, hvor han var blevet medlem, siden han flyttede til byen, og hvor han ofte kom for at passiare og være mellem mennesker — også dør gjorde han bekendtskaber og fandt sig venner, der voldsomt øgede hans følelse af at være underlegen og samtidig voldsomt ansporede ham til at yde noget. Selve professor Rahbek drak dus med ham en aften under en fest, hvilket stivede ham vidunderligt af, indtil han opdagede, at professor Rahbek drak dus med alle. Var Rahbek skikkelig og

rar og meget urban, når han diskuterede, så var til gengæld visse andre hverken skikkelige eller rare og da slet ikke til at spøge med i diskussioner. Det gjaldt især en adjunkt ved universitetet — en jurist — som hed Adrian Benjamin Bentzon, og som gik under navnet Benoni Bentzon. Han blev for den unge skuespiller Oehl. en rystelse, som gjorde forandring i hele hans tænke- og følelse. Først efter mødet med Bentzon begyndte det at dæmre for ham, hvad det var han duede til.

Bentzon skånede ikke sin to år yngre, barnlige og sentimentale ven. Oehl.s sværmeri for rørende og grådkvalte romaner blev bortopereret med hårde og skærende argumenter, og det gjorde lynende ondt, så længe det varede. Han havde sådan nydt de romaner, inderlig grædt over dem, og måtte nu flov sidde og høre på, at de og han blev hånet og udleveret til grinet. Han skammede sig, så vandet stod ham i øjnene.

Men Bentzon nøjedes ikke med at bryde ned. Oehl.s overskud af følelse, der havde fundet afløb i læsningen af tåredryppende romaner, blev af Bentzon bragt ind i et andet leje, så det fik afløb i virkeligheden i stedet for i en virkelighedsfjern og slap sentimentalitet. Bentzon hævdede, at digterne var blevet alt for kultiverede, havde mistet al oprindelighed og kraft. Primitive digtere, sagde han, var til det yderste modtagelige for sanseindtryk, og derfor oplevede de naturen anderledes stærkt end digterne i den nye tid. Naturoplevelsen vakte en så vældig sindsbevægelse til live i dem, at de ikke kunne andet end bryde ud i lovsang til Gud. For dem *måtte* naturen stå som guddommens åbenbaring. Og i deres begejstring tænkte de ikke på kunstfærdighed, på smukke rim og raffinerede rytmer — som i en rus digtede de og sang om den guddommelige og vidunderlige virkelighed, der omgav dem, snublende over deres egne ord, glemmende sig selv, kun henvendt på tingene omkring sig. Deraf den kraft i primitiv poesi; den virkede lige så heftigt på sine tilhørere og læsere, som virkeligheden på dem, der havde skabt den. Det var hemmeligheden ved Eddaen, folkeviserne, Homer, Ossian. Siden gik det tilbage. Digterne begyndte at danne sig abstrakte begreber om tingene i stedet for at betages umiddelbart af tingene selv, af den sanselige, håndgribelige virkelighed. Til sidst mistede de helt forbindelsen med den, og deres digtning blev unatur. De mægtige,

uimodståelige følelser forsvandt, kun gustent overlæg og skruet effektjageri og syg sentimentalitet blev tilbage, eller også det bare klingklang uden mindste virkning.

Således har Bentzon tordnet mod forfaldet og fortyndingen i sin samtids åndsliv, og netop med sin heftighed og kategoriske façon har han gjort det stærkeste indtryk på Oehlenschläger. Den unge, vejløse skuespiller har søgt til disse ideer som en dunkel udvej for sine indeklemte evner. I skildringen af de primitive digteres voldsomme følelser har han troet at genfinde sin egen evne til opbrusende begejstring, og han har dunkelt følt, at han var kaldet til digter. Var det *det*, han duede til?

Og nu begyndte han for alvor at læse de digtere og forfattere, som Bentzon anbefalede: Herder og Goethe. Især den sidste blev Bentzon ikke træt af at berømme — han forenede, sagde han, de primitive digteres kraft og virkelighedspræg med evnen til at abstrahere og give sine skabelser en fuldendt form, forenede altså styrken hos de primitive med styrken hos de kultiverede. Goethe var et særsyn uden lige. Alligevel var det Herder, som i begyndelsen opflammede ynglingen mest. Hos ham traf han igen den tilskyndelse til henført begejstring, som han havde fundet i Bentzons tale om de gamle digtere og deres brændende kærlighed til den sansede virkelighed. Det samme sagde nemlig Herder, og det talte så mærkelig stærkt til ham; det rørte ved hans evne.

Men når han fuld af vished om sin evne også ville bruge den, brast det for ham. Det gik, som når han spillede komedie — »det« kom ikke ud. Ikke at det var svært at rime, aldeles ikke! Det var endda helt morsomt, kunne desuden vække bifald, og derfor var det, han før i tiden havde forsøgt sig lidt som versmager. Af og til var det så også hændt for ham, mens han pillede med rim og versfødder, at ordene var blevet forvandlet til mere end ord, at de var blevet levende og ligesom bragte den virkelighed ganske nær, som de talte om. Men det skete kun når det ville, aldrig når det skulle.

Blid daled solen bag den klare å
i skov, hvor nattergales sange løde;
og gyldne bleve alle dalens strå
og smilte ad den skønne aftenrøde.
Zefirer viftede . . . .

Nej, det duede ikke! Et øjeblik var det, som om han så skovene for sig og hørte nattergalene synge; et øjeblik var det virkelighed, som fyldte ham og ordene, men så forsvandt den igen i tomme, intetsigende gloser. Måske duede han alligevel ikke til det — heller ikke til *det* . . .

Men teatret måtte han væk fra, og det kom han, som vi hørte. Nu skulle det være alvor med studentereksamen. Han følte brændende nødvendigheden af at lære noget, han som daglig omgikkes Ørsted'erne, Bentzon, brødrene Mynster. Gik han ikke her og blev ingenting til! Han ville tage sig sammen og grundigt studere et solidt fag og gøre alle dem til skamme, som mente, han var en vindbøjtet. Da Ørsted'erne foreslog ham jura, gik han straks ind på det — så kunne Anders Sandøe manuducere ham. Jura, det måtte man da respektere! Andet vidste Oehl. ikke om jura. . .

Han fik sin studentereksamen; men sit første studieår ved universitetet indledte han med at skulke fra sit fagstudium. Det var nu endda ikke så alvorligt — rusåret var dengang anset som en slags ferie. Men hvorom alting er — Oehl. så en mulighed for at udskyde mødet med juraen, endog på en hæderfuld måde, nemlig ved at give sig i kast med en prisopgave i æstetik, som universitetet det år havde udskrevet. Spørgsmålet, som skulle drøftes, var, om den danske litteratur kunne have gavn af, at digterne i stedet for de græske guder indførte de oldnordiske i deres digtning. Oehl. besvarede spørgsmålet med ja. Og ved hvert ord han skrev til den nordiske mytologis forherligelse, havde han sin egen fremtid som digter i tanken. De nordiske gudemyter var stof efter hans hjerte; i dem fandt han den kraft og oprindelighed, som var de primitive digtere egen, og som han også tiltroede sig selv. Juraen var glemt og alle de vågnende bekymringer om fremtiden. En vældig digterisk opgave vakte ham endelig til tydelig og sikker bevidsthed om sit kald. Alt dette rige stof, som lå praktisk taget ubrugt hen, det pegede på ham og trængte sig ind på ham og gjorde krav på ham. Det ventede kun på ham. Han havde følelsens styrke og glæden ved det sanselige og virkelige tilfælles med de gamle digtere, som havde skabt myterne. *Det* var det vigtigste, det som gjorde ham til en undtagelse i en moderne koldt filosofisk og upoetisk tid. Det eneste, der manglede ham, var teknik, digterisk kyndighed. Det var jo ikke nok at

skrive om de nordiske guder og Oldnorden på samme måde som de oldnordiske, primitive digtere — det blev kun til gentagelser. Opgaven var den at give de groft tildannede blokke i den nordiske mytologis stenbrud den endelige formning, at mildne de grove konturer og give dem en sidste afpudsning, så deres oprindelige kraft kunne forenes med en moderne fuldkommen skønhed. Dertil krævedes den højere enhed af de primitive digteres styrke og de kultiverede digteres abstraherende og formende evne, som Bentzon havde berømmet hos Goethe og hos de klassiske græske digtere, særlig Homer. Endnu havde Oehl. kun sin individuelle ejendommelighed, følelsen, den poetiske energi og drivende kraft, ikke den kyndige, besindigt formende evne, og det indså han godt. Men i sine begejstrings øjeblikke tvivlede han ikke om, at hvad han manglede, kunne han få. I storslåede og latterlige visioner så han sig selv som en Nordens Homer; allerede ved H. C. Ørsteds doktorgilde i 1799 havde den 20-årige fusentast rejst sig op midt under diskussionen om den danske litteraturs sørgelige forfald og råbt i en rus af urimelig og patetisk forvisning: »Men den skal Fanden gale mig rejse sig igen!«

Bagefter skammede han sig som en hund. De måtte jo tro, han var gal, sådan en grønskolling af en skuespiller. Men han lod det ikke blive ved store ord. Som ung jurist *begyndte* han på kæmpeværket om de nordiske guder og den ældste nordiske historie. Han ville skrive Nordens Iliade. Det var vanvittigt, uoverkommeligt, udsigtsløst. Men han *begyndte*. Og han *begyndte* fra grunden af med at skildre de gamle guders boliger.

Men han kunne ikke komme til rette med formen — om han skulle bruge ottaver som de italienske episke digtere Tasso og Ariosto eller oldnordiske vers som de gamle nordiske digtere selv. Han prøvede begge dele, men gik i stå, sled i det, men kørte fast som en plov i ler. I 1802 lod han nogle stumper af sine forsøg trykke i *Erik og Roller*, en lille roman, der kun nåede korrekturstadiet. Men på det tidspunkt havde han fundet den form, hvori vi nu kender *Thors Reise til Jothunheimen* og indledningen til hans hovedværk *Nordens Guder*, der blev den 40-åriges fuldendelse af, hvad den 20-årige havde *begyndt*. Formen hedder hildebrandstrofen og er omtrent det samme versemål, som det tyske heltedigt *Nibelungenlied* er skrevet i:

Et sagn, fuld værd at høre,
med gamle runer står;
låner mig eders øre,
mens jeg guldharpn slår!
Hvad i de mørke skrifter
er tegnet om leg og krige
og gudernes bedrifter,
det vil jeg eder sige.

Så langt var han nået, da han traf Steffens. Han var ved at få krammet på det genstridige stof, var ved at underlægge sig den tekniske side af sagen, var på nippet til at være udlært som håndværker.

Men hvordan var det i mellemtiden gået med det, som *ikke* kan læres, det som gør, at nattergale overhovedet giver sig af med at synge, det der rummer sangens inderste hemmelighed, dens energikilde?

Hos alle digtere er talentet eller geniet noget ganske for sig, fordi det bunder i et individ. Alle individer, alle mennesker har begyndelsen til et talent i deres særlige personlighed, som altid er noget ganske for sig. Alle mennesker er derfor også en slags digtere eller rettere: kunne blive det, dersom de følte en uimodståelig tilskyndelse og trang til at udtrykke deres personlighed, deres særlige individualitet, gennem ordet. Hvis denne trang er stor nok, søger personligheden sig stadig udtryk, leder utrættelig efter midler til at meddele sig — ved at lytte til andre og samtidig til sig selv, indtil det endelig engang lykkes at få det sagt, måske i et enkelt digt, måske i en enkelt bog, måske i en række af værker. Læser vi andre så det digt eller den bog eller den række af værker, møder vi en personlighed udfoldet gennem ordet, ser verden med et andet menneskes øjne — på een gang lykkelig overraskelse og lykkelig genkendelse — og udbryder: han er jo et talent! eller hvis digterens personlighed er særlig rig og dens udfoldelse gennem ordet særlig fuldkommen: han er jo et geni!

Det var omtrent, hvad Steffens sagde, da Oehl. havde læst *Guldhornene* op for ham. »De er jo sandelig ordentlig digter!« sagde han. Og deri havde han ret. For i det digt udfolder en særegen personlighed sig fuldkommen frit.

Den store indsigt og øvelse i digterfagets teknik, som han havde erhvervet sig under det uhyre krævende og endnu næsten frugtesløse arbejde med digtet om de nordiske guder, muliggjorde den frihed og overlegenhed i personlighedens udfoldelse, som gør hans navnkundige første bog så genial. — Men hans digteriske personlighed, hans ejendommelige individuelle natur, som bragtes til fuld udfoldelse i *Guldhornene* — hvordan har det sig med den i Oehl.s tidligste digtning?

Benoni Bentzon havde prist de gamle digteres begejstring for det sansede og det virkelige og hånet den sentimentalitet, som kun bruger realiteterne som et påskud til gråd og private følelser hen i vejret, i stedet for naivt og lidenskabeligt at lade sig betage af *tingene som de er*, i stedet for at digte og føle *objektivt*. Det var det ord, Bentzon brugte, og dermed forærede han Oehl. hans sande jeg, vakte ham til bevidsthed om sin individualitet. Bentzon kunne med samme ret som senere Steffens have sagt: »Jeg gav ham til sig selv.« For Oehl.s ejendommelighed som digter er frem for noget andet kærligheden til det virkelige — digterisk objektivitet. Den er formlen for hans inderste jeg. Han var naiv.

Ved siden af sit arbejde med den uoverkommelige bundne opgave, han havde stillet sig: at digte en Nordens Iliade, tog den unge stud. jur. også friere opgaver op, prøvede nu det ene og nu det andet, skrev lidt lyrik og nogle ballader, oversatte tyske digte, udgav en nytårsgave som man dengang brugte det, forfattede et syngespil i sin begejstrings rus over den 2. april 1801, skrev en lille roman med nordisk emne og nære forbilleder — det meste temmelig tilfældigt, synes det, søgende og vragende. Men hver gang Oehl. er nær det, der var hans særlige ejendommelighed, den lidenskabelige kærlighed til det konkrete, det reelle, løber ordene fulde deraf, så det er, som om de bar selve disse realiteter med sig. Hver gang det sker, anes den store digter. — Selv når han kun *oversatte* et digt, kunne miraklet ske, som nu da han prøvede at fordanske det digt af Bürger. Han havde selv ikke ventet det, det var sket helt uformodet:

Hans mørke øje funkler brat
som klare bæk i dunkle krat.

Dér var det! — ligesom en åbenbaring af virkelighed, skønt det kun var digt. Om han dog bare kunne holde det fast, for her var *hans* mirakel og de gamle digteres.

Den stolte ganger er forsagt,
den bugner ved hans muskels magt.

Jo, det lykkedes. Det, der kun var fantasi, blev så levende, at han var helt henne i det; og samtidig fik han uden at forstå det evne til at indgyde ordene virkelighedens liv og kræfter. At hesten *bugnede* under ham, det var jo et magisk udtryk, en besværgelse — ved Gud! han følte et bugnende bundt af knægtede kræfter, en sprællevende hest! under sig. Men nu måtte det bevares, tvinges helt ind under hans vilje.

Den vrinsked før så vild og fri,
nu stønner den i slaveri.

— nej, nej, nej! Atter havde miraklet kastet ham af. Og han var helt udmattet af det lidt. Men han var digter, skulle nok blive det. Om nu blot miraklet ville bo hos ham.

— Det er som at se miraklets bristende cocon at læse Oehl.s tidligste digte. Snart ses et glimt af en klargrøn guldsmedekrop, og nu dens store øjne bag en fortids grå spindelvæv, så bryder et kraftigt ben ud af hylstret, eller man ser en klar vingespids fuld af det yndigste livs kniplingsfine årer:

Det var sig liden Helga,
hun sukkede så brat;
milde blinkte de stjerner små
udi den svarte nat.

Denne strofe ville være den modne Oehl. fuldtud værdig. Liden Helgas blide skønhed, hendes venlige pigesind i en ond verden er udtrykt, ikke med mange tillægsord, men i et billede af milde små stjerner i den sorte nat. Et anskueligt, et objektivt udtryk, men sjælfuldt og gribende. Der er ikke langt til miraklets befrielse, ikke langt til den dag, da det fløj ud i Dyrehaven, befriet for hver en stump af sit puppehylster, og satte sig dér på et grønt blad og så sig om med sine store øjne, vingerne knitrende udsæendt i solen — en guldsmed!

Men endnu var Oehl. stud. jur., endnu den dag da han traf Steffens, var han stud. jur. — Men han kunne ikke med de paragraffer! Aldrig havde han beskæftiget sig med noget, der havde så lidt — intet! — at gøre med det, han duede til. Juraen var en frygtelig misforståelse. Men han *måtte* stå det igennem, der var ikke mere nogen vej udenom, hvis han ville bevare sine venners agtelse, sine medborgeres agtelse. Skriveriet, sagde de, kunne være meget godt som fritidssyssel, men han måtte tænke på sin fremtid. Havde han ikke forlovet sig? tænkte han ikke på at stifte hjem? havde han ikke et ansvar over for sin far og over for sin svigerfar, konferensråd Heger? og især over for sin tilkommende hustru Christiane. Så smuk og gedigen en pige fortjente sandelig ikke, at en vindbøjtel rendte af med hende. Han havde at skikke sig og drive det til noget og lade alle nykker fare!

Den 2. april 1801 var kommet som en uhyre befrielse for stud. jur. Oehl. Han kunne lade studierne ryge og rejse uden mindste vanære; folk glemte al snak om flid og god borgerlig anstændighed; de tænkte på helt andre ting, på at forsvare deres land, på at ofre sig for en stor sag — endelig en *stor* sag! Det var, som om Oldnordens heltekraft var vågnet i det danske folk. Med jubel indtrådte stud. jur. Oehl. i studenterkorpset; begejstret og fri for sit daglige åg af småtterier skrev han et stykke om heltemod og opofrelse og brændende kærlighed. Med det stykke satte han en prop for al den punselyrik, der havde strømmet i den danske litteratur årene forinden, og som han også selv havde bidraget til. Forbi med alt det! Nu skulle der digtes og leves stort.

Men snart var livet igen den samme trummerum, fremtiden en hær af paragraffer, både skrevne og uskrevne. Det store epos om Nordens guder — tjah . . . hvad skulle det tjene til, ret beset, i denne træge verden af fornuftige høkere og stræbsomme prangere? Og dog! jo, jo, jo! — Men foreløbig agtede han at udgive sin lille roman med emne fra Nordens oldtid og så et bind digte. Han havde såmænd samvittighedskvaler over det, selv om han skyldigst omtalte både dyd og gode sæder deri til sin undskyldning.

Men hvad skulle det blive til med ham?

Så var det, han traf Steffens, profeten og lynildsmanden.

Hvad Bentzon med Herder havde prædiket blev af Steffens lidenskabeligt bekræftet: Når digteren blev grebet af begejstring over skønheden i det skabte, så var det skaberen selv, der virkede i ham. Steffens forklarede det sådan, at der mellem naturen og digtersjælen var en dyb sympati, at det var geniet beskåret at fremstille alt, fordi altet var i ham såvel som udenfor. Naturen og ånden var dybest set eet og det samme.

Og Oehl. har følt miraklet som et hvidt lys i sig; jo stærkere, jo mere den store mand ved hans side talte sig op. Flammen har pustet gruset til side, som endnu holdt den tilbage, underet blotet sig for ham. Og da det lød, at poesiens tid, de lidenskabelige digteres svundne dage, da himlen var på jorden og Gud i menneskene — da det lød med overbevisningens magt, at de skulle vende tilbage gennem poesi, var de ord talt til ham som til ingen anden. Ikke ved forstand og ikke ved kunstfærdighed og overlæg, men ved geniets mirakel, som ingen forstand og intet studium kunne gøre hverken fra eller til, skulle naturens og Guds pagt med menneskene atter sluttes på jorden. Nu forstod han først helt og fuldt det mysterium, at noget, som kun var erindret, eller som måske blot var frembragt af hans indbildningskraft, mirakuløst kunne blive virkeligere end virkeligheden, stå for ham i et syn, hvis levende træk flød over i ordene og var dør, også dør. Det var jo den hellige natur i ham, der virkede som den hellige natur om ham, fordi han var genial!

Så besluttede han endelig at kaste en brændende fakkelt ind i det pindehus af borgerlighed, som han havde følt sig forpligtet til at opføre.

Så skrev han *Guldhornene*.

Og nu boede underet hos ham, fortrængte al bevidst kunstfærdighed, afskar enhver overvejelse. Det var hans geni der skrev, de gamle digteres lidenskab. Alt stod det klart for ham, hans fantasi var en anden virkelighed, det var, som om hele universets liv løb sammen i ham, mens pennen strøg let over papiret, hævede sig, skrev næste linie, let, som det var intet, bekymringsløst. Det skete, som Gud ville: Det suste i himlen, blæst sukkede gennem gravhøjens bøjede græs; og nu, for hans øjne: en rose, der lukkede sig. En uhyre højtid fyldte ham ved dette vidunder. Der lød toner i rummet over ham. Mægtige skikkelser mødtes i

himlen for hans øjne, røde af blod og kobber, deres blik skinnede. Og nu talte de. Men han hørte dem ikke, så dem kun. Det var hans egen stemme der lød, medvidende om det evige.

Prægtige ord drog som fabler over himlen: Hrymfaxe den sorte, Skinfaxe, solens hest. Men se dog! Morgenens porte! Der var porte i himlen . . . . De åbnede sig langsomt med væld.

— Og den dejlige jord en sommermorgen, frisk, badet i dug; han havde den i sig og om sig. En diset, hvid pigeskikkelse, let som en hind i dans over marken. Men al hans magt var samlet om et syn dér fremme: en hvid hånd, som sne mod den sorte muld, men guldet rødt — et gyldent horn, klarere end noget virkeligt han endnu havde set; som en verden så tungt af ufattelig betydning. Og atter, som da rosen lukkede sig, en uro i himlen, en fjern torden, en uhyre højtid i hans indre ved dette vidunder.

Til sidst var han nøgtern og træt. Ordene blev tomme for ham, og det nyttede intet, han insisterede:

Himlen sortner, storme brage!

— han havde ikke mere i sig. Han var tom. Men det var ikke i angst for sit eget mirakel — at det skulle være forsvundet — han skrev digtets sidste ord. Det var i vished om sin vældige styrke, som han kunne bruge gavmildt, og straffende forholde verden, som man tænder og slukker et lys:

Hvad de gav de tog tilbage.

Evig bortsvandt helligdommen.

VOLMER DISSING.

CENTRALAMERIKAS STRUKTUR: GUATEMALA-KRIGENS BAGGRUND

Fra Tehuantepec-tangen, Mexicos snævreste sted, og ned til Panamakanalen strækker der sig en smal, forvreden og knudret landstrimmel: Centralamerika. Denne landstrækning, der er af vulkansk oprindelse, er også i menneskelig henseende af vulkansk karakter. Tilsyneladende hører man aldrig om dette område undtagen gennem en kortfattet meddelelse om et statskup, en revolution eller en borgerkrig. Og dog fører millioner af mennesker der en forholdsvis uforstyrret tilværelse, uberørte af den kendsgerning — som forøvrigt i det store og hele er dem ukendt — at de nu og da er stof i verdenspressens overskrifter. Hvem er disse folk? Hvorfor er deres del af verden sådan en krudttønde?

Når man kommer til Centralamerika fra øst, dvs. fra Atlanten og det caribiske hav, støder man først på en temmelig bred strimmel kystslette, tropisk land, der er fortræffeligt egnet til dyrkning af produkter som vanille, sukkerrør, hnequen (sisal) o. lign., dog kun under forudsætning af, at sumpene først bliver drænede, og man kommer de lokale febersygdomme til livs, der bestandig har tæret på disse egnes befolkning.

Så begynder junglen, ikke langt fra kysten. En kvælende jungle, fuld af kryb og — orkideer: det uhyggelige og det skønne! Her som andre steder i nært naboskab. Først gradvis, siden stejlt begynder landet at stige. Dal efter dal strækker sig i alle retninger i forskelligt niveau og byder således på umådelige variationer i klima og vegetation. Med stigningen bliver luften renere og køligere. De årlige temperatursvingninger bliver mere regelmæssige.

På vor rejse videre vestpå når vi til højsletten, der næsten

overalt er opdelt af bjergkæder med deres udløbere og kegleformede vulkaner. På denne højslette finder vi byerne fra kolonitiden og tiden efter, for her gør luftens kølighed tilværelsen lettere for folk af europæisk afstamning. Nordpå mod Mexico bliver højsletten igen til tæt jungle, Maya-landet El Peten, der trinvis falder mod havet og bliver til Yukatan-halvøen, engang hovedsædet for det nye Maya-imperium, indtil spanierne kom.

Ned mod Stillehavet falder landet brat, for vestkysten er klippefuld, bjergene går ofte stejlt ned i havet, og hvor der er forstrand, er den smal, men meget frugtbar.

Men spanierne kom: til den nye verden i 1492, og til landtangen efter 1925. Der fandt de et meget stort antal stammer og stammegrupper eller sammenslutninger, indbyrdes fjender uden nogen fælles kultur eller tradition, der var stærk nok til at knytte dem sammen imod en fælles trusel. Tværtimod: de forskellige stammer, selv de, der var af Maya-oprindelse eller -kultur, var kun alt for ivrige efter at sikre sig de jernklædte fremmedes hjælp i deres indbyrdes stridigheder. Alvarado, Cortez' statholder, havde kun ringe vanskelighed ved at undertvinge hele området. På mindre end ti år var hele den landstrækning, der forbinder de nord- og sydamerikanske kontinenter, sikrede den spanske krone. Munkene og præsterne fulgte efter erobrerne. Kampen mod hexevæsen og hedenskab begyndte for alvor. Endog mindet om fordums storhed og kultur blev udslettet blandt efterkommerne af de stolte maya-er. Den katolske mission tog kraftigt fat, selv om moderkirken formåede at tilpasse og bruge ikke så få af de hedenske overleveringer.

Spanierne arbejdede bogstaveligt talt hele den indfødte befolkning fra de caribiske øer ihjel under forsøget på at lade dem udvinde bjergenes ædle metaller, hvorefter de erstattede dem med mere end titusinde uvillige afrikanere, der blev gjort til slaver. Handelen med »det sorte elfenben« var begyndt. Før den var forbi, næsten 350 år senere, skulde millioner af afrikanere blive tvunget til at bosætte sig på de øer, der senere blev kaldt de vestindiske, og hundrede tusinder på Central-Amerikas caribiske kyster, især i Panama, Nicaragua og selv i Honduras (spansk og britisk).

De spanske erobrere kom i almindelighed uden deres kvinder.

De fleste af dem tog sig indfødte hustruer, anerkendte deres sønner og lod dem opdrage som katolske spaniere. Således begyndte raceblandingen allerede i erobringens tidligste dage — spanierne og portugiserne kendte ingen raceskel.

Kronen tog de indfødte indianere under sin beskyttelse. Den kunde — eller vilde — måske ikke beskytte dem mod økonomisk udbytning, men den vågede over deres åndelige velfærd. De spanske missioner fik ikke blot betroet oprettelsen af kirker og massedåb, men også oprettelsen af skoler, hvor ikke blot Spaniens videnskab og håndværk, men tillige hele den europæiske lærdom skulde viderebringes til begavede unge indianere.

Universiteter blev oprettet i det spansk-amerikanske imperium allerede tidligt i det 16. århundrede. Langsomt opstod en elite af fuldkommen forspanskede indfødte. Medens de store spanske godsejere efter erobringen begyndte at bekymre sig om »blodets renhed« (limpieza de sangre) og kun giftede sig med spaniere, havde de senere spanske indvandrere, der slog sig ned som håndværkere og handlende, ingen skrupler i så henseende, men tog uden betænkelighed indianske hustruer, dvs. spanificerede indianske kvinder. Således opstod der i det spanske herredømmes århundreder en stadig voxende klasse af mestizzer eller halvblods mellem de »rene« europæere i overklassen, helblodsindianerne fra landsbyerne på den ene side og negerslaverne på den anden. Selv mellem indianere og negre, og i noget ringere grad mellem hvide og negre, fandt der raceblanding sted. Således opstod det moderne Central-Amerikas karakteristiske race-mosaik, der også rummer en kulturel mosaik, fremkommet ved sammenstødet mellem temperamenter, traditioner og sociale forhold.

I det 16. og 17. århundrede har vi da følgende sociale og race-mæssige situation: den økonomiske overklasse, der bestod af godsejere, storkøbmænd og forretningsmænd, og den sociale overklasse, d: de øvre rangklasser inden for administrationen, kirken og hæren, var af mere eller mindre ren hvid (spansk) afstamning og agtede at bevare denne tingenes tilstand. Middelklassen bestående af små forretningsfolk, handelsmænd, butiksindehavere, de lavere embedsmænd, det lavere præsteskab og underofficererne var fortrinsvis mestizzer, undertiden »rene« indianere; stigens nederste trin, landarbejderne, slaverne, plantagearbejderne og tje-

nestefolkene, var enten indianere eller afrikanere (undertiden en blanding af disse to racer, som i Sydamerika kaldes samboer), mens de menige soldater og de fleste af landsbypræsterne var indianere.

De første spaniere i Amerika havde gavmildt lært deres håndværk og videnskab, tillige med deres sprog og traditioner, videre til de besejrede indfødte. Deres civilisation skulde ikke være eksklusiv. Men da industrialismen begyndte at udvikle sig i det 18. århundrede, indførte Spanien en stadig strengere økonomisk politik over for sine kolonier. Disse skulde skaffe moderlandet et marked for færdigfabrikerede varer, — derfor blev koloniernes fabrikation nedskåret betydeligt, samtidig med, at de skulde forsyne Spanien med de råvarer, som det behøvede. Fremmede købmænd fik ikke adgang til de spansk-amerikanske havne, ej heller kunde enhver kolonihavn frit handle med en hvilken som helst spansk havn. Handelen blev underkastet streng regulering.

De høje skatter, der årligt skulde udredes til Spanien, gav også drømmene om uafhængighed vind i sejlene, en uafhængighed, der naturligtvis agtede at lade den bestående sociale orden uændret, mens man blot overførte al politisk og økonomisk magt fra hjemmespanierne til kolonispazierne. Dette var så meget mere attråværdigt, som kolonisternes økonomiske og kulturelle fremgang ikke formåede at bevæge administrationen i Madrid til at tildele dem nogen politisk eller administrativ funktion. Disse stolte ætlinge af de erobrere, der skænkede Spanien et så rigt imperium, blev regerede og administrerede fra Spanien akkurat som de foragtede indianere og halvblods. Ikke engang rådgivende myndighed havde de.

Den samlede virkning af en europæisk opdragelse af de rige spanske godsejeres sønner i kolonierne, af de nye franske »filosofiske« ideer hos Rousseau, Voltaire og Montesquieu, virkningen af smuglerhandelen med England, den stimulan, smuglerne betød for enhver oprørsfølelse hos koloniernes hvide, og endelig de engelske koloniers oprør i Nordamerika i 1776 — alt dette lagde grunden til en uafhængighedsbevægelse overalt i de spansk-amerikanske kolonier. De spanske kolonister så, hvorledes de nordamerikanske kolonister fortsatte livet uforstyrret efter at have brudt båndene, der forbandt dem med England, og følte, at

også de vilde kunne klare deres egne sager, når først Spanien ophørte at befale over dem. Unge mænd begyndte at drømme om den kommende befrielse.

Således gik det til, at da den spanske befolkning i Amerika i anledning af Napoleons invasion i Spanien nægtede at anerkende en »fremmed« konge, gik nogle af dem så vidt, at de drog nødvendigheden af overhovedet at have en oversøisk konge i tvivl. Uafhængighedsbevægelsen tog form fra den ene dag til den anden. Medens det i Mexiko næsten kom til en revolution af såvel social som politisk art, da den indfødte befolkning i 1810 rørte på sig under ledelse af de indianske præster Hidalgo og Moreos, så var de oprør, der i 1821 bredte sig som en løbeild i hele det spanske Amerika, politiske revolutioner. Da der ikke var nogen oplyst middelklasse, ingen politisk organisation, var det ganske naturligt den hvide overklasse, skønt delt på spørgsmålet om frigørelsen fra Spanien, der skaffede ledere, organisation og slagord. De indianske soldater kæmpede og døde. Politisk uafhængighed var vundet, men kårene var ikke blevet bedre for indianeren eller den halvblods. Kun de afrikanske slaver blev erklæret for frie mænd og »forfremmede« til landarbejderes og plantearbejderes rang, der hidtil kun tilkom indianerne og de fattigere halvblods.

Da kamplarmen i 1821 var døet hen, var det tidligere spanske kolonirige blevet en samling uafhængige republikker, hvor de mægtige hvide godsejere stadig herskede over de indfødte, uhindrede af spanske embedsmænd, men alvorligt handicappede af deres fuldkomne mangel på politisk erfaring.

Idealister, der var blevet gjort til ledere af revolutionen, efterlignede USA's og Frankrigs fri forfatninger, idet de troede, at man ved at antage en oplyst forfatning kunde gøre mirakler. Men ansigt til ansigt med en komplet uvidende, underudviklet, modvillig og apatisk befolkning, med en stærk og velorganiseret hvid minoritet, der sad inde med den virkelige magt, og en veg middelklasse af mestizzer, brast disse drømme. De hvide dannede politiske partier efter spansk mønster: liberale, kaldet »røde«, som gik ind for frihandel, større borgerlig frihed, udstrakt oplysning for alle og indskrænkning af kirkens magt; og konservative, der stod for traditionens bevarelse, beskyttelse af den spirende industri og en »faderlig« regeringsform med oplysning begrænset til

dem, der »kunde få udbytte« af den. Eftersom kirken var storgodsejer og rekrutterede sine høje embedsmænd fra godsejerklassen, der støttede det konservative parti, blev kirken de konservatives sikre allierede og bolværk. De liberale, mest storkøbmænd, så sig nødsaget til at angribe kirken: konservativ kontra liberal blev snart ensbetydende med kirkelig mod antikirkelig. De sociale spørgsmål blev imidlertid ikke berørt. En uskreven aftale mand og mand imellem forpligtede begge partier til at holde indianeren uden for denne kamp mellem hvide mænd. Men efterhånden, som oplysningen alligevel bredte sig, begyndte en indiansk intelligens at knytte sig stadig stærkere til det liberale parti og at bruge det til fremme af de indfødtes økonomiske og sociale frigørelse. Hvergang dette liberale islæt blev for fremtrædende, slog de konservative til, og et militærdiktatur satte en stopper for en »farlig« demokratisk regering. — Hærens ledere var medlemmer af godsejerklassen, der støttede det konservative parti! Da der ikke fandtes nogen velorganiseret, uafhængig middelklasse, der kunde tage styret, var der kun eet alternativ: enten kunde godsejerne, som bevidst sabotage mod den demokratiske udvikling, der indebar en trusel mod deres politiske, økonomiske og sociale herredømme, styrke regeringen ved en »stærk« mand, der kunde holde plantagearbejderne på plads. Eller indianerne kunde, ophidsede af den hvide undertrykkelse, følge en leder af deres egen race og skaffe ham magten ved en borgerkrig. En sådan indiansk »herre« eller »cacique«, for at bruge de indfødtes navn, uvidende, brutal (hvordan skulde han ellers være kommet til magten?) og overtroisk og fanatisk tilhænger af kirken, var en svøbe både for de hvide og for de halvblods. Han kunde opretholde orden i landsbyen, men også effektivt hindre ethvert fremskridt, undertrykke og forfølge alle intellektuelle, hvis kritiske dømmekraft han instinktivt vilde føle som en trusel mod sin stilling. Kun ved mord eller ved et nyt, heldigt, indfødt oprør kunde en sådan herskers magt brydes. Således havde man især i Central-Amerika en stadig række af primitive diktaturer og borgerkrige eller direkte anarki, der lagde grunden for et nyt diktatur, der skulde genoprette ordenen.

I 1821 blev Mexico et imperium under den spanske general Iturbide. Central-Amerika, der under det spanske regime havde

været general-guvernemet Guatemala, var en del af dette imperium indtil 1825, da Iturbide styrtes. I henved ti år var Central-Amerika så en forbundsrepublik. Den nicaraguanske liberale politiker Morazan drømte om en rig forbundsrepublik formet efter USA's mønster, som skulde opelske handel og industri og nå frem til oplysning og velstand. Desværre virkede selve de naturlige forhold, de mange isolerede distrikter inden for et forholdsvis lille område, de indfødte stammers antal og forskellighed, raceblandingerne og temperamentsforskellene som centrifugale kræfter. Det blev snart nødvendigt at sætte tropper ind mod lokale separatister. I det fortrinsvis indianske Guatemala tog en ualmindelig uvidende og brutal indiansk leder, der gjorde sig til kirkens forkæmper, magten og besejrede forbundstropperne i mange slag. Krigstrætte områder bestemte sig til sidst til at acceptere opdelingen af forbundsområdet i 5 uafhængige republikker: Guatemala, hovedsagelig indiansk; Honduras og Nicaragua, hvor indianere, hvide og afrikanere dannede en mosaik af race- og kulturmønstre; El Salvador, hvor det lykkedes for indianere, halvblods og hvide først og fremmest at blive spansktalende salvadorianere; og det helt hvide og spanske Costa Rica. Morazan blev til slut stillet op ad en mur og skudt af de krigstrætte Costaricanere, der nægtede at imødekomme hans stadige anmodning om våben til genoprettelse af forbundet.

To fremmede magter var i høj grad interesserede i landtansgens strategiske beliggenhed og ressourcer: Storbritannien og USA. Begge lande var interesserede i at sikre en venligsindet regering, der både havde muligheder for og var i stand til at opretholde den lov og orden, der var nødvendig for en smertefri oprettelse af handelsrettigheder og andre forretningsforetagender i disse rige egne.

I 1910 købte Boston United Fruit Company for en slik henved en trediedel af Guatemala samt store områder i Nicaragua, Honduras og Costa Rica, og oprettede efter at have ryddet og drænet landet store plantager med bananer, ananas og andre frugter. Nu gryede bananrepublikkens tid. Snart var Theodore Roosevelts »dollardiplomati« i fuldt sving, vexlende med grovfilspolitiken, udsendelsen af marinetropper til de »urolige områder«, dvs. egne, hvor den offentlige mening prøvede på eller truede med at tvinge

regeringen til at gribe ind over for de fremmede koncessionsindehavere. USA-marinetropper besatte og regerede Nicaragua i henved tyve år, indtil den nyvalgte Franklin D. Roosevelt hjemkaldte dem og påbegyndte den gode nabos politik.

Også de engelske mine-, jernbane- og oliekoncessioner krævede beskyttelse. Diktatorer behøvede penge, og der opstod således en gentleman's agreement: de fremmede kompagnier skulde betale subsidier til diktatoren og give deres arbejdere lidt bedre kår, end de hjemlige (hvide) arbejdsgivere; til gengæld skulde deres koncessioner bestå uanfægtet.

I Guatemala var United Fruit Company i realiteten en stat i staten, idet det ikke blot ejede en trediedel af landet, hvoraf store dele kun var uopdyrkede reserver, lukkede for den forsultne, jordløse indianske bonde, men også hele det central-amerikanske jernbanenet og Guatemalas hovedhavn Puerto Banios. Præsidenterne i Nicaragua og Honduras var (og er stadig) aktionærer i selskabet og således interesserede i at holde det ved magten. Da Guatemala havde haft en række ualmindelig ubehagelige diktatorer, besluttede man sig, under påvirkning af den demokratiske propaganda i krigen mod Hitler, til at oprette nogenlunde demokratiske forhold. I 1944 besluttede en gruppe af unge faste officerer og universitetsfolk, at det var på tide at gøre ende på diktaturet. Ligesom i El Salvador var der ikke noget attentat, ingen voldshandlinger, men kun et ublodigt statskup. Diktatoren blev tvunget til at abdicere og gå i landflygtighed. Guatemala var igen en republik. Der blev holdt frie valg, og en universitetsprofessor i pædagogik, J. J. Arevalo, blev valgt.

Så fulgte en ordnet regering med borgerlig støtte, oprettelsen af skoler og udvidelse af sociallovgivningen. Det kommunistiske parti var stadig under mistanke, men var dog ikke længere under jorden. Kun få guatemalere var kommunister. De havde tre delegerede (Guatemala har forholdstalsrepræsentation) af ialt nogle og tres. En borgmester i en mindre by, en fagforeningsleder og en bonde var kommunister. De brugte den gamle teknik med at formulere de slagord præcist, som folket kun vagt famlede efter. Det, de fleste fremskridtsvenlige guatemalere stiledede mod, var en gradvis voxende folkeoplysning: flere og bedre skoler i et land, hvor 3 millioner mennesker taler 60 indbyrdes uforståelige sprog

og bor isolerede i landsbyer eller småbyer med meget lidt kontakt med omverdenen, og hvor analfabetismen er solidt forankret bag sprogforbistringens solide bolværk; kun 20 % taler flydende spansk. En FN-kommission (Den internationale bank for genopbygning og udvikling) blev tilkaldt som regeringens rådgivere. Den anbefalede landbrugsreformer, oprettelsen af social sikkerhed og økonomiske omplaceringer som de vigtigste punkter på programmet. I 1952 påbegyndte så en regering under den schweizisk fødte Arbenz, der var blevet valgt under den frie forfatning i 1950, et program, hvis hovedpunkter var landbrugsreformer, oprettelsen af en arbejderlovgivning og vigtige sociallove, derunder et vidtrækkende undervisningsprojekt. For at begrænse United Fruit Company's magt begyndte regeringen at bygge en ny atlanthavn og en ny hovedvej, der skulde forbinde den med hovedstaden. Dette var naturligvis en trusel mod vitale interesser.

Jordreformernes mål var at skabe en klasse af frie indfødte småbrugere, uafhængige landmænd. Ejendomme på mere end 700 acres, hvoraf to trediedele var uopdyrkede, skulde tvinges til at sælge en trediedel til fast pris til staten, som så skulle leje jorden ud for bestandig til jordløse indianske familier. Landbrugsbanker blev oprettet for at financiere etableringen af moderniserede, selvstændige brug. Der var ingen rimelig grund til, at landets største godsejere skulde fritages for at rette sig efter lovens bestemmelser, så United Fruit Co. blev tvunget til at sælge en god portion af deres uopdyrkede områder til den pris, som på dens skatteangivelser var opgivet som realværdien.

Landarbejdernes lønninger blev hævet fra 0,50 til 1,50 kr. om dagen.

USA's regering, beskytteren af den amerikanske forretningsverden, kunde ikke vedblivende holde sig passiv.

Det, der virkelig forskrækkede USA, var ikke en alvorlig frygt for, at de få kommunister i Guatemala skulde få magten eller skaffe sig herredømme over Panamakanalen. Selv de mystiske skibsladninger med »røde våben« er, efter oberst Armas' modrevolution, af USA-journalister, der en måned igennem har anstillet undersøgelser, blevet afsløret som en løgn. Faren lå længere fremme: hvad vilde følgen blive for USA's økonomi den dag, da

USA's industri ikke længere kunde regne med den billige råvareproduktion, der under en strengt håndhævet tosidig handelsaftale udelukkende måtte sælges til USA — fordi Latinamerikas republikker besluttede sig til at sprede deres økonomi i stedet for kun at producere de traditionelle råvarer til export? Og hvad vilde der yderligere ske den dag, da de selv gav sig til at producere de ting, de nu køber i USA, hvorved de opretholder dette lands høje beskæftigelse og velstand?

Hvis det lille indianske Guatemala skulde have lov til at slippe godt fra at begrænse mægtige fremmede forretningsinteresser, hvad vilde enden så blive?

Den offentlige mening i USA, der var pisket op til en hysterisk kommunistrædsel, fik derfor bibragt den overbevisning, at Guatemala var et bolchevikisk brohovede, der truede USA og Panama, og at USA støttede og udrustede en »anti-kommunistisk« invasion. Denne blev foretaget af tilhængere af diktaturet fra før 1944. De tyske, tidligere nazistiske forretningsfolk, hvis ejendom var taget fra dem, kunde bygge på misfornøjelsen hos hærledelsen, der var utilfreds under en regering, der ikke tillod hæren at spille den samme ledende rolle som før 1944, og fik således mulighed for at tage magten, med Amerikas velsignelse. Denne magtovertagelse skete uden kamp, fordi der manglede beslutsomme og veludrustede modstandere i et land, hvor der skal mere end en generation til for at overvinde den indianske passivitet og apati, og hvor sprogenes mangfoldighed og den udbredte analfabetisme (60—70 %) gør samlet handling, ja endog blot indbyrdes forståelse umulig.

I El Salvador er regeringen stadig mere eller mindre demokratisk. Der lægges vægt på oplysning og på industriens udvikling i det land, der har den største befolkningstæthed af samtlige amerikanske stater.

Nicaragua og Honduras er stadig diktaturer med politi-terror, udbytning af den indfødte og farvede arbejdskraft, udbredt uvidenhed og korruption. Intelligensen er kneblet, i fængsel eller i landflygtighed.

Costa Rica er stadig et demokrati, men også der er modstanden mod den fortsatte indblanding fra United Fruit Company's side af selskabet blevet opfattet som en trusel, der har fået kom-

pagniets ledere til at påberåbe sig støtte fra Nicaragua til beskyttelse af deres interesser: begyndende borgerkrig og nicaraguansk indblanding i Costa Ricas affærer, der går så vidt som til at udruste og støtte kommunistiske kup i det antikommunistiske, demokratiske Costa Rica, er ikke noget nyt i den seneste tid.

Panama er ikke meget andet end en USA-koloni, hvor lov og orden håndhæves mindre brutalt end andre steder, og hvor en større almindelig velstand forhindrer misfornøjelsen i at blive så alvorlig, at den fører til revolutionære tilbøjeligheder.

Det samlede Central-Amerikas eneste håb er stadig større oplysning, så at større og større dele af befolkningen kan få fodfæste i det politiske liv, indtil deres talmæssige vægt gør demokratiske valg ikke blot mulige, men også effektive. Her har det voksende borgerskab en meget vigtig og positiv opgave som det stabiliserende og reformerende element.

DAVID PHILIP.

SPROGET

EN ELEVVHILSEN

1.

I Stemmen faar vort Liv Røst, den ligner os saa meget, at vi kendes paa dens Lyd.

2.

I Stemmens Tonefald taler Sindet sit ordløse Sprog, hvis Mildhed og Haardhed alle fatter, hvis Mening ogsaa naar ind i Dyrets Verden.

3.

Stemmen er medlevende, den giver ikke blot Ordene deres Lyd, den giver ogsaa Genlyd af deres Indhold.

4.

Sprog er Fællesskab. Vi kan ikke tale, før vi kan tale sammen.

5.

I Ordenes Samfund dyrkes Meningen, er de meningsløse Ord Samfundets Fjender.

6.

Ordene er forstaaelige Lyde. I Tanken er de blevet til lydløse Forstaaelse.

DEN UDTRYKSLØSE FORM

Ingen nok saa velformede Ord kan mere end omforme, hvad der allerede er udtrykt, kan mere end at sige det samme med andre Ord.

8.

*Vi tænker i Ord. Andres Ord er andres Tanker.
Egne Tanker er egne Ord.*

9.

Det usagte banker paa, det vil siges. At kunne det er Ordets forløsende Kunst.

10.

Det Sprog vore Tanker taler, uden at vi tænker derover, er vort.

11.

At tale om noget er at bevæge sig udenom det egentlige uden at naa længere end til den udtryksløse Omtale.

TALEN OG TALEREN

En Tale bestaar ikke af Tanker, men af gennemtænkte Ord. Tanken selv hører hjemme i den lydløse og blivende Skrift, hvor der er Stilhed og Tid til at tænke.

13.

At tale i Skriftsproget er lige saa umundtligt som det er uskriftligt at skrive i Talesproget.

14.

Taleren, der optræder, er Skuespiller, men ikke nok til at kunne skjule, at det er for at spille en Rolle, at han optræder.

15.

Den der stammer i det, fordi Udtryksevnen svigter, har noget usagt at sige — det har den ikke, der viger sig med Veltalenhedens Ordpynt.

16.

Taleren lytter ogsaa — hører han den lyttende Stilhed har han fundet sine Tilhørere.

DEN SOKRATISKE KUNST

Den ufrivillige Misforstaaelse existerer, fordi man tror den er en Forstaaelse.

Det er Samtalens gensidige Kunst at kunne afsløre om Forstaaelsen er en Misforstaaelse.

18.

Den uhaandgribelige Skrift er Haanden, der fastholder den flygtige Tanke.

DIGTEKUNSTEN

Et Menneske kan være indholdsrigt, men udtryksfattigt — en Bog ejer ingen andre Steder at have sit Indhold i end sit Sprog. Hvad der er skrevet udtrykssløst er indholdsforladt.

20.

Hvad der er Kunstens Udtryksmiddel, er det Kunsten at kunne gøre til et umiddelbart Udtryk.

21.

Det er det ubeskrivelige, der gør Skrift til Kunst.

22.

Ordet er Tankens Sprog. Der er ingen tænkelig Forstaaelse, hvor Ordet mangler; den ordløse Kunst er ikke tankeløs, men utænkelig.

23.

Fordi Ordet er det fælles Udtryksmiddel for Tænkning og Digtning kan den tankebaarne Digtning sige os mere end den ordløse Kunst.

24.

Sprogværði er Bogværði.

Læsningens Kunst er forud at kunne se paa Sproget ikke hvad Bogen handler om, men om den kan være et Udtryk for noget værdifuldt.

25.

I Kunsten er Indholdets Kvantitet at finde i Udtrykkets Kvalitet.

26.

Et Digterværk er kun til Stede i dets egne Ord og ikke i dets Genfortælling. Kunsten har sit Indhold i sit Udtryk, forandres det bliver Indholdet et andet.

27.

Hvorledes en Forfatter skriver er den eneste virkelige Beskrivelse af hans Forfatterskab, der gives.

28.

Kunsten kan ikke være realistisk; hvor virkelighedstro den vil udtrykke Lidelsen, der er ingen virkelig Lidelse i Kunsten.

29.

Kunsten er en Glæde, derfor bliver den tvetydig, naar den skal udtrykke Virkelighedens glædesløse Tragedie.

30.

Det sørgelige Digt bliver først rigtig sørgeligt, naar det er skrevet saa daarligt, at ingen har Glæde af at læse det.

SØREN KIERKEGAARD

Sproglæden er optimistisk. Den sprogforelskede Pessimist er en disharmonisk Forkynder af Livets Ulykkelighed.

32.

I den selvnydende Sentimentalitet har Lyrikken sin Fjende og sin Frænde.

33.

Man kan lære at følge en Rytme og lave et Rim, man kan lære at lave velformede Vers, men ikke at digte et Indhold ud i sit Udtryk.

LÆSNING OG LIVSERFARING

Erfaringen er en Livsfrugt, man ikke kan læse sig til.

Hvad der er en Forfatters Erfaring er for Læseren en erfaringsløs Oplevelse af, hvorledes Livet kan være.

35.

At betragte Verden med forlæste Bogøjne er at se paa Tilværelsen med erfaringsløs Blindhed.

36.

I Oplæsningen er Stemmen alt, er det for Øret, der læses. Skuespillerens Ansigt er Scenen, hvor Ordet kommer til Syne.

TEGNSÆTNING

Vi sætter Tegn for at gøre Skriften saa forstaaelig som den tegnløse Tale.

38.

Bag vore Svar er der Brug for det Spørgsmaalstegn, som vi ikke behøver, naar vi spørger.

EFTERSKRIFT

At være Lærer er at gaa i Skole hos sine Elever for at lære at gøre sig forstaaelig.

Lad denne Hilsen være en Tak for god Undervisning fra en tungnem Elev.

GEORG WULFF.

FYRRESKOV

*Paa Vej gennem Fyrreskovens
forladte Værft.
Stilhed mellem Skibe.
Den sorte, stumme Rig
svinger ind i en
gloende Aftenhimmel.*

*Op til den første Stjerne
er Rummet en mønjerød
Skibsside, der er
paa Vej ind i
Nattesluserne.*

*Stjernerne springer frem
over Fyrrenes Flaade
af Skibe.*

*Helt nede paa Bunden
i Plantagens Mørke
gaar jeg.
Skibsmaster glider forbi —
Tidens mægtige Skrog
glider forbi,
er i Drift mellem Træer.*

*Og Stjernerne er
tændte Lanterner
paa Havet.*

ROBERT CORYDON.

OM ERINDRINGSBØGER

Med »Livet begynder« har *Vilhelm la Cour* begyndt sin (Haase). Han synes at tage sig god Tid. Dette Bind gaar til hans Studentereksamen. Men til Gengæld faar vi saa ogsaa et rigt nuanceret Tidsbillede dels af Barndomshjemmet paa Landboskolen i Lyngby, dels af Birkerød. Klimaet hos disse la Courer og Barfoder var baade grundtvigsk og nationalliberal. For Barfods — Morfaderens Vedkommende — tillige nordisk i Skandinavismens Aand. Med pietetsfuld Pen har la Cour tegnet en Række levende Portrætter af dem, der kom i hans Hjem og dem, han mødte paa Skolen og udenfor i Birkerød. Men Bogen er først og fremmest baaret af den stærke Slægtsfølelse, der var ejendommelig for alle la Cour'ne, selv ejer han ogsaa deres Selvstændighed, der godt kan blive til Stejlhed, samt en Retfærdighedssans, han aldrig gaar stille med. Hvad han tog i Arv fra Hjemmet var mindre de folkelige Synspunkter end de nationale i aktiv Form, Patriotisme altsaa, der kom til at bestemme hans Syn paa den sønderjydske Sag, Forsvaret og da især dansk Historie, der for ham altid mere har været Rigshistorie end Folkehistorie. Bogen ejer ikke den Blanding af Opposition og Pietet, som de fleste Erindringer om Barndomshjemmet har; la Cour har forrentet en Arv og et Syn, der allerede i de tidligste Aar havde fæstnet sig hos ham.

Peder Schindlers Erindringer: »Vejen til Rom« (Hirschsprung) er en munter og frodig Bog. Jeg mindes sjældent, jeg har læst en Bog, jeg mindre holdt af at lægge fra mig. Men ellers er den bag sin knitrende Stil og lune Humor alvorlig nok. Fortællingen om den unge Grundtvigianer, der blev Katolik. Naar man tænker paa Johs. Jørgensens ofte pinagtige Skildringer i Livslegenden af sin Omvendelses-historie, er det en sand Lise at læse denne og da ikke mindst om, hvordan Grundtvig blev Forudsætningen. Jeg vil her ikke mindst nævne Skildringen af Københavns Valgmenighed og Pastor Johs. Clausen, hvem hans Katolicisme aldrig skilte ham fra, og til hvis Kirke han som katolsk Præst ofte førte unge Disciple og Konvertitter: »Efter Tjenesten fik jeg Lov at hilse paa ham oppe i Koret, sige ham en sidste Tak og et Farvel, og da jeg kyssede Mesterens Haand, græd han og kaldte mig sit kære Barn og sin Ven. Paa denne Jord ser jeg ham næppe mere, men jeg beder for hans Hedengang og skal, naar han har

faaet fri, Resten af mine Dage yde ham Troskabens Tjeneste i Forbøn, at Gud maa glæde hans Sjæl i Himmerig for, hvad han fra Gud har skænket »en af de smaa«. En rig Bog, man stadig vil vende tilbage til.

Jacob Paludans »Fremad til Nutiden« (Hasselbalch) er ikke sammenhængende Erindringer, men Glimt fra Livsvejen gennem 20erne, 30erne og 40erne. Med stilistisk Fasthed og Præcision er Stemningerne fastholdt, Naturstemninger og Livsstemninger. Han er jo nok reaktionær mod mangt og meget i Tiden, dens Teknik og Massementalitet. Men det er ikke Lidenskab hos ham, men Incitament til at udbygge sin Individualisme og sin Særstilling som Sysler med occulte Ting, der vel er ment som et Indlæg mod Rationalisme og Materialisme, men som i Virkeligheden er disse Tings Trang til ogsaa at holde lidt Sabbat ved Tanken om, at der er mere mellem Himmel og Jord, end Psykologerne drømmer om. En fin og stilfuld Bog med klar Septemberluft over.

Weltzers Erindringer: »De usandsynlige Hverdage« (Nyt nordisk Forlag) er fuld af Fart og Humor og det fragmentariske funkende, der var hans Speciale, altsaa hvor Prosa og Prosadigt slaar over i hinanden, og Sætningerne faar en dityrambisk Flugt. Det er en Række Billeder fra hans Barndom, men især af 20ernes Ungdom og 20ernes Forfattere. Det er nu saa længe siden, at jeg næppe kan kende mit eget Portræt i hans Galleri. Vi blev ældre, Erfaringer barkede os. Men Weltzer forblev den samme til sin Død. Hans Bog giver kun en svag Afglans af, hvad han var; vel var han Digter; men gennem sin Skæbne og sit eget Liv formede han det Digt, der som Myten om ham vil leve længere end noget, han har skrevet.

Jesper Ewalds lille Bog »Breve fra en Barndom« (Gyldendal) handler først og fremmest om hans Far, Carl Ewald. Denne længst i dobbelt Forstand afdøde Forfatter faar her gennem Sønnens Erindringer en Genopstandelse. Han var mere levende end hans længst afdøde Bøger. En særegen konsekvent Type fra Radikalismens Sommertid for længe siden. Bogen er en nydelig Bagatel. Faderen har ikke lært Sønnen Pietet. Og han øver den da heller ikke i Stil og Situation. Men der er en skjult Beundrings Bundvarme i Bogen, Lunheden under Faderens Skygge. Paa denne lønlige Maade griber Bogen ogsaa som Bekendelsesbog.

Erling Kristensens halvt novellistiske Erindringsbog »I Ledtog med Livet« (Hasselbalch) er der mere Dybde og Hold i. Den vrede Mand med sine voldsomme Bondelivsskildringer er her blevet mildere uden at miste sin Skarphed og sin Karskhed i Stil og Tone. Men fortryllende er disse Skitser fra et jydsk Sogns Hverdag, ofte set gennem et Barns Øje eller med Barnet som Motiv. Det sidste Kapitel er en Hyldest til Blichers Minde. Han har her vedgaaet en lønlig Samhørighed. Og han har Ret; han staar Blicher nærmere, end Aakjær gør det. Han naaede ikke hans Højder. Men dog kan jeg godt paa Baggrund af den

sidste Bog lade hans Ord om Blicher gælde ham: »Han bar det uløstelige. Hans inderlige Samhørighed med Livet og Al-Naturen lod ham læske sig ved den sunde Vemods Væld, hvor Bitterhedens Malurt ikke groede.«

Hasselbalchs Kulturbibliotek har udgivet et Afsnit af den russiske Forfatter *Korolenkos* Erindringer. Han er født 1853 og hørte i sin Ungdom til den revolutionære Gruppe; han blev forvist til Sibirien, kom siden hjem og døde 1921 efter at have oplevet Czarvældets Fald. De oversatte Erindringer giver en Række Interieurer fra hans Forældres Hjem i Ukraine; man mindes her hans Landsmand Golgol, selvom han ikke ejer dennes Humor. Men her er virkelig et Pust fra det nu forsvundne gamle Rusland. Det er som at læse et Eventyr, nu man ved, at saadanne Hjem ikke findes mere. Hans Far var Dommer, stejl, ubestikkelig, dybt religiøs, en Tyran. Næppe af Anlæg, men saadan var de russiske Fædre den Gang. Man kunde ønske, at noget mere af hans Erindringsværk blev oversat (paa Tysk foreligger to Bind oversat af Rosa Luxemburg).

Saa er der et Par Erindringsbøger af to radikale københavnske Bourgeoisikvinder. »Den rige Fugl« af *Agnes Henningsen* (Gyldendal) skildrer hendes litterære Liv i Aarene fra 1911 til 1915. Vi faar her en hel Del levende Forfatterportrætter af Brandes, Wied, Johs. V. Jensen, Simon Koch. Der er Fart og Fest over Bogen i Brydningsspillet mellem Kvindelighed og Moderlighed. Hendes store Erindringsværk er den frigjorte Kvindes Saga, hun realiserede uden at blinke fri Kærlighed, fri Tanke, fri Moral i Tidens Slagord. De fleste havde dem blot i Munden som radikal Omgangstone, men plejede privat en saare borgerlig Moral. Værket har stor Værdi som Tidsbillede: de brandesianske Ideers Omsætning i københavnsk Bourgeoisi, Klunketidens Overvindelse; men om Omkostningerne fortæller Agnes Henningsen ikke; trods Erindringer er Værket udad- og fremadvendt. Moralen i Værket, hvis man kan tale om en saadan, er den dybe forpligtende Moderlighed, der udover de litterære Værdier har samlet personlige Værdier til hendes Livsbo. *Edith Rode*: »Paa Togt i Erindringen« (Gyldendal) er ikke saa markant en Skikkelse fra Perioden. Hun er mere diskret; hendes Livstrang er ikke saa ubændig. Men ogsaa hun gjorde Skridtet fra Klunketid til Nytid; ogsaa her var Brandesianismen, mere dets Klima maaske end just Ideerne, det der forløste hende. Hun skildrer sig selv som lille Pige i 80erne, »da Børnene gik rundt i en underlig Dekorationsverden af de Voksnes Løgne«. Hendes lille Bog er en springsk Skildring af hendes og Helge Rodes Rejseliv i Tyskland, Frankrig, Italien, Capri. Her er ogsaa fortryllende Portrætter af dem, der kom i Hjemmet, bl. a. Holger Drachmann og hans sidste saare temperamentsfulde Kone Soffy. Det er intim Interieurekunst. Man mindes Hammerhøjs Malerier.

Som Punktum for dette Kapitel en saare smuk Erindringsbog

»*Danske Hjem ved Aarhundredskiftet*« (Hirschsprung). Der er Skildringer af et Købmandshjem (Peter Freuchen), et Herregaardshjem (Inge Hofman-Bang), en Musæumsmands Hjem (Sven Müller), et Postbudhjem (af Anton Christophersen), et Ingeniørhjem, et Gaardmandshjem o. s. v.

Det er saare vederkvægende Læsning. Hjemmene er forskellige, men Grundtonen er den samme. Saadan saa det ud nede bag de to Verdenskrige. Saa stille og sluttet, saa organisk var Hjemmet. Ingen Radio, faa Telefoner, ingen Biograf nede i Gaden, ingen kulørt Presse. Lidt Klavermusik: Nonnens Bøn, Edelweis; lidt Aftenlys i Ruderne bag de tunge Gardiner. Alle disse Hjem er lukket med deres Sorger og Glæder. Men denne Bog har som et Aftenskær samlet Farverne, de skiftende Lystoner fra en svunden Dag.

Virkeligheden og dens Spejl.

Den poetiske Litteraturs Opgave ligger jo mindre i at spejle den Tid, hvori den er frembragt, end — som den Fantasikunst, den må være — at fortolke, gennem Symbol eller Vision, de almindelige Linier i det tidsbestemte og aktuelle. En snæver Fortolkning. Der findes en Masse Litteratur, der giver Ekko af Tiden; men den dør gerne med den og gaar over i Tidsdokumenternes store Kategori. — Tidens ræsonnerende Litteratur: Historie, Kritik, Psykologi, Filosofi, Erindringer o. s. v., dens Opgave er jo — ret sammenstillet og fortolket — at fange afgørende Træk i Samtidens saare bevægelige Ansigt. Saaledes afdækker en Sammenstilling af Jaspers og Russells oversatte Bøger en afgørende Spænding i europæisk Filosofi, en ny Frontstilling, der vil faa Følger i de kommende Tidens Kulturdebat — ogsaa udenfor Filosofien. Sammen med dette hører Kierkegaardsinteressen og Grundtviginteressen bagved, udover og oftest udenfor Grundtvigianismen. Tidens Tegn, der udover det specielle er med til at bygge et nyt Virkelighedsbegreb op, mere rummeligt end Naturalismens og Positivismens. Indenfor Psykologien ser vi nu klart Retningen ud af det ensidigt individualpsykologiske til Adfærdspsykologi, hvad der hænger sammen med Tidens sociale Nyorientering i Vesteuropa; det Jaspers kalder Kommunikation og Evangeliet, Forpligtelse mod Næsten. Til Tidens Træk hører ogsaa Udviklingen i Psykologiens Grænseomraader, Parapsykologi. Psykometri, Telepati o. s. v., de okkulte Problemer altsaa. — Der er Bøger om Kina, der i Dag har ny Interesse, efter at Kina er blevet et europæisk Problem. Der er Erindringerne, der spejler en Tid, der er gaaet under, og maaler en Afstand og viser, at Afstanden fra 1914 til 1950 er langt større end fra 1800 til 1914. Vi er i et virkeligt Tidsskifte o: Strukturforandring mere end Traditionsforandring og -fornyelse. Altsammen en Forklaring til den nye Mentalitet, der gør Ungdommen af i Dag til et Problem for bekymrede ældre.

JØRGEN BUKDAHL.

T I D E N S T E G N

GRÆNSE- OG MINDRETALS POLITIK 1945—53

(Ernst Siegfried Hansen: Kurier der Heimat. Das Spiel um Schleswig zwischen Kapitulation und Programm Nord.)

I et stort Arbejde har en af de førende Skikkelser inden for det tyske Mindretal i Nordslesvig, Ernst Siegfried Hansen, gjort Rede for dansk og tysk Grænse- og Mindretalspolitik i Tiden fra 5. Maj 1945 og til 1953. Forfatteren har, som Titlen siger, været en Slags Kurer for sin nordslesvigske Hjemstavn, men skønt han altsaa selv har været med i »Spillet om Slesvig« i disse otte Aar, ja, staaet midt i det og ikke et Øjeblik fornægter sin tyske Indstilling, er der kommet en grundig dokumentarisk Fremstilling ud af Arbejdet, bygget op på Citater og Referater og præget af en Vilje til at se Virkeligheden i Øjnene og til loyalt at gengive ogsaa Modstanderens Opfattelse.

Det er en Bog, som ogsaa Danske vil have godt af at læse. Det vil være sundt for os, fordi den minder os om de Fejl, vi gjorde os skyldig i, i Aarene lige efter Krigen. Jeg tænker her særlig paa Ophævelsen af de tyske Kommuneskoler og den næsten samtidige Beslaglæggelse af de tyske Privatskoler. Men jeg tænker ogsaa paa den konjunkturbestemte Grænsepolitik. som store Kredse indlod sig paa uden ret at vide, hvad de gjorde.

Det viste sig efter 5. Maj 1945, at det kun var et Mindretal i Nordslesvig, der stod bag den frisindede Mindretalslovgivning. Flertallet af den nordslesvigske Befolkning havde i 1920 ingen dybere Forstaaelse af, hvad det drejede sig om, men lod sig lykkelig-

vis lede af de faa, der forstod, at der nu maatte føres en vidtskuende og storsindet Politik. Men gennem Besættelsen blev den sønderjydske Befolkning sig bevidst, at den ikke biligede den Skolepolitik, der var ført, og som en Udløsning af det opdæmmede Had kom i 1945 en voldsom Reaktion, en Reaktion, som ogsaa viste sig i den øvrige Del af Landet, men i Skolepolitikken var stærkest i Sønderjylland, fordi man der bedst vidste, hvor Skoen trykkede.

Men ikke blot i Mindretalspolitikken, ogsaa i Grænsepolitikken kom det til et Opgør med Mændene fra 1920, og det vil i Virkeligheden sige de ledende i den nationale Kamp før Genforeningen. Mens det hidtil havde været den levende, bevidste Danskhed, man byggede paa, kom nu den »ubevidste« Danskhed, ja, den i Blodet baarne Danskhed til at spille en større Rolle i Argumentationen end godt var.

Disse Synspunkter indgik saa en uklar Forbindelse med det Krav om national Selvbestemmelsesret, som havde baaret Mændene fra 1920, men som nu ofte førtes frem uden dybere Forstaaelse af, hvad dette Krav maatte indebære af forudgaaende national Selvbesindelse.

Det er disse Hændelser, der gøres Rede for i Ernst Siegfried Hansens Bog, men set fra et tysk Standpunkt; ikke uden Forstaaelse for Danmark og som sagt med en velgørende Loyaltet over for Modstanderen; men det er alligevel saadan, at der er noget væsentligt i dansk Udvikling, som Ernst Siegfried Hansen og de tyske Politikere, han fortæller om, ikke forstaaer, men som vi unægtelig ogsaa

selv ved vor Holdning i de første Aar efter Krigen har gjort dem det vanskeligt at finde Adgang til.

Den danske Politiker, der i Bogen omtales med størst Respekt, er Christmas Møller. Efter at have skildret hans politiske Løbebane og fortalt om hans sluttelige Nederlag ved Valget i Sønderjylland 1947, hvor han kun var i Stand til at samle 3600 Stemmer, skriver Ernst Siegfried Hansen om ham: »Hans sidste politiske Handling var at melde sig ud af det konservative Parti, hvis Position og Karakter var hans Værk. En symbolsk Handling af en Mand, der havde Mod og Kraft til at gaa imod Strømmen. Ingen vidste bedre end han, hvor nær »Hosianna!« og »Korsfæst ham!« ligger hinanden!« Vi sænker Kaarden for ham. Saa længe der var Krig, fandtes der ikke nogen mere afgjort Modstander af Tyskland end han, men da Freden kom, da indstillede han Kampen, medens mange valgte den modsatte Rækkefølge. Undertiden fandt han i sin Kamp Ord, der naaede langt ud over Dagen og Anledningen, saaledes den 9. Juli 1946, da han sagde: »Vore Hænder maa ikke strække sig frem for at gribe, de skal være rene, naar den Dag kommer, da de kan modtage.«

Ernst Siegfried Hansen roser Christmas Møller for at have vist Statsræson, og det kan der være noget om; men det er alligevel ikke rammende, da Begrebet Statsræson i sit Indhold er for stærkt præget af tysk politisk Udvikling i det 19. Aarhundrede til at kunne anvendes paa Christmas Møller. De ovenfor citerede Ord viser da ogsaa hen til noget andet og mere afgørende: hans dybt forankrede demokratiske Syn og Retssans, der først gjorde ham til Frihedskæmper og senere drev ham til at sætte hele sin Stilling ind paa at standse en dansk Nationalisme.

En Slags underjordisk Forstaaelse viser Ernst Siegfried Hansen ogsaa over for Knud Kristensen, den farligste af hans Modstandere. Han skriver om hans Politik: »For Knud Kristensen var det at vinde Sydslesvig ikke blot Opfyldelsen af et slumrende nationalt Haab, men ogsaa et Middel til at løfte Folket op over dets snævre

Tankeverden og derigennem sjæleligt at befri det«. Hans Kritik gaar ud paa, at Knud Kristensen i Modsætning til Christmas Møller ikke viste Statsræson. »At Danmarks Bevægelsesfrihed ved Tysklands Sammenbrud var blevet større, beroede paa en Illusion«, og da Knud Kristensens Politik byggede paa denne Forudsætning, maatte den trods Lederens fremragende Egenskaber lide Nederlag.

Dog er der en Ting, som Ernst Siegfried Hansen ikke synes at forstaa. Han forstaaer ikke, at Knud Kristensens Tale om Afstemning ad Aare var ærligt ment og Udtryk for et Ønske om at faa en Retsafgørelse. Paa den Tid, da han fremsatte Kravet om Folkeafstemning i Sydslesvig, viste han, at han var parat til at lade Færingerne rive sig løs fra Danmark, hvis de ved en Folkeafstemning klart kunde tilkendegive, at det var deres Vilje. Hans Tanke var oprindelig den, at en Folkeafstemning i Sydslesvig ikke maatte foretages i Aarene nærmest efter Krigen, netop for ikke at blive konjunkturbestemt. Men denne Linie blev ikke fastholdt klart nok. I Bogen citeres den bekendte Udtalelse paa Mødet i Rønshoved. Hans Haarder stillede Knud Kristensen det Spørgsmaal, hvordan han vilde stille sig til en Afstemning straks, hvis det viste sig, at man ikke kunde faa en Ordning angaaende Flygtningene, og hvordan han vilde stille sig til en Indlemmelse af Sydslesvig i Danmark under en Særstatut umiddelbart efter et gunstigt Udfald af Afstemningen. Knud Kristensen svarede: »A tror ikke, a er berettiget til at sige, hvad a mener om den Sag.« Rigsdagen havde paa dette Tidspunkt forsøgt at give ham Mundkurv paa, ogsaa naar han talte som »Privatmand«; men Svaret røbede trods sin negative Form, hvor han var at finde, og Forsamlingens stormende Bifald viste, at ogsaa den forstod det. Men da en Folkeafstemning paa dette Tidspunkt ikke kunde undgaa at blive præget af Konjunkturerne, kunde den ikke længere betegnes som en Retsafgørelse, og Henvisningen til Folkenes Selvbestemmelsesret mistede derved sin moralske Basis. Man forstod, at Ønsket om at

benytte Tysklands Nederlag til et nationalt Fremstød var mere afgørende for Knud Kristensen end ved en Retsafgørelse at faa en Grænse, der kunde holde, ogsaa naar Konjunktorens Pendul svingede tilbage.

Man kunde faa det Indtryk af Ernst Siegfried Hansens Kritik, at naar han vender sig mod Knud Kristensen, saa er det ikke, fordi Knud Kristensen paa denne Maade svigtede Afstemningsprincippet, men fordi han rejste det. Man kunde faa det Indtryk, at Ernst Siegfried Hansens Anerkendelse af den nuværende Grænse mere er et Udtryk for den omtalte Statsræson end en principiel Anerkendelse af den enkelte Borgers Ret til i yderste Fald og under bestemte Forudsætninger at vende sig bort fra den Stat, han hidtil har hørt under og sammen med et Flertal af folkeligt ligesindede i dette Omraade at opnaa en Tilslutning af Landsdelen til en Nabostat. Hvor uenige Knud Kristensen og Christmas Møller end var, saa vilde de dog begge principielt fastholde, at den enkelte har en saadan Ret over for Staten. Men vil Ernst Siegfried Hansen anerkende denne Ret? Det fremgaar ikke klart af Bogen, men derimod er det tydeligt, at de slesvig-holstenske Politikere ikke gør det. Mens de fleste Danske i deres Forhold til Staten tænker ud fra den enkelte, saa tænker de fleste Tyskere stadig ud fra Staten.

Bogen har et Motto, hentet fra en Tale af Forbundspræsidenten, Professor Heuss: »Wir haben in der zurückliegenden Periode die Verstaatlichung des Menschen erlebt, wir wollen zur Vermenschlichung des Staates zurückfinden.« Men er det muligt at gøre Staten mere menneskelig, hvis man opgiver den enkeltes Ret over for Staten?

Denne Hævdelse af den enkeltes Ret betyder i Parentes bemærket aldeles ikke, at man betragter *Folkets* Væsen som udtømt i den Viljesakt den nationale Selvbestemmelse er. Hvad det betyder, er, at man sætter *Statsgrænsen* derefter; at man med andre Ord i en politisk Affære, som en Grænse-dragning er, hævder et Retsprincip.

Fra dansk Side vil man paa lignende Vis betragte Mindretalsretten

som en Ret, ikke for et nationalt Kollektiv, men for det enkelte Menneske, altsaa som en Menneskerettighed, som en Naturret i Betydning af en guddommelig Ret, som den enkelte har over for Staten, en Ret, der vel at mærke ikke er afledet af Statens Interesser eller forudsætter Statens Billigelse, men bygger paa, at de dybeste menneskelige Fællesskaber: Hjem, Folk og Menighed, ikke er udtømt i Statens Væsen og ofte med indre Nødvendighed maa sprænge de politiske Grænser.

Trods sin ærlige Vilje til at forstaa det danske Folk, synes Ernst Siegfried Hansen at staa fremmed over for en Tankegang som denne. Det viser sig i hans Opfattelse af Gensidigheden som det Grundprincip, Behandlingen af Mindretallene Nord og Syd for Grænsen skulde følge. I et af ham selv udarbejdet Udkast til en Mindretalsstraktat mellem Danmark og Tyskland giver han Princippet følgende Udformning: »Hvert af de to Lande forbeholder sig at gøre alle Rettigheder, som det vil tilstaa Mindretallet i sit eget Statsomraade, afhængigt af, at de samme Rettigheder tilstaa Mindretallet i det andet Land. Hvert af de to Lande forbeholder sig at fratage eller nægte at give Mindretallet i ens eget Statsomraade alle de Rettigheder, som bliver frataget eller nægtet Mindretallet i det andet Lands Statsomraade.«

Hvad vi møder her, har ikke noget med Ret at gøre. Her er ikke Tale om en Retsorden, men om et Gidselsystem. Fidusen i det er den gensidige Trusel, der skulde holde Tingene i Balance. Men har man ikke andet at bygge paa end den, vil Ordningen i en Krisesituation uvægerlig føre til en Nivellering nedefter. Det er ubegribeligt, hvad Ernst Siegfried Hansen kan se i en Ordning af denne Art. Han har dog Forudsætninger for at forestille sig, hvordan denne Gensidighed virker i en kritisk Situation. Det var jo et Gensidighedsprincip, vi Danske fulgte, da vi efter Besættelsestiden sagde Tak for sidst og indespærrede flere Tusinde Hjemmetyskere og lukkede eller beslaglagde deres Skoler. Det var ud fra samme Tankegang,

Tyskerne truede med at ophæve de danske kommunale Skoler i Sydslesvig, hvis ikke man Nord for Grænsen genaabnede de tyske Kommuneskoler, og, da dette ikke skete, gjorde Alvor af deres Trusel. I den øjeblikkelige Situation vilde Anvendelsen af Princippet betyde, at vi paa vor Side af Grænsen skulde sænke Tilskuddet til de tyske Skoler og udelukke den tyske Folketingsmand fra Tinget, fordi den slesvig-holstenske Regering ad disse Veje har søgt at komme det danske Mindretal Syd for Grænsen til Livs.

Der gives i Bogen en Række Skildringer af ledende slesvig-holstenske Politikere. Man faar gennem dem et Indtryk af disse Mænds personlige Redelighed og faste Karakter. Men man sidder tilbage med en Mistro til deres demokratiske Holdning. Det gælder i hvert Fald flere af dem. De har ikke fattet, at det inderste i et Demokrati er Respekten for den enkeltes og Mindretallets Ret i alle aandelige Spørgsmaal. Dette hænger atter sammen med Svagheden i det tyske Demokrati, hvor den almene Mindretalsret, særlig inden for Skolen, er sørgeligt udviklet, og hvor den nationale Mindretalsret derfor bliver en Enklave i Lovgivningen, som den tyske Befolkning maa staa uforstaaende overfor.

Jeg skriver ikke dette for at stemme med i Koret af dem, der hævder, at der ingenting er at stille op med det tyske Folk. Skal jeg gaa ud fra, hvad jeg selv har mødt, maa jeg tro, at der er Tyskere, der har oplevet noget afgørende i de onde Aar under Krigen og Nazismen. Hvor mange det er, tør jeg selv ikke udtale mig om, men nogle enkelte er der, der har erfaret som en Virkelighed, at der er en højere Magt til end Staten, og at Statens Bud derfor ikke kan gøre Krav paa ubetinget Lydighed. Dette er ganske vist noget andet end Demokrati, men hvis ellers Demokrati kan betegnes som en Styreform, der er sig Statens Grænse bevidst, saa er denne Erfaring dog den fundamentale Forudsætning for, at et Demokrati kan vokse frem.

Det tyske Demokratis Skæbne vil være afhængig af, om denne Erfaring hos de enkelte kan slaa igennem i det tyske Folk, og den nationale Mindretalspolitik vil først vinde indre Fasthed, naar den ikke som nu gives til det danske Mindretal som nationalt Kollektiv, men udspringer af en almen Mindretalslovgivning i det tyske Folk til Varetagelse af den enkeltes og Mindretallets Ret over for Statsmagten.

HOLGER KJÆR.

Studiestræde.

Møllen.

Udlånet.

Malt Kirke.

Billeder fra vinteren 53—54.
Nederst: Amerikanernes rundbordssamtale om Amerika.

Fra festsalen (53—54).

»Frit arbejde« i biblioteket (53—54)
og i pottemageriet (54—55).

NY FUNDATS FOR ASKOV HØJSKOLE

Som meddelt i »Askov-Lærlinge« for 1952 har lærerne længe været enige om, at fundatsen for »Den selvejende institution Askov Højskole« ikke var tidssvarende, og at det ville være rigtigt, at styrelsen i det væsentlige bestod af folk uden for højskolen. Som overgang til en ny-ordning besluttede de 3 lærerrepræsentanter i skolens styrelse at træde tilbage og bede 3 andre træde ind i stedet for.

Denne midlertidige styrelse trådte til den 4. januar 1953 og bestod af:

forstander Jørgine Abildgaard, Snoghøj,
forstander A. Brandt-Pedersen, Vraa,
fhv. undervisningsminister Jørgen Jørgensen, Lejre,
samt undertegnede.

Styrelsens opgave var foruden de løbende forretninger sammen med lærerkredse først at vælge den nye forstander og dernæst at få fundatsændringen gennemført.

Efter nøjagtig 2 års forløb var begge opgaver løst, og løst sådan at både forstandervalg og fundatsændring er sket enstemmigt såvel i styrelse som lærerkreds. Denne enighed er et godt grundlag for arbejdet på Askov højskole fremover og et vidnesbyrd om, at ned-sættelsen af den midlertidige styrelse var et rigtigt greb, selv om det i sin tid vakte nogen undren.

Ludvig Schrøder havde næppe tænkt sig, at den fundats, han havde formet samtidig med, at Askov Højskole, der hidtil havde været Schrøders privatejendom, overgik til selvejende institution, nogensinde skulle ændres. Det oprindelige dokument er kongelig konfirmeret og forsynet med højtidelige segl, men undervisningsministeriet mente ikke, der var noget i vejen for at ændre fundatsen, når selve formålet med skolen står fast og de interesserede parter var enige om ændringerne.

Nedenfor er fundatsen aftrykt som helhed, og det vil ses, at formålsparagraffen er formet i nøje overensstemmelse med den gamle fundats og den hidtidige linie. Blot er L. Schrøders smukke og vid-synede slutningsord om, at skolen skal ledes sådan, »at den altid kan

fortjene navn af en god dansk folkehøjskole«, flyttet frem til formålsparagraffen.

Bortset fra de mere formelle krav, som ministeriet nu stiller, er den nye fundats forskellig fra den gamle på to punkter. For det første er lærerrådet nævnt som et organisk led i skolens forfatning, og for det andet vælges styrelse på en helt anden måde end før.

I § 3 hedder det: Askov Højskole ledes af styrelsen, forstanderen og lærerrådet, der hver har sin opgave og sine beføjelser.

Medens styrelsen efter den gamle fundats bestod af forstanderen og 3 lærere ved højskolen og var selvsupplerende med ubegrænset valgperiode, er nyordningen den, at forstanderen er født medlem og 4 andre vælges på 4 år henholdsvis af styrelsen for Foreningen af Højskoler og Landbrugsskoler, Elevforeningens styrelse og lærerrådet. De 5 medlemmer kan, om de ønsker det, supplere sig med et eller to medlemmer yderligere. Det var blevet praksis, at styrelsen bestod af de 3 ældste lærere ved skolen. Efter den nye fundats vælger lærerrådet 2 medlemmer, men udenfor deres egen kreds.

Fundatsen er godkendt af undervisningsministeriet den 15. december 1954. — Den nye styrelse har følgende sammensætning:

forstander Knud Hansen er selvskreven medlem,
forstander A. Brandt-Pedersen, Vraa (valgt af Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler),
forstander Dons Christensen, Ladelund (valgt af elevforeningen),
gårdejer Tage Rosenstand, Danelund (valgt af lærerrådet),
afdelingschef H. Sølvhøj, Statsradiofonien, Kbh. (valgt af lærerrådet).

Ved et fællesmøde den 3. Januar 1955 trådte den midlertidige styrelse tilbage, og den nye konstituerede sig med forstander Knud Hansen som formand, men har endnu ikke taget endelig stilling til en eventuel supplerung med et eller to medlemmer yderligere.

Askov Højskole er jo i udpræget grad en landsskole, hvor eleverne kommer fra alle egne i landet og alle kredse i folket.

Den nyvalgte styrelse er et godt udtryk for denne bredde i Askov Højskoles arbejde.

Den første opgave, den nye ledelse kommer til at stå overfor, er vel at undersøge mulighederne for at realisere de store byggeplaner, der har ligget stille nu i en årrække, men som må fremmes, dersom rammerne om arbejdet skal svare til dets betydning. Derfor vil vi på alle Askovvenners vegne ønske den nye styrelse lykke til den interessante og betydningsfulde opgave, de går ind til.

J. TH. ARNFRED.

FUNDATS FOR ASKOV HØJSKOLE

§ 1.

Askov Højskole — også kaldet Flors Højskole — er en selvejende institution.

Dens hjemsted er Askov, Malt sogn, Ribe amt.

Dens formål er at videreføre den af Ludvig Schrøder stiftede Askov Højskole indenfor rammerne af højskoleloven, jvfr. lovbekendtgørelse af 16. september 1947.

Forstanderen og den øvrige styrelse må i overensstemmelse med Ludvig Schrøders fundats af 10. maj 1898 våge over, at højskolen fortsætter i det spor, hvori den ved ham er kommen, med de forbedringer som de skiftende tider måtte kræve, og som lærerne er i stand til at gennemføre, men således at den altid kan fortjene navn af en god dansk folkehøjskole.

§ 2.

Den selvejende institution, Askov Højskole, besidder de i Ludvig Schrøders gavebrev af 10. 5. 1898 nævnte formuegenstande samt de ejendomme, løsøregegenstande og legater, Askov Højskole senere er kommet i besiddelse af.

De faste ejendomme omfatter nr. 2 e, 2 m, 2 n, 2 o, 2 p, 2 q, 2 r, 2 x, 2 y, 2 ø, 2 ah, 2 ag, 2 ap, 3 e, 3 h, 3 k, 3 l, 3 m, 3 n, 3 s, 3 t, 3 aa, 3 ah, 4 n, 4 ae, 4 ai, 4 aq, 4 at, 4 bm.

Askov Højskoles bygninger, inventar og undervisningsmateriale er af undervisningsministeriets sagkyndige vurderet til

.....	kr. 1.268.664,—
Hertil kommer landbrugsejendommen Lausbøllgaard, ejendomsskyld	- 42.000,—
Forsøgsmøllen, ejendomsskyld	- 20.000,—
Aktiver ialt	<u>kr. 1.330.664,—</u>

Den faste gæld andrager den 1. januar 1954:

Statslån	kr. 200.000,—
Lån fra Sorø Akademi	- 18.885,—
Lån i lærerboliger	- 13.715,—
Lån i landbrugsejendom	- 79.000,—
Gæld ialt	<u>kr. 311.600,—</u>

Såfremt institutionen måtte blive ejer af kapital udover den i skolen indestående og den til driften nødvendige, vil den være at indstætte på en sparekassebog på institutionens navn eller at anbringe i sådanne værdipapirer, i hvilke umyndiges midler kan anbringes. Aktiverne skal så vidt muligt noteres på navn som tilhørende institutionen.

§ 3.

Askov Højskole ledes af styrelsen, forstanderen og lærerrådet, der hver har sin opgave og sine beføjelser.

§ 4.

Styrelsen består af indtil 7 medlemmer. Forstanderen er selvskrevet medlem. De fast ansatte lærere vælger — udenfor deres egen kreds — 2 medlemmer. Elevforeningen »Askov Lærlinge«s styrelse vælger eet medlem, medens det femte medlem vælges af styrelsen for »Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler«. Disse fem kan supplere sig med et eller to medlemmer.

Valget gælder for 4 år, dog således at halvdelen af den valgte styrelse er på valg hvert andet år. Det afgøres ved lodtrækning, hvem der skal på valg første gang efter 2 års forløb. Genvalg kan finde sted. Hvis et styrelsesmedlem enten dør eller ønsker at fratæde inden valgperioden er udløbet, vælger den organisation, som har indvalgt pågældende snarest et nyt medlem.

§ 5.

Styrelsen vælger selv sin formand.

Styrelsen indkaldes til møde, når formanden eller 2 styrelsesmedlemmer ønsker det, dog mindst 2 gange årligt.

Det er styrelsens opgave efter forhandling med lærerrådet at antage, eventuelt afskedige skolens forstander. Efter højskoleloven af 4. juli 1942 kræves dog, at valget af ny forstander godkendes af undervisningsministeriet jvfr. § 3 i lovbekendtgørelse af 16. september 1947.

Styrelsen fastsætter lønningskalaen for forstander og lærere. Skolens drift sker for institutionens egen regning og risiko. Skolen kan ikke bortforpagtes.

Styrelsen skal efter forstanderens indstilling træffe bestemmelse om køb og salg af fast ejendom, samt godkende bevillinger til nybygning og større anskaffelser.

Køb, salg og pantsætning af fast ejendom skal godkendes af undervisningsministeriet.

Endvidere skal udvidelser og væsentlige ændringer i skolens arbejdsplan godkendes af styrelsen.

Hvervet som styrelsesmedlem er ulønnet. Styrelsesmedlemmerne har dog krav på at få rejseudgifter dækkede.

Forstanderen har ansvaret for den daglige ledelse af skolen i alle forhold. Han må arbejde efter de retningslinier styrelsen har givet i samarbejde med lærerkredsen. Han repræsenterer skolen både udadtil og indadtil.

Forstanderen antager og afskediger lærere. Fast ansættelse sker dog efter en drøftelse med lærerrådet.

Regnskabsåret går fra 1. maj til 30. april. Forstanderen har ansvaret for regnskabsføringen. Aarets driftsregnskab skal være afsluttet og statusopgørelsen foreligge senest 1. juli. Styrelsen vælger 2 revisorer, hvoraf den ene skal være anerkendt regnskabskyndig. Revisionen skal være afsluttet senest 1. august. Det reviderede regnskab skal forelægges styrelsen til decision.

§ 7.

Lærerrådet består af alle de fast ansatte lærerkræfter ved Askov Højskole.

Aspiranter, hjælpelærere, lærerhustruer, der ikke hører til de fast ansatte, kan efter lærerrådets egen bestemmelse tilkaldes til lærermøderne.

I lærerrådet drøftes alle forhold vedrørende undervisningens tilrettelægning, skolens ordensregler, elevernes forhold og vidnesbyrd, skolerejser, skolens fester og de offentlige møder.

Lærerrådet kan nedsætte udvalg til at tage sig af særlige opgaver. Lærerrådet indkaldes til møde så ofte forstanderen eller 3 lærere ønsker det, dog mindst 4 gange årligt.

§ 8.

Ændringer af denne fundats kan kun ske, når mindst 5 af styrelsens medlemmer og $\frac{3}{4}$ af lærerrådets medlemmer er enige derom, endvidere skal undervisningsministeriet give samtykke til ændringer.

§ 9.

Skulle det af en eller anden grund blive umuligt at føre Askov Højskole videre, så den selvejende institution må ophæves, skal bestemmelse herom tages efter de samme regler som fundatsændring, dog således at den selvejende institutions ejendom og midler stadig tjener dansk folkelig oplysning.

1953—54

(NOVEMBER—OKTOBER)

Som man vil se andetsteds i årsskriftet, nåede man lige før nuværende vinterskoles begyndelse at få undervisningsministeriets godkendelse af skolens nye fundats, og det har vel nok været årets betydeligste begivenhed.

Bortset fra en ændring i sommerskolens plan er året ellers gået omtrent som tidligere.

Vinterskolen havde samme antal elever og samme forhold mellem antal kvindelige og mandlige elever som de nærmest foregående år. Timeplanen var i hovedsagen også den samme bortset fra, at vi havde flyttet de egentlige undervisningstimer fra onsdag eftermiddag, så denne kunne reserveres til »frit arbejde«, som vi kalder det i mangel af et bedre navn. Det har åbenbart længe været drøftet her, at man midt i ugen kunne trænge til et pusterum fra de hjernetrættende fag og erstatte dem med fag, hvor der mere er brug for lemmerne. Således kunne vi sidste år onsdag eftermiddag tilbyde eleverne at deltage i rytmik, i folkedans (med lederuddannelse), oplæsning og amatørteater, fysiske øvelser, linoleumstryk, fletning med peddigrør og tegning. Hertil har vi i år føjet træ- og metalsløjde samt pottemageri. De tre sidstnævnte ting foregår oppe på møllen, hvor der er indrettet værksteder, her har vi fået en elektrisk brændeovn til »krukkeriet«. Mange af eleverne nyder at lade skaber-evnen udfolde sig onsdag eftermiddag, medens andre foretrækker at benytte »fridage« til selvstændigt arbejde på biblioteket.

Udover at Uffe Geertsen og vi selv var kommet til, skete der heller ikke nogen ændring i den faste lærerstab. — Derimod var her, som der vist plejer at være, en del gæstelærere: Nogle som pastor Quist fra Varde og højskolelærer Rosendahl fra Sønder-

borg, forfatteren Johs. Wulff kun til et enkelt offentligt møde, medens andre opholdt sig her i længere tid, blandt de sidste den amerikanske professor J. Johannesen og hans frue, der begge var her hele vinteren, og hr. Johannesen havde både et særhold og et engelskhold. En hel uge i februar holdt forfatteren Einar Thomassen en række foredrag om Rusland i 19. årh. og i marts havde vi et 3 dages besøg af den nye litteraturprofessor i Århus Sv. Møller Kristensen, der talte om både moderne litteratur og musik. Vi kunne også glæde os over, at Ole Wivel ikke er flyttet længere fra Askov, end han kunne nå herover nogle gange i vinterens og sommerens løb, og som regel havde han et eller flere foredrag i lommen. En anden af de faste gæstelærere er mag. art. John Danstrup, som har lovet os at hjælpe til med historien, så længe han kan overkomme det ved siden af alt det øvrige arbejde, han har. Ligesom Wivel var han her en uges tid både på vinter- og sommerskole. I indeværende vinter har han lovet at være her et par uger.

På lærermøderne i vinterens løb fik vi tid til at drøfte en omlægning af sommerskolen. Der har tidligere været udtrykt ønske om udvidet undervisning for både kvindelige og mandlige elever også om sommeren, og det lå da lige for at tænke på at lægge enkelte timer fælles for dette kursus og det 3 mdr. nordiske lærerkursus, som man har haft på Askov den sidste snes år. Enden på diskussionen blev da, at man ville forsøge at lade formiddagsforedrag og særhold være fælles for alle elever ligesom om vinteren, medens de særlige pædagogiske fag for lærerkursus blev lagt om eftermiddagen samtidig med fag, der var særlig bestemt for de andre elever.

Forsøget faldt godt ud. Man fandt, at det gav mere ro over skolens arbejde, så man vedtog at fortsætte med udvidet højskole og lærerkursus. Knap så megen ro blev der i juli md., da vi yderligere fik både det 4 ugers lærerkursus og 2 gange 14 dages familiekursus. I juli havde vi faktisk så mange elever, som vi kunne overkomme at have. Det gav ekstra arbejde, men da dette var forudset, havde vi sørget for *ekstra* mandskab både i husholdningen og i lærerstaben. Jørgen Bukdahl, der jo som fast inventar holder foredrag både på vinterskolen og 3 mdrs. kursus, tog aftenforedragene den første uge i juli. Hertil kom

den norske højskolelærer Erling Rønneberg, der for nogle år siden var lærer på Askov. Rønneberg var her hele juli måned og havde både særhold og foredrag. — Sådan løb året rundt med os, og vi kunne så trække vejret et par uger, inden der skulle være efterårsmøde. Også til dette var der i hvert fald de første 2 dage helt fyldt hus.

Inden indeværende vinterskole er frimenighedspræst Richard Andersen fra Aagaard og lærer Kjeld Heltoft kommet til som lærere. Den sidste beskæftiger sig mest med pottemageri og tegning.

Vi har stadigvæk noget at tænke på ud over det daglige. Ombygningsplanerne, som har været skrinlagt nogle år, er nu taget op igen, og denne gang må det vist blive alvor, hvis ikke tagene skal falde ned i hovedet på os. Arkiteketerne Tyge Arnfred og Møller Jensen, som den nye bestyrelse har antaget som arkitekter, har leveret en skitseret plan for en stor ombygning. Planen er sendt til undervisningsministeriet med en ansøgning om byggetilladelse og om lån til gennemførelse af vores millionprojekt. Det er nemlig ikke småpenge, der skal til.

Et nyt hus er kommet til i sommeren, idet frk. Edel Feilberg, der døde sidste forår, havde bestemt, at skolen skulle have tilbud om at købe hendes hus for $\frac{2}{3}$ af værdien. Dette hus er i sommerens løb blevet ombygget og udvidet, så der nu er plads til en lærerfamilie (Geertsens) og 6 elever.

Knud Hansen.

ASKOV HØJSKOLES ELEVER 1953—54

VINTERSKOLEN 1953—54

I KVINDelige ELEVER

Der var ialt 208, deraf på 1. vinter 205 og på 2. vinter 3.

Af eleverne var 76 døtre af gårdejere, 6 af husmænd, 19 af selvstændige håndværkere og industridrivende, 19 af selvstændige handlende, 8 af arbejdere i håndværk og industri, 10 af handelsmedhjælpere, 31 af tjenestemænd og 39 af mænd i andre erhverv.

69 af eleverne var beskæftiget ved husligt arbejde, 3 arbejdere i håndværk og industri, 38 handels- og kontormedhjælpere, 21 sygeplejersker, 8 lærerinder, 29 studenter og 40 i andre stillinger.

155 elever var mellem 18 og 25 år, 53 var over 25 år.

Der var 95 elever fra Jylland, 4 fra Ålborg amt, 7 fra Hjørring, 3 fra Thisted, 9 fra Viborg, 14 fra Århus, 4 fra Skanderborg, 9 fra Randers, 14 fra Ribe, 10 fra Ringkøbing, 12 fra Vejle, 4 fra Haderslev, 1 fra Åbenrå, 1 fra Sønderborg og 3 fra Tønder amt.

Fra Fyn var der 25, fra Sjælland 64, fra Bornholm 2, fra Lolland-Falster 10, fra Sydslesvig 2, fra Sverige 1, fra Norge 1, fra Færøerne 3, og fra det øvrige udland 5. 90 af eleverne var fra købstæder.

3 havde tidligere været på denne skole, 39 på andre højskoler, 31 havde gået i fortsættelses-, handels- eller teknisk skole og 120 havde gået i højere alment skole, 55 på efterskole eller aftenskole.

II MANDLIGE ELEVER

Der var ialt 118 elever, deraf 116 på 1. og 2 på 2. vinter.

Af eleverne var 50 sønner af gårdejere, 11 af husmænd, 6 af håndværkere og industridrivende, 9 af selvstændige handlende, 4 af arbejdere, 1 af handelsmedhjælper, 18 af tjenestemænd og 19 af mænd i andre erhverv.

53 af eleverne var landmænd, 9 faglærte arbejdere, 4 ufaglærte, 2 handelsmedhjælpere, 7 kontormedhjælpere, 8 mejerister, 2 gartnere, 2 sømænd, 1 lærer, 15 studenter, 5 selvstændige erhvervsdrivende og 10 i andre stillinger.

73 elever var mellem 18 og 25 år, 45 var over 25 år.

Der var 60 elever fra Jylland, 4 fra Ålborg amt, 4 fra Hjørring, 2 fra Thisted, 7 fra Viborg, 6 fra Århus, 4 fra Skanderborg, 6 fra Randers, 9 fra Ribe, 8 fra Ringkøbing, 7 fra Vejle, 2 fra Haderslev og 1 fra Sønderborg amt.

Fra Fyn var der 16 elever, fra Sjælland 35, fra Lolland-Falster 1. 37 elever var fra købstæder. 6 elever var fra udlandet.

2 havde tidligere været på Askov, 17 på andre højskoler, 27 på landbrugsskole, 45 havde gået i fortsættelses-, handels- eller teknisk skole og 45 i højere almenskole, 44 havde gået på efterskole eller aftenskole.

SOMMERSKOLEN 1954

Der var 45 kvindelige elever. Heraf var 6 døtre af gårdejere, 1 af husmand, 5 af selvstændige håndværkere og industridrivende, 5 af selvstændige handlende, 6 af landarbejdere, 2 af handelsmedhjælpere, 6 af tjenestemænd og 14 døtre af mænd i andre erhverv.

21 af eleverne var beskæftiget ved husligt arbejde, 2 var handelsmedhjælpere, 3 kontormedhjælpere, 9 syge- eller barneplejersker, 4 studenter og 6 i andre stillinger.

3 elever var mellem 16 og 18 år, 33 mellem 18 og 25 år, og 9 var over 25 år.

22 elever var fra Jylland, 16 fra Sjælland, 4 fra Fyn, 2 fra Syd-slesvig og 1 fra Norge.

26 af eleverne var fra købstæder.

5 havde tidligere været på Askov, 5 på andre højskoler, 27 havde gået i højere almenskole, 6 på fagskole og 17 på ungdoms- og aftens-kole.

Der var 7 mandlige elever. 2 var sønner af gårdejere, 2 af selvstændige handlende, 1 af handelsmedhjælper og 2 af mænd i andre erhverv.

Af eleverne var 2 medhjælpere ved landbruget, 2 handelsmedhjælpere, 1 student og 2 i andre stillinger.

5 af eleverne var mellem 18 og 25 år, 2 over 25 år.

2 elever var fra Jylland, 3 fra Sjælland og 2 fra Fyn. 3 var fra købstæder.

2 havde tidligere været på Askov, 1 på landbrugsskole, 5 havde gået i højere almenskole, 2 på fagskole.

NORDISK LÆRERKURSUS 1954.

havde 30 deltagere, 15 kvindelige og 15 mandlige. — Af deltagerne var 8 fra Norge, 2 fra Sverige.

Ser vi på højskolen i det hele, har der været 326 elever på vinter-skolen, 52 på sommerskolen og 30 på det 3 måneders lærerkursus. Regnes det i årslever, dvs. hver elev i 12 måneder, bliver det 184.

Ud over disse større kursus skal nævnes, at det 4 ugers lærerkursus i juli havde 81 deltagere, samt at der i sommerens løb blev afholdt to 14 dages familiekursus for forældre med børn, det første med 35 voksne deltagere og 15 børn, det andet med 36 voksne og 29 børn.

NAVNE- OG ADRESSEFORTEGNELSE

OVER

ELEVER PÅ ASKOV HØJSKOLE 1954-55

Sommerskolen 1954.

- Andersen, Tove, Særslev skole, Jullerup.
Beck, Irene, Ørstedsgade 2, Vejle.
Beck, Gerda, Løjt Kirkeby.
Brandt, Anette la Cour, Kajerødvej 34, Birkerød.
Bremer, Karla, Havetoft, Sydslesvig.
Christensen, Edith, Søndergade 34, Århus.
Christensen, Lissie Vestergaard, Mogensgade 21, Viborg.
Christiansen, Ester, Lavgade 4, Åbenrå.
Davidsen, Gerda, Højtofte, Dronningborg Boulev. 109, Randers.
Frederiksen, Aase, Stadil, Tim.
Henriksen, Jytte, Karup.
Jacobsen, Elly Ormstrup, Jernbanegade 14, Kibæk.
Jacobsen, Else Lelth, »Nordholm«, Greve, Taastrup.
Jessen, Anna Marie Bech, Sorring, Toustrup.
Jensen, Hanne Sinding, Vestre Boulevard 48, København.
Jørgensen, Hanne Lindholt, Æblevej 19, København F.
Kjær, Bente, Cortesvej 5, Hasseriis, Ålborg.
Knudsen, Helga, Tøndervej 71, Åbenrå.
Koch-Hansen, Lise, Harald Kiddesvej 11 st., Valby.
Kjær, Birgit, Tobøl pr. Føvling.
Kruuse-Hansen, Else, Algade 50, Korsør.
Kørner, Gertrud, Hedehusene.
Larsen, Gerda, Snerlevej 9, Gentofte.
Lauridsen, Hedevig Krogh, »Højvang«, No st.
Lauritzen, Helga Hyldahl, Haderslevvej 73, Åbenrå.
Midtbø, Bjørg, Notodden, Norge.
Mortensen, Hedvig, Glentevej 2, Silkeborg.
Møller, Annelore, Brenderstr. 14, Flensborg, Sydslesvig.
Møgelvang, Ingrid Saabye, Baunegaardsvej 36, Gentofte.
Nielsen, Karen Bach, Vallekildegaard, Vallekilde.
Nielsen, Birgit Borik, Carl Baggers Alle 58, Fr. Bøge, Odense.

Nielsen, Viola Thorup, Dramavej 2, Hasseris, Ålborg.
 Olsen, Grethe, Bülowsgade 69², Århus.
 Pedersen, Anne Marie, Kærbølling, Rejsby.
 Pedersen, Ruth, Byvej 7, Hornslet.
 Pedersen, Bente, Søndergade 118, Gelsted.
 Pedersen, Terese Brahe, B. T., København.
 Petersen, Ingrid Nordgaard, Køgevej 2 B, Tåstrup.
 Rytkölä, Anja Karina, Finsensgade 40², Århus.
 Steen-Mortensen, Anne Maria, Faksegade 3⁴, København Ø.
 Sørensen, Inge Marie, Grønland 26, Grenå.
 Sørensen, Kirsten, Petersborgvej 9, Hillerød.
 Thau, Birthe, Blidahpark 40, Hellerup.
 Thorsen, Valborg, Agernæs, Ollerup.
 Tulinius, Tutta, Godthåbsvej 14, Fjerritslev.

Andersen, Herluf, Nørrehede, Vellingshøj pr. Hjørring.
 Falslev, Michael, Viggo Rothesvej 53, Charlottenlund.
 Hansen, Regnar Løye, Nordgaardsvej, Svinninge.
 Holm, Kristen, Roskildevej 258, Rødovre pr. Valby.
 Jensen, Mogens, Maare, Herrested.
 Kettel, Henrik, Ryvej 16, Hasle v. Århus.
 Lyhne, Otto, Cederfeldtsvej 2, Odense.

Nordisk lærerkursus 1954.

Andersson, Birthe, Mørdrupvej 15, Espergærde.
 Bak, Sigrid, Salling ungdomsskole, Jebjerg.
 Christensen, Astrid, folkhögskolan, Markaryd, Sverige.
 Hansen, Karen Margrethe, Amagerbrogade 255, København S.
 Jensen, Karen, »Brodal«, Holmbæk.
 Jensen, Inger, Hjemly friskole, Højrup st.
 Lange, Inger, Skjoldsgade 10, Kongsvang, Århus.
 Larsen, Else K., Jennum privatskole, Spentrup.
 Larsen, Anna, Borrehus husholdningsskole, Kolding.
 Midtbø, Dageid, Notodden, Norge.
 Nielsen, Inger Volsgaard, Stampevej 14, Vejle.
 Pedersen, Kirsten Holm, Skibelund efterskole.
 Petersen, Kathrine M., Antvorskov højskole, Slagelse.
 Rasmussen, Anna, Rosenvængetsalle 117, Århus.
 Windfeldt, Bodil Jensen, Ulrikkenborgplads 2², Lyngby.

Arne, Aasmund, Ørstavik, Norge.
 Bjerre, Arne, Frbr. Bredegade 3 B³, København F.
 Christensen, Gunnar, folkhögskolan, Markaryd, Sverige.
 Drewsen, Arne, Dr. Abildgaardsalle 18³, København.

Eikli, Asm., Næsbø, Norge.
Funder, Jens, Brandes Alle 6³, København V.
Hedegaard, Jens, Hostrupsvej 20, København V.
Kjær, Arne, Vedsted.
Løvdahl, Johannes, Tjensvoll Hageby, Stavanger.
Martinussen, Leif, Arnes st., Romerika, Norge.
Midtbø, Arent, Notodden, Norge.
Pedersen, Knud Holm, Skibelund efterskole.
Rømmesmo, Jon, Torshus folkehøgskule, Faunrem, Norge.
Sletten, Sander, Solbakken folkehøgskule, Skarnes, Norge.
Wahl, Søren, Duntzfeldsalle 6, Hellerup.

VINTERSKOLEN 1954—55

Kvindelige elever.

Abrahamsen, Gudrun, Ingersta, Sverige.
Andersen, Anna K., Brorsbøl, Haderslev.
Andersen, Birte Juhl, Hasserisgade 7, Ålborg.
Andersen, Boe Schelke, Kongevejen 1, Fredensborg.
Andersen, Ellen Birgitte Lund, Egebjerggård, Bråde.
Andersen, Elsbeth, Nr. Farimagsgade 7, København K.
Andersen, Inger Justenborg, Vrold, Skanderborg.
Andersen, Karen Margrethe, Espe Skovgaard, Espe st.
Andersen, Ragna E. Bremerskov, Langeskov, Fyn.
Andreasen, I. Mette Kring, Hårslev præstegård, Gamby.
Arhning, Lisbeth, Fuglsang, Flintinge, Lolland.
Bagh, Minna, Thorkildsvej 3, Skagen.
Bech, Christa Schou, Sjøstrup østergård, Års.
Bech, Inge Ruberg, Arnesvej 21¹, Brønshøj.
Bech, Lillian, Røgelhede teglværk, Klokkeholm.
Bendsen, Birgit, Bækskildegård, Stege.
Bendtsen, Lis, Kongensgade 1, Helsingør.
Bertelsen, Else, Agerkrog, Tistrup.
Blicher-Nielsen, Grethe, Langelandsvej 4, Korsør.
Boesen, Else M., Kildebjerggård, Brøns.
Borgen Kretschmer, Ingrid, Gillesager 174, Brøndbyøster, Glostr.
Brandt-Nielsen, Astrid, Løvetandsvej 8, Brønshøj.
Bregendahl, Ellen M. Kamstrup, »Råstgård«, Vinderup.
Brogaard, Molly, Ved Dammen 19, Bagsværd.
Brøgger, Else M., Ørum mark, Djursland.
Bruhn, Sigrid, Ejgårdvej 14 A, Charlottenlund.
Bælum, Inge, Uttrupgård, Ø. Uttrup, Ålborg.
Bøgedal, Gudrun Frydendahl, Hundsbæk, Vejen.
Christensen, Anni B., Østerbro 39, Ålborg.

- Christensen, Asta, Lindegård, Ørsted.
Christensen, Ingrid, Ågade 19, Lemvig.
Christensen, Iris Haslund, Duelund, Als.
Christensen, Lis Strandby, Hasmark skole, Otterup.
Christensen, Nina Fenger, Varde.
Christensen, Rita, Molbechs Alle 22, Sorø.
Christiansen, Birthe, Blegdamsvej 20, København N.
Christiansen, Elise, Strandagergård, Lyndby, Kirkehyllinge.
Clausen, Gunver, Bannergård, Gørlev.
Cold, Jeanette, Egholmsvej 13, Randers.
Dahlberg, Jytte E., Hvedevej 35, Brønshøj.
Dam, Lis, Helligkorsvej 21, Roskilde.
Daugaard, Inger, Hornborg, Flemming.
Davidsen, Birgit, Platanvej 68, Odense.
Draminsky, Lotte, Skovbrynet 10, Århus.
Drensholt, Tove, Saltværksvej 129, Kastrup.
Diderichsen, Ulla, Hjerm st.
Egeriis, Aila, mejeriet »Ålund«, Nr. Åby.
Egeskjold, Sigrid, Ulrik Birchsalle 30, København S.
Engberg, Elin, Jonstrupgård, Ugerløse.
Eriksson, Esther Ruth, Siciliensgade 10^a, København S.
Evald, Lis, Folehavevej 7, Ålborg.
Evaldsen, Lis, Hillerødgade 142, København F.
Feilberg, I. Mette Siegumfeldt, Geelskovvej 37, Virum.
Feilberg, Mette, Nørresøgade 19, København.
Festersen, Marie M., Nygård, Avnbøl.
Frandsen, Nanna Gade, Allerslev, Lejre.
Freund, Anne-Mette, Farumgårdsalle 20, Farum.
Gaarsdal, Ellen, Farre, Sporup.
Gettrup, Sonja E., 41, Longton Avenue, London S. E. 26.
Giversen, Annemarie Møller, Skalnæsgården, Skals.
Gjedsted, Kirsten, statsfængslet, Vridsløse, Glostrup.
Gregersen, Gudrun Kragh, Snedsted, Thy.
Gyulai, Elana, 1808 Fulton Str., San Francisco, USA.
Hagmund-Hansen, Nina, Holbækvej 44, Roskilde.
Hansen, Aase, Moesgård, Lyngå, Lerbjerg.
Hansen, Agnete Lundbjerg, Vester Mølle, Skanderborg.
Hansen, Annelise, Højgård, Himmelev, Roskilde.
Hansen, Bente, Haraldsgade 3^a, København N.
Hansen, Dorte Lindskov, Hulgårdsvej 68, København F.
Hansen, Edel, »Skovlund«, Agersted, Vendsyssel.
Hansen, Ellen, Toftsvej 34 st., Esbjerg.
Hansen, Elsebeth, Ålebæk, Borre, Møen.
Hansen, Gerda, Røgen, Sporup.
Hansen, Inga Dynnes, Sevel kro, Vinderup.

- Hansen, Karen J., Kildegårdsvænget 16, Hellerup.
Hansen, Lis Vejstrup, Lundeberg, Svendborg.
Hansen, Lone, Herredsgade 23, Ulfborg st.
Hansen, Marie Kaa, Framlev, Harlev J.
Hasle, Lone, Østergade 40, Holstebro.
Hedegaard, Anne Marie, Rybjerg, Roslev.
Helms, Charlotte, Dickens Alle 7, Søborg.
Hemmel, Birgitte, Fragariavej 11, Hellerup.
Hjortkjær, Jonna, Vammen, Viborg.
Holler, Helene, Paradisvænget 4, Holte.
Højgaard, Birgit, Ullerslevgård, Avnede, Lolland.
Højris, Sonja, Resen, Karup.
Holst-Hansen, Else, »Vestergård«, Klokkerholm.
Iversen, Else, Tinghøj, Varde.
Jensen, Birthe Vinter, Kathrinelyst, Sorø.
Jensen, Edith Storgaard, Låsbygade 64, Kolding.
Jensen, Eva Birgit Skov, Gislinge st.
Jensen, Gerda Kjær, Skjærbogård, Gestelevej, Ringe.
Jensen, Grete, Grove, Brøndum.
Jensen, Grethe, Meldrup, Stensballe, Horsens.
Jensen, Margith Ruth, Sundquistgade 29, Sønderborg.
Jespersen, Ruth Høstgaard, præstegården, Balling.
Johansen, Annelise, Hygum skov, Sdr. Hygum.
Juul, Inge-Merete, Fredensvej 39 st, Charlottenlund.
Jähne, Randi, Egholt Nørgård, Jordrup.
Jøker, Aase Nissen, Spjarup, Egtved.
Jørgensen, Ester, Ormslev, Ormslev st.
Jørgensen, Henny, Tinggade 12, Ringsted.
Kjær, Birgit, Tobøl, Føvling.
Kjær, Eva Kirstine, Askov, Vejen.
Kjær, Lene Sandvej, »Vestergård«, Harte, Kolding.
Knudsen, Hanne Marie, Langelandsvej 6, Korsør.
Knudsen, Vibeke, Jyllandsalle 6, Århus.
Kofod, Jytte, Fordresgårdsvej 1, København F.
Kokkenborg, Rigmor, J. Åkjærsalle 14, Esbjerg.
Kolling, Solveig, Folehaven 46, København, Valby.
Kragh, Birthe, Emdrupvej 45, København Ø.
Kristensen, Ellen M., Vældegårdsvej 23, Gentofte.
Kristensen, Ida, »Vesterled«, Skinnerup, Thisted.
Kristensen, Johanne Marie, »Liselund«, Sjørsløv.
Kristensen, Kristiane, »Hovergårde«, Muldbjerg.
Kristoffersen, Irene, Hustedgård, Veerst.
Krog, Vibeke, Kollegievej 9, Charlottenlund.
Krogh, Gerda, Varnæs, Sdj.
Larsen, Bente, Nannasgade 21, København N.

- Latter, Anneli K., Georgsgade 4 B, Helsingfors, Finland.
Laursen, Else, Thorsager.
Laursen, Inge, Strandboulevarden 131, København Ø.
Lloyd, Joan Bjerre, Inch Rectory, Co Wexford, Eire.
Ludvigsen, Bodil Mehl, Hedamgård, Frøbjerg, Rørmosehus.
Lund, Elisabeth Widebæk, Læssøegade 199, Odense.
Madsen, Inge, Sortedam Dossering 79 A², København Ø.
Madsen, Tove Skov, Øster Hurup, Hurup.
Madsen, Ulla Toftegaard, Ndr. Strandvej 114 B, Riisskov.
Matras, Bjørg, D J L Geilsgata, Torshavn, Færøerne.
Mortensen, Anne-Marie Steen, Faksegade 3, København Ø.
Mouritsen, Inger Bente, Rørmosevej 10, København NV.
Munch, Elisabeth, Rådhusvej 25, Charlottenlund.
Myryp, Aase Kragh, Amtoft, Vesløs.
Mølholm, Lis Nielsen, Norasvej 38, Charlottenlund.
Møller, Karen Lindegaard, Trabjerg skole, Holstebro.
Møller, Elke, K. L. Grothsgade 45, Egernførde, Sydslesvig.
Møller, Valborg Hvass, Laven Vestergård, Laven.
Mørck, Agnete, Bondrupsgade 6, Nørresundby.
Nellerod, Bodil Haugaard, St. Nellerod, Gamby st.
Nielsen, Birthe Duus, Nordre Skansevej 33, Nørresundby.
Nielsen, Lene, Algade 43, Holbæk.
Nielsen, Viola Thorup, Barmer A/M, Sebbesund.
Nyrop, Mette, Grønningen 15, København K.
Nielsen-Grønskov, Edith, Skalbakgård, Hesselager.
Nysmand, Grete, Sdr. Landevej 26, Sønderborg.
Olsen, Bente, »Løkkegård«, Helsingø.
Opsal, Sigrid, Kås, Veldre, Norge.
Paulli, Hanne, Rådhusgade 38, Stege.
Pedersen, A. Dagny, Boholt, Øksendrup.
Pedersen, Annelise, Nordrup, Slagelse.
Pedersen, Inger Seierøe, Snubbekorsgård, Tåstrup.
Pedersen, Ingrid Sejr, Sadolinsgade 107, Odense.
Pedersen, Maren Pindstrup, Byrsted, Nibe.
Pedersen, Terese Brahe, Emiliekildevej 56, Klampenborg.
Petersen, Inger, Mågård, Bjerringbro.
Petersen, Inger Blichmann, Birkebakken 18, Holte.
Petersen, Karen Inge, Sørbymagle, Slagelse.
Petersen, Sigrid Thaysen, »Asbølgård«, Lunderskov.
Phillipsen, Ingrid, Kongstedgård, Hejls.
Pinholt, Thora, Ribe Landevej 3, Haderslev.
Poulsen, Edith, Store Darum A/M, Bramminge.
Poulsen, Eva, Stationsvej 6, Thisted.
Primdal, Dagmar Krogh, Erslev, Mors.
Prip, Birgitte, Statholdervej 6 st., København N. V.

Randow, Marianne, Høegsmindevej 56, Gentofte.
Rasmussen, Ebba, »Bohjørnegård«, St. Snøde, Langeland.
Rasmussen, Else M. Riis, Falen 19^a, Odense.
Rasmussen, Esther, Kvottrup, Mundelstrup.
Rasmussen, Hansine, Stubben, Fjelstrup.
Rasmussen, Helen Maltha, Tornøegade 3², Odder.
Ravn, Kirsten, Glud, Horsens.
Rytter, Jette Lindhardt, Søtoften 1, Gentofte.
Røgild, Anne K., »Holmgård«, Skals.
Samuelsen, Aase, Gl. Hasseri, Ålborg.
Schultz, Karen, Tarp, Billum.
Siegumfeldt, Kirsten, Dalgas Avenue 48, Århus.
Simonsen, Kirsten, Lipkesgade 21, København Ø.
Sindberg, Annelise, Slotsgade 8, Skive.
Skaaning, Karen Munk, Nygade 4, Lemvig.
Skødt, Rigmor, Gydegård, Vivild.
Sloth, Inger Elisabeth, »Ausumdal«, Vejrum, Struer.
Stenbæk, Annelise, Sundquistgade 39, Sønderborg.
Stephensen, Marianne Westy, Lykkevej 2, Rungsted Kyst.
Stigkær, Bodil B., Lumbsås, Sj.
Stigsen, Gerda, Stenildvad, Års.
Stoustrup, Sigrid, St. Østergård, Vesterlund st.
Sørensen, Aase Damgaard, Søgade 9, Sorø.
Sørensen, Edith, Trekronervej 11, Randers.
Sørensen, Helga Møller, Illebølle, Langeland.
Sørensen, Ingrid, »Christiansminde«, Nakskov.
Sørensen, Ruth, Gråe, Kjellerup.
Sørensen, Birte, c/o Andersen, Silkeborgvej 156, Århus.
Thomsen, Gerda, Dagnæs, Horsens.
Thomsen, Grethe, Åbenterp, Vrå, Vendsyssel.
Thomsen, Mette, Classensgade 60, København Ø.
Toldam, Bente V., Hyldegårdsvej 58, Charlottenlund.
Uhre, Thea Borgen, Uhregård, Tistrup.
Vadgård, Esther, Nygård, Ågård.
Vadgård, Ingrid, Nygård, Ågård.
Vedsted, Tove, Ringgårdsvej 12, Silkeborg.
Wacher, Tove, Gerlaksgade 3, Århus.
Widding, Ellen Grethe, Havebrugsskolen, Fredensborg.
Wolsmann, Karen, Dons, Alminde.

Mandlige Elever.

Åkerstrøm, Thore G., Volmar Yxkullsgat. 22, Stockholm.
Algreen-Petersen, Hans Wilhelm, Sørisingård, Slangerup.
Andersen, Aage Juul, Tilst, Mundelstrup.

- Andersen, Anders Vestergaard, Tegelgården, Jerslev J.
Andersen, Asger Svendsgaard, Lystrup, Vivild.
Andersen, Frede, Fladstrup, Trustrup.
Andersen, Henry Almind, Ungstrup, Kjellerup.
Andersen, Holger Hedegaard, Tingskovhus, Andst.
Andersen, Jens Erik Tylvad, A/M Gadeby, Østermarie, Bornholm.
Andersen, Jørgen Aamand, Lilballe, Bramdrupdam.
Andersen, Mogens E., St. Torv 9, Rønne.
Andersen, Tage Brandt, Uhre, Brande.
Ando, Hitoschi, Japan.
Andreasen, Hans Thorkild, »Rønnely«, Lemming.
Baadsgaard, Christian, Herning.
Brogaard, Erik Skouenborg, Barritgård, Barrit.
Burholt, Aage, Gåstrup, Vidstrup.
Bøgh, Egon, Damager, Mejlby, Arden.
Bøttern, Jørgen, Herlufsholm, Næstved.
Bønløkke, Karl Johs., Engum præstegård, Daugård st.
Christensen, Vagn Bjerre, Hyldevang, Tåstrup.
Clasen, Gynter, Dankwerthgade 10, Tønning.
Dahm, Jørgen, Sveigård, Neder Randlev.
Dam, Mogens, »Højris«, Måløv.
Dam, Thorolf, Trangisvåg, Færøerne.
Engberg, Johan Chr., Jonstrup, Uggerløse, Sj.
Engsvang, Preben, Bangsbovej 11, Vanløse.
Eriksen, Erik Kaae, Stenum, Brønderslev.
Feuerstack, Herman, Wolfsburg (20A), Kleiststr. 46, Tyskland.
Friis, Gunnar Mønsted, Sølystvej 1, Lemvig.
Fobian, Frode J., 2891 Rialto ave, Rialto, Californien, USA.
Funasaka, Hisachi, Japan.
Garff, Jan, Sønderengen 102, Søborg.
Glavind, Anker, Tilst, Mundelstrup.
Hansen, Aage Meyer, Jordrup.
Hansen, Bent Aage, Hyllested, Dalmose.
Hansen, Bent, Kværndrup brugsforening, Kværndrup.
Hansen, Gregers V., Østrup Skovgård, Otterup.
Hansen, Jørgen Thule, Højvang, Åle.
Hansen, Søren Peter Nørmark, »Zeeland«, Lørslev, Vendsyssel.
Hein, Søren, Trimlebakken 5, Varde.
Hoch-Olsen, Preben, Algade 33, Ålborg.
Holm, Carl Ejler, Øster Lindet A/M, Øster Lindet.
Holm, Jørgen, Willemoesgade 51, København Ø.
Holm, Martin, Torup, Tranebjærg.
Holmes, John C., 6515 Blueridge, Cincinnati 13 Ohio, USA.
Hvidberg-Hansen, Ove, Stelde, Skibet.
Hübschmann, Niels, Møllen, Nr. Nebel.

- Høj, Hjalmar, Krusbjerg, Ølgod.
Illum, Klaus, Klinseyvej 20, København, Vanløse.
Jennings, Allan Kjær, 409, Dickman Rd. Fort. Sam Honston,
Texas, USA.
Jessen, Poul Anthon, Kolstrup, Stepping.
Johansen, Henri E. Bitsch, »Læsø«, Vestenskov, Nakskov.
Johansen, Mads Bisgaard, Hingelbjerg, Fjerritslev.
Johnsen, David, 108 Central Avenue, Sea Cliff, New York.
Jørgensen, Henrik P. Klarskov, Refsing, Vejen.
Jørgensen, Knud Søndergaard, Heltborg, Hurup st.
Jørgensen, Peter, Eskildstrup, Pederstrup.
Junker, Hans, Mejlund, Vejen.
Keil, Hans-Vilhelm, Sterup, Sydslesvig.
Kjølner, Christian, Smedegård, Rø, Gudhjem, Bornholm.
Konradsen, Mogens, Sdr. Vilstrup, Taulov st.
Krog, Frede N. Bisgaard, Borbjerg, Holstebro.
Lambertsen, L., Arentsminde.
Lange, Tommy, Høegh Guldbergsgade 59, Århus.
Larsen, Asger Peder, »Elmegård«, Hillerslev, Højrup st.
Larsen, Hans Kr., »Stødkilde«, Jordløse, Fyn.
Larsen, Ib Berg, Bygård, Hågendrup, Gilleleje.
Larsen, Lauge Peder, Sengeløse, Tåstrup.
Lauridsen, Ole Brande, landbrugsskolen, Gråsten.
Laursen, Erik Peter, »Østerbygård«, Daugård.
Laursen, Niels E. Fauruskov, Fjellerup præstegård, Harndrup.
Lervig, Tom, Smallegade 2B, København F.
Lindvig, Karl Johan, Fiskbæk, Herborg.
Lund-Sørensen, Holger, Asferg præstegård, Fårup.
Lynge, Flemming, Ulvefodvej 4¹, København S.
Lützhøfft-Petersen, Ebbe, Mejeriet Stensbjerg, Harrebjerg.
Madsen, Svend Aage Lunau, Badstuestræde 8², København K.
Mortensen, Niels Kolind, Fladstrup, Trustrup, Djursland.
Mortensen, Tage, Oddense, Balling.
Møller, Julius, Knivsig, Ravsted.
Nielsen, Gunnar Damgaard, Lyngby, Brabrand.
Nielsen, Gunnar, Jupitervej 4, Århus.
Nielsen, Laurits Kjær, Vejerslev, Vils, Mors.
Nielsen, Svend E., »Juelsminde«, Hammer, Tørring st.
Nielsen, Thomas Fjord, Nr. Nebel.
Nørgaard, Jørgen, Ryslinge.
Olsen, Erik, »Vestmarksgården«, Ringsted.
Olsen, Knud, Hyldedal, Rødding.
Omholt, Niels A., Svarstad, Vestfold, Norge.
Pedersen, Egon Nyegaard, Boruplund, Holbæk.
Pedersen, Gunnar H., A/M Duebjerg, Sorø.

- Pedersen, Harry D., Slettingen, Hellum, Vendsyssel.
Pedersen, Johannes Nielsen, Árre, Varde.
Pedersen, Martin, Kallehave, Dunkær.
Pedersen, Svend, »Daugård«, Balling.
Pedersen, Albrecht, Mågård, Bjerringbro.
Petersen, Carl Vang, Gothersgade 145², København K.
Poulsen, Aage Nøhr, Ebbelnæs, Stege.
Poulsen, Mogens, Skåde Børnehjem, Højbjerg.
Poulsen, Tom Svarrer, Engelstedgade 56, København Ø.
Rabjerg, Erik, Borris.
Rasmussen, Allan Bent, Rosengården, Skjern.
Rasmussen, Ernst, Virklund, Silkeborg.
Raundahl, Knud, Abildgade, Viby.
Ringgaard, Kristian, Armvanggård, Varde.
Rosenkilde, Ebbe, Vestergade 2, Ranum.
Rosenquist, Sigvald, Hvedde, Kibæk.
Rønn, Lars J., Vadumtorp, Vadum.
Schubert, Anker V., Bagsværd kostskole, Bagsværd.
Sivesgård, Jens, Gølstrup, Vendsyssel.
Skytt, Egon, »Nordvang«, Klemensker, Bornholm.
Smedegaard, Knud, Frandsbjerg, Mariager.
Stenvang, Esbern, Næsby, Ranum.
Sørensen, Peder Knudsen, »Årupgård«, Hammershøj.
Sørensen, Søren, »Bollegård«, Follerup, Fredericia.
Thomsen, Frede, Hammergård, Tørring.
Thomsen, Ib J. Solgaard, Snærildvej 58, Odder.
Winther, Jens, Bratskovvej 13, København, Vanløse.

BERETNING FRA LANDSELEVFORENINGEN 1954

De lokaleforhold, som landselevforeningen og Højskolernes Sekretariat har haft at arbejde under de sidste år, har været meget trange og primitive. Dette bliver der nu rådet bod på, idet der i løbet af vinteren indrettes nye lokaler i Vartov opgang 6. Her bliver der både kontor og mødelokaler, som vil kunne anvendes af elevkredsene i København og til den aftenhøjskole, som vi nu i fire år med stadig stigende tilslutning har afholdt hver vinter, og igennem hvilken vi er kommet i forbindelse med mange mennesker i København.

Det er glædeligt at se, at det bliver muligt gennem sekretariatet at skaffe flere elever til de ordinære skoleterminer. Der er således i år gennem sekretariatet formidlet 130 elever til sommer- og vinter-skolen. De tilsvarende tal for de to sidste år er 109 (1953) og 63 (1952).

Af hensyn til Københavns Højskoleforening afholdt vi i år ingen 8-dages kurser, men iværksatte en større kampagne for at skabe interesse for de korte kurser på skolerne. — 2 gange sporgovnsreklame, udsendelse af 15.000 pjecer, 2 radioudsendelser, 1500 plakater ophængt i forretninger. — En del af de interesserede overgik naturligt til 8-dages kurserne, men alligevel blev 791 indmeldt til diverse kurser gennem sekretariatet, og vi har senere fået oplyst, at 153 har meldt sig direkte til skolerne. Der afholdtes i år fire familiekurser, som alle blev så vellykkede, at der er grund til at tro, at vi skal søge at udvide disse kursers antal i sommerferien.

Ved hjemsendelsen af værnepligtige efteråret 1954 er der fra sekretariatet med velvilje fra civilundervisningen udsendt 9.000 højskole-pjecer med en redegørelse for de nye understøttelsesregler for soldater, der har aftjent 18 mdr.s tjenestetid. Endvidere er udsendt til:

Sogneråd og kommunalbestyrelser	1400	pjecer
Præster	1400	—
Lærere over hele landet	5000	—
Erhvervsvejledningskontorer	300	—
Ungdomsklubber	1000	—
Udsendt på direkte forespørgsel	1000	—

Alle disse pjecer er udsendt til *enkeltpersoner*, og der er samtidig med pjeceudsendelsen rettet en henvendelse til modtagerne om at tilskynde unge til højskoleophold.

Vi forsøger i efteråret at skabe kontakt med elevkredse i land-distrikterne i lighed med den, som er foretaget med elevkredsene i København, og som har givet sig frugtbare udslag i et samarbejde mellem de forskellige skolers kredse til gavn for højskolesagen.

Vartov, den 29. oktober 1954.

Thyra og Erik Halvorsen.

ASKOV HØJSKOLES REGNSKAB 1953—54

FRA 1. MAJ TIL 30 APRIL

INDTÆGTER

Kassebeholdning ved regnskabsperiodens begyndelse			4.295,32
Indgået skolepenge for diverse kursus:			
Sommerskolen	7.370,00		
Lærerkursus	3.631,00		
Vinterskolen	112.873,10		
Efterbetaling	2.774,81		
Julikursus	1.323,40		
New education kursus	4.168,50		
Efterårsmøde	2.135,27		
Andre kursus	943,00	135.219,08	
Husholdningsregnsk. f. tiden 1. 10. 1953—30. 4. 1954:			
Indgået for kost fra elever	85.206,00		
Indgået for kost fra gæster og lærere ..	6.803,10		
		92.009,10	
÷ udgift til fødemidler m. v.	85.238,14		
Afskrivning på inventar overført fra konto for reparationer, vedligeholdelse og nyanskaffelser	4.000,00	89.238,14	2.770,96
Lejeindtægt:			
Lærerboliger	8.685,00		
Elevværelser	14.530,00		
Sengetøj	630,00	23.845,00	
Østergaards legat			50,00
Statstilskud:			
Finansloven (4 kvartaler)	67.000,00		
Højskoleloven	145.082,10		
		212.082,10	
÷ tilskud til ubem. elever overført til:			
Vinterskolen	4.500,00		
Lærerkursus	2.500,00	7.000,00	
		205.082,10	
+ finansloven (1 kvartal)	16.125,00	221.207,10	
Diverse indtægter			31,75
			<u>387.419,21</u>

UDGIFTER

Lærerlønninger	213.031,91
Reparationer, vedligeholdelse og nyanskaffelser	80.067,39
Sundhedskonto	1.677,30
Undervisningsmidler	1.891,62
Biblioteket	7.321,73
Skatter, afgifter og forsikringer	5.669,06
Renter	8.979,25
Afdrag på prioritetsgæld	7.022,79
Omkostninger	59.857,40
Kassebeholdning ved regnskabsperiodens slutning ..	1.900,76
	<hr/>
	387.419,21

REGNSKAB FOR »ASKOV LÆRLINGE«

FRA 1. SEPTEMBER 1953—31. AUGUST 1954

INDTÆGT

Kassebeholdning	1.866,74
Renter	48,91
Gaver	15,00
Medlemskontingent (1650 holdere af D. U.)	1.650,00
Medlemskontingent (1722 medlemmer)	6.027,50
Portogodtgørelse fra medlemmer	398,00
	<hr/>
	10.006,15

UDGIFT

Bidrag til biblioteket	300,00
Bidrag til landselevforeningen	805,00
Elevunderstøttelser	1.140,00
Gaver	101,00
Porto og fragt	732,10
Løn for kontorhjælp	200,00
Rejseudgifter	10,60
Årsskriftet	4.680,30
	<hr/>
	7.978,00
Kassebeholdning giro 91,80, bank 1936,35	2.028,15
	<hr/>
	10.006,15

Askov højskole, den 8. september 1954.

Andreas Nielsen.

LEGATER KNYTTEDE TIL ASKOV HØJSKOLE

LUDVIG OG CHARLOTTE SCHRØDERS MINDELEGAT

bestemt til understøttelse af elever på Askov højskole.

Legatets størrelse er 10.164,88 kr., hvorfor der foreligger obligationer på de 7000 kr. og en sparekassebog på resten. Renten er anvendt til understøttelse af elever.

LÆRER ØSTERGAARD OG HUSTRUS LEGAT

Renten af legatet, 50 kr. i år, er indgået i skolens kasse, tilsendt fra Århus amts skolefond.

RASMUS FENGERS LEGAT

er givet direkte til støtte for skolen. Legatet ejer 3000 kr. i kreditforeningsobligationer og en sparekassebog på 4693,05 kr. Renten er anvendt til støtte for elever.

MORTEN JØRGENSEN OG HUSTRUS LEGAT

er givet til friplads på den almindelige pighøjskole om sommeren. Legatet ejer 2000 kr. i obligationer. Renten vil blive anvendt til støtte for en pige på sommerskolen.

N. F. S. GRUNDTVIGS MINDELEGAT

stiftet 1883 af en »norsk højskoleven«, er på 2234 kr., for 2000 kr. andelsbevis og 334,35 kr. i bank.

ASKOV BIAVLERFOND

Legatet er oprettet af »en ven af flid og nøjsomhed«. Det består af obligationer på 1500 kr. og en sparekassebog på 138,26 kr. Renten er efter fundatsens bestemmelse anvendt til støtte for biavl i Jylland efter forslag fra biavlforeningens styrelse.

VIGGO ULRIKS PRÆMIELEGAT

Legatet ejer en obligation på 1000 kr. og en sparekassebog i Vejen Sparekasse på 1110,84 kr.

HEINRICH OG JOHANNE NUTZHORN'S LEGAT

Legatet er skænket af Johanne og Heinrich Nutzhorn i 1925. Grundkapitalen er kr. 4000, beløbet indestående i Brørup Bank. Renten anvendes til støtte for elever på højskolen og uddeles af skolens bestyrelse. Hidtil er særlig sønderjydske elever kommet i betragtning. Med påløbne renter udgør legatsummen kr. 5116,78.

SOGNEFOGED JOHS. POULSEN OG HUSTRUS LEGAT

Legatet, der blev oprettet 1946, er på 5000 kr. — Renten skal tildeles elever fra Årre sogn i portioner à 200 kr.

Med påløbne renter udgør legatsummen pr. 1. april 1954 kr. 6173,63 (heraf 5000 kr. i kreditforeningsobligationer).